

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΑΥΤΟΕΚΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΗΣ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΟΥΣΑ
Α.Μ. 3941

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΓΕΩΡΓΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ

ΠΑΤΡΑ 2007

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	4
2. Θεωρίες της αυτοαντίληψης – αυτοεκτίμησης	6
2.1. Αποσαφήνιση των εννοιών	6
2.1.1. Ο όρος «αυτοαντίληψη»	6
2.1.2. Ο όρος «αυτοεκτίμηση»	6
2.1.2.1. Συμπεράσματα από την αποσαφήνιση των όρων «αυτοαντίληψη» και «αυτοεκτίμηση»	7
2.1.3. Είδη αλληλεπίδρασης	8
2.1.4. Αντικειμενοποίηση των επιδόσεων, γλώσσα και αυτοαντίληψη	9
2.1.5. Ο όρος «επίδοση»	10
2.1.6. Ο όρος «σχολική επίδοση»	11
2.1.6.1. Οι επιδόσεις στο μάθημα της γλώσσας	12
2.1.6.2. Οι επιδόσεις στο μάθημα των μαθηματικών	12
2.2. Η έννοια του εαυτού και η συσχέτισή της με την τη αυτοαντίληψη – αυτοεκτίμηση	13
2.2.1. Η θεωρία του Freud και οι νευροψυχαναλυτικές προσεγγίσεις της αυτοαντίληψης	13
2.2.2. Οι απόψεις του Jung για την ψυχή και την προσωπικότητα	14
2.2.3. Οι απόψεις του Maslow για την προσωπικότητα και την αυτοπραγμάτωση	15
2.2.4. Συμπεριφορισμός και αυτοαντίληψη – αυτοεκτίμηση	16
2.2.5. Τα συστατικά του εαυτού και η αυτοαντίληψη σύμφωνα με τον William James	17
2.2.6. Ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη (Marsh)	19
Σχήμα : Η ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη	20
2.3. Θεωρίες της «αυτοαντίληψης» - «αυτοεκτίμησης»	22
2.3.1 Η αυτοαντίληψη και οι διαστάσεις της	22
2.3.2 Η αυτοεκτίμηση	23
2.3.3 Η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης	24
2.3.4. Η ανάπτυξη της αυτοαντίληψης κατά τη σχολική ηλικία	25
2.4. Η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης και η αυτοαντίληψη	26
2.5. Κλίμακες αυτοεκτίμησης	27
2.5.1. Κλίμακα Coopersmith	27
2.5.1.1. Κριτική της κλίμακας Coopersmith	29
2.5.2. Κλίμακα Rosenberg	29
2.5.2.1 Κριτική της κλίμακα Rosenberg	30
2.5.3 Κλίμακα αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης του Π. Γεωργογιάννη	30
2.5.3.1 Κριτική της κλίμακας Π. Γεωργογιάννη	37
2.6. Κριτική των θεωριών	38
2.7. Η διαπολιτισμική διάσταση της αυτοαντίληψης – αυτοεκτίμησης	40
2.8 Σκοπός της έρευνας	41
2.9. Υπόθεση	41
2.9.1. Γενική υπόθεση	41
2.9.2. Επιμέρους υποθέσεις	41
2.9.2.1.	41
2.9.2.2.	41
2.9.2.3	41
2.9.2.4	41
2.9.2.5.	42
3. Μεθοδολογία	42
3.1. Το δείγμα	42
3.2. Ερευνητικά εργαλεία	42

3.3. Τρόπος ανάλυσης δεδομένων	42
4. Παρουσίαση και ανάλυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων	42
4.1. Επιδόσεις των Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών στη γλώσσα και τα μαθηματικά	42
4.1.1. Συγκριτική παρουσίαση των επιδόσεων Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών στη γλώσσα	45
4.1.2. Συγκριτική παρουσίαση των επιδόσεων Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών στα μαθηματικά	45
4.1.3. Συγκριτική παρουσίαση της σχολικής επίδοσης (συνολική μέση επίδοση) των ελλήνων και των αλλοδαπών	46
4.1.4. Συγκριτική παρουσίαση της αυτοεκτίμησης Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών με βάση την κλίμακα αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης του Παντελή Γεωργογιάννη.	47
4.1.5. Συγκριτική παρουσίαση της αυτοαντίληψης Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών με βάση την κλίμακα αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης του Παντελή Γεωργογιάννη.	52
4.2. Συσχέτιση της σχολικής επίδοσης με την αυτοεκτίμηση των μαθητών.	56
5. Συμπεράσματα	58
Βιβλιογραφία	60
Παράρτημα	63

1. Εισαγωγή

Η αυτοεκτίμηση και η αυτοαντίληψη είναι έννοιες που σήμερα χρησιμοποιούνται ευρέως σε διάφορους τομείς της ψυχολογίας, της παιδαγωγικής και της κοινωνικής ψυχολογίας. Ως μελλοντικός εκπαιδευτικός οι δύο αυτές έννοιες και πτυχές του εαυτού, μου κέντρισαν το ενδιαφέρον και με προσέλκυσαν να τις μελετήσω και να τις συσχετίσω με τη σχολική επίδοση. Ο ψυχικός κόσμος του παιδιού επιδρά άμεσα στην επίδοσή του και θεωρώ πως είναι χρέος κάθε εκπαιδευτικού κατά την αλληλεπίδρασή του με τους μαθητές να τους δίνει θετικά και ενθαρρυντικά μηνύματα.

Στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας θα προσπαθήσω να αποσαφηνίσω τους όρους της αυτοεκτίμησης και της αυτοαντίληψης. Μέσα από την αποσαφήνιση των όρων θα καταλήξω σε συγκεκριμένα συμπεράσματα για την σχέση των δύο αυτών εννοιών. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στην έννοια του εαυτού και τη συσχέτισή του με την αυτοεκτίμηση και την αυτοαντίληψη. Μέσα από αυτή τη συσχέτιση γίνεται φανερή η πολυπλοκότητα του εαυτού, η πληθώρα των θεωριών που έχουν διατυπωθεί από καταξιωμένους ερευνητές και η θεώρηση της αυτοεκτίμησης, αυτοαντίληψης από αυτούς τους ερευνητές.

Ιδιαίτερη αναφορά στις θεωρίες της αυτοεκτίμησης και αυτοαντίληψης καθώς και η ανάπτυξή τους ανάλογα με την ηλικία του ατόμου, σημαντικό για να κατανοήσουμε το πώς διαμορφώνεται η αυτοεκτίμηση, αυτοαντίληψη και πόσο ευαίσθητη είναι η παιδική ηλικία σε αρνητικά συναισθήματα ή και θετικά γίνεται στο κεφάλαιο 2.3 της εργασίας. Το παιδί ειδικά κατά τη σχολική του εμπειρία βιώνει πρωτόγνωρα συναισθήματα, προσαρμόζεται σε ένα νέο περιβάλλον και πλέον οι «σημαντικοί άλλοι» που επιδρούν στην αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψή του δεν είναι μόνο οι γονείς του αλλά ο δάσκαλος και οι συμμαθητές του.

Το θεωρητικό μέρος περιλαμβάνει επίσης και κλίμακες αυτοαντίληψης, αυτοεκτίμησης που χρησιμοποιούνται συχνά από άλλες έρευνες, οι οποίες παρουσιάζονται με κριτικό τρόπο. Αυτό έγινε μιας και πολλές έρευνες σήμερα έχουν ως στόχο την μελέτη της αυτοεκτίμησης, αυτοαντίληψης και η χρήση των κλιμάκων γίνεται ασύστολα.

Σημαντικό κομμάτι του θεωρητικού μέρους είναι η κριτική των θεωριών και η διαπολιτισμική διάσταση της αυτοεκτίμησης. Η κριτική των θεωριών δεν γίνεται με σκοπό να μειώσουμε οποιεσδήποτε έρευνες ή θεωρίες που έχουν διατυπωθεί αλλά να της μελετήσουμε υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικής διάστασης μιας και η έρευνά μας έχει διαπολιτισμικό χαρακτήρα. Μέσα από την κριτική τονίζεται η σημαντική επίδραση του πολιτισμικού υπόβαθρου του ατόμου στις διεργασίες που επιτελούνται για τη διαμόρφωση της αυτοεκτίμησης, αυτοαντίληψης. Η διαπολιτισμική διάσταση υπογραμμίζει την αναγκαιότητα διεξαγωγής διαπολιτισμικών ερευνών με δείγμα άτομα με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο που να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Το άτομο διαμορφώνει τον χαρακτήρα του, τις απόψεις του, τις πεποιθήσεις του, τη θρησκεία του και την αυτοεκτίμησή, αυτοαντίληψή του με βάση και το πολιτισμικό υπόβαθρό του, τον χώρο κοινωνικοποίησής του.

Στη συνέχεια προχωράμε στο ερευνητικό μέρος. Δίδεται ο σκοπός της εργασίας και οι υποθέσεις μας. Γίνεται μικρή περιγραφή του δείγματος και των ερευνητικών εργαλείων. Έπειτα γίνεται η παρουσίαση και η σύγκριση των δεδομένων που προέκυψαν μέσα από την έρευνά μας. Αναλύονται τα αποτελέσματα σε πίνακες και γραφήματα και περιγράφονται και αιτιολογούνται τα στατιστικά δεδομένα που προέκυψαν.

Καταλήγοντας με την ανάλυση και περιγραφή των δεδομένων είμαστε σε θέση να διεξάγουμε κάποια συμπεράσματα και να αποδεχθούμε ή να απορρίψουμε τις υποθέσεις που θέσαμε στην έρευνά μας.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διευθυντές και τα δημοτικά σχολεία της Πάτρας που μου επέτρεψαν να διεξάγω την έρευνά μου με δείγμα μαθητές τους. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου Παντελή Γεωργογιάννη για την στήριξή του και συμπαράστασή του για την εκπόνηση αυτή της εργασίας.

2. Θεωρίες της αυτοαντίληψης – αυτοεκτίμησης

2.1. Αποσαφήνιση των εννοιών

2.1.1. Ο όρος «αυτοαντίληψη»

Μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας προκύπτει ότι η αυτοαντίληψη για τους περισσότερους μελετητές ορίζεται ως η εικόνα που το άτομο διαμορφώνει για τον εαυτό του. Σύμφωνα με το μοντέλο των Shavelson, Hubner and Stanton (1976) που αναγνωρίζει την πολυδιάστατη πτυχή της αυτοαντίληψης, η αυτοαντίληψη ορίζεται ως η αντίληψη ενός ατόμου για τον εαυτό του, όπως διαμορφώνεται μέσα από τις εμπειρίες που αποκομίζει από το περιβάλλον του και τους «σημαντικούς άλλους».¹

Μία άλλη άποψη είναι ότι η αυτοαντίληψη αντιπροσωπεύει «μια δήλωση ή μια περιγραφή του ατόμου, ανεξάρτητα από το κατά πόσο η γνώση είναι σωστή ή λανθασμένη, βασισμένη σε αντικειμενικά στοιχεία ή σε υποκειμενική γνώμη».²

Η αυτοαντίληψη είναι το σύνολο των οργανωμένων ιδιοτήτων που το άτομο προσδίδει στον εαυτό του.³

Ακόμη η αυτοαντίληψη διαχωρίζεται ως η γνωστική πτυχή του εαυτού (που συνδέεται με την αυτοεικόνα του ατόμου) και γενικά αναφέρεται στη ολότητα ενός σύνθετου, οργανωμένου και δυναμικού συστήματος των όσων το άτομο έχει ως πιστεύω, ιδανικά, στάσεις και συμπεριφορές και τα θεωρεί ως αληθινά για την προσωπικότητά του, την ύπαρξή του.⁴

Η αυτοαντίληψη δεν είναι έμφυτη, αλλά αναπτύσσεται και δομείται από το άτομο μέσα από την αλληλεπίδραση του με το περιβάλλον και συνειδητοποιώντας, αξιολογώντας αυτή την αλληλεπίδραση.

2.1.2. Ο όρος «αυτοεκτίμηση»

Η αυτοεκτίμηση είναι ένα συναισθηματικό φαινόμενο, δηλαδή ο άνθρωπος το ζει ως συναίσθημα. Είναι μια δυναμική διαδικασία που επηρεάζεται από τις επιτυχίες και τις αποτυχίες και για αυτό θεωρείται ότι η αυτοεκτίμηση πλάθεται. Σχετίζεται με τις αξίες, τις επιτυχίες και τις ικανότητες του ατόμου.⁵

¹ Huitt, W. (2004). *Self-concept and self-esteem*. Educational Psychology Interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University

² Burns (1982) Στο: Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 21

³ Kinch, (1963) Στο: Samuels, Shirley. C.(1977), *Enchasing self –concept in early childhood*, Human Sciences Press, σελ 23

⁴ Purkey, (1988) Στο: Huitt, W. (2004). *Self-concept and self-esteem*. Educational Psychology Interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University

⁵ James, 1980, Στο: *History of Self-esteem*, www.ehlt.flinders.edu.au/education/

Η αυτοεκτίμηση είναι μια στάση (θετική ή αρνητική) που έχουμε για τον εαυτό μας. Είναι ένα προϊόν που δημιουργείται από τις επιδράσεις του πολιτισμού, της κοινωνίας, της οικογένειας και των διαπροσωπικών σχέσεων του ατόμου.⁶

Η αυτοεκτίμηση είναι μια βασική ανθρώπινη ανάγκη. Η έλλειψή της έχει σοβαρές αρνητικές συνέπειες όπως για παράδειγμα κατάχρηση ουσιών, αυτοκτονία, άγχος και κατάθλιψη. Έχει δυναμική φύση και σχετίζεται με την ικανότητα του ατόμου να ζει με τέτοιο τρόπο ώστε να έχει μια καλή, τιμητική οπτική του εαυτού του. Η ικανότητα, η αίσθηση προσωπικής αξίας, η αυτοπεποίθηση και ο αυτοσεβασμός είναι σημαντικά συστατικά για αυτή την προσέγγιση της αυτοεκτίμησης.⁷

Άλλος ένας ορισμός της αυτοεκτίμησης είναι ως η βασική ανθρώπινη ανάγκη που μας ωθεί, μας παρακινεί συνειδητά και ασυναίσθητα. Ως μια συνέπεια της ανθρώπινης κατανόησης του κόσμου και των άλλων και του ποιοι είμαστε σε σχέση με τους άλλους.

Η αυτοεκτίμηση σήμερα μέσα από μελέτες και σχετικές έρευνες θεωρείται η αξιολογική πτυχή της αυτοαντίληψης. Ένα άτομο που έχει υψηλή αυτοεκτίμηση, σέβεται τον εαυτό του και θεωρεί τον εαυτό του άξιο, νιώθει ικανός και έχει μια αίσθηση ότι κάπου ανήκει. Αν η αυτοεκτίμησή του είναι χαμηλή τότε στερείται σεβασμού για τον εαυτό του και πιστεύει ότι είναι ανίκανο, ασήμαντο, αποτυχημένο και ανάξιο άτομο. Ο Bibring (1953) δήλωσε πως η αυτοεκτίμηση είναι: «(1) η επιθυμία να είσαι άξιος, αγαπητός, να σε εκτιμούν, να μην είσαι κατώτερος και ανάξιος, (2) η επιθυμία να είσαι δυνατός, ανώτερος, σημαντικός, ασφαλής, να μην είσαι αδύναμος και ανασφαλής, (3) η επιθυμία να είσαι καλός, να δίνεις αγάπη, να μην είσαι επιθετικός, καταστρεπτικός και να μην νιώθεις μίσος».⁸

2.1.2.1. Συμπεράσματα από την αποσαφήνιση των όρων «αυτοαντίληψη» και «αυτοεκτίμηση»

Μεγάλη μερίδα των ερευνητών χρησιμοποιεί του όρους «αυτοαντίληψη» και «αυτοεκτίμηση» εναλλακτικά, άλλοι όμως εμμένουν σε ένα σαφή διαχωρισμό των δύο. Έτσι χρησιμοποιούν τον όρο «αυτοαντίληψη» για να δηλώσουν τα γνωστικά σχήματα που διαμορφώνει το άτομο για τον εαυτό του, ενώ με τον όρο «αυτοεκτίμηση» αναφέρονται στην αυτοαξιολόγηση που κάνει το άτομο.⁹

Ακόμη μέσα από τις διάφορες και πολύπλευρες θεωρίες που παρουσιάστηκαν στα πιο πάνω κεφάλαια γίνεται ξεκάθαρο ότι η αυτοεκτίμηση είναι μια παράμετρος της αυτοαντίληψης. Η αυτοαντίληψη ως έννοια είναι πολυδιάστατη και ιεραρχικά οργανωμένη. Οι προδιαθέσεις μαζί με τα στοιχεία της κοινωνικής ταυτότητας αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του περιεχομένου της αυτοαντίληψης. Η αυτοεκτίμηση είναι η αξιολογική πτυχή του εαυτού μας. Είναι το πώς εμείς ως άτομα αξιολογούμε (evaluate) τους εαυτούς μας μέσα από τις εμπειρίες μας, τις πράξεις μας, τις προσδοκίες μας και την αλληλεπίδρασή μας με τους γύρω μας, με το περιβάλλον μας. Οι σημαντικοί άλλοι είναι αυτοί που μέσα από την άποψη που έχουν σχηματίζει για μας, καθορίζουν το πώς αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας, πώς αξιολογούμε τις ενέργειές μας και πόσο αξίζουμε ως άτομα.

⁶ Morris Rosenberg (1965), Στο: *History of Self-esteem*, www.ehlt.flinders.edu.au/education/

⁷ Nathaniel Branden (1969), Στο: *History of Self-esteem*, www.ehlt.flinders.edu.au/education/

⁸ Samuels, Shirley. C.(1977), *Enchasing self –concept in early childhood*, Human Sciences Press, σελ. 34

⁹ Αγγελική Λεοντάρη, (1998), *Αυτοαντίληψη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Γ΄ έκδοση, σελ. 89

Η θεωρία αυτοεκτίμησης του Rosenberg στηρίζεται σε μια υπόθεση αλληλεπίδρασης (interactive hypothesis), σύμφωνα με την οποία υψηλό επίπεδο αυτοαντίληψης σε κάποιον τομέα αυξάνει την αυτοεκτίμηση του ατόμου, με την αύξηση να είναι τόσο μεγαλύτερη όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο αυτοαντίληψης και όσο μεγαλύτερη είναι η σπουδαιότητα του τομέα αυτού για το άτομο. Κατ' αντιστοιχία, ένα χαμηλό επίπεδο αυτοαντίληψης σε κάποιο τομέα εξασθενεί την αυτοεκτίμηση του ατόμου, με τη μείωση να είναι τόσο μεγαλύτερη όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο αυτοαντίληψης και όσο μεγαλύτερη η υποκειμενική σπουδαιότητα του τομέα. Συνεπώς με την υπόθεση του Rosenberg είναι τα ευρήματα του Tesser (1980,1988) και των Tesser και Campbell (1983), οι οποίοι έδειξαν ότι η χαμηλή αυτοαντίληψη σε έναν τομέα που θεωρείται από το άτομο σημαντικός συνιστά απειλή για την αυτοεκτίμησή του.¹⁰

Σημαντικό είναι να αναφέρω τις συνάψεις της αυτοεκτίμησης με τους επιμέρους τομείς της αυτοαντίληψης. Η ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας αποκαλύπτει ότι μεταξύ των επιμέρους τομέων της αυτοαντίληψης την ισχυρότερη συνάφεια με την αυτοεκτίμηση φαίνεται να έχουν οι τομείς της φυσικής εμφάνισης και των σχέσεων με συνομηλίκους. Η ανασκόπηση των ευρημάτων κατά τη χρήση των ερωτηματολογίων της Harter με δείγματα από τις ΗΠΑ, τη Γερμανία, την Ιρλανδία, τον Καναδά, την Ιταλία, την Μεγάλη Βρετανία και την Ελλάδα, αποκαλύπτει ότι κατά μήκος ολόκληρου του ηλικιακού φάσματος, από 8 έως 55 ετών, την ισχυρότερη συνάφεια με την αυτοεκτίμηση έχει η αυτοαντίληψη της φυσικής εμφάνισης.

Μεταξύ των άλλων επιμέρους τομέων αυτοαντίληψης που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο της Harter για την αξιολόγηση της έννοιας του εαυτού μαθητών ηλικίας 8-14 ετών, την ασθενέστερη σχέση με την αυτοεκτίμηση φαίνεται να έχει η αυτοαντίληψη της αθλητικής ικανότητας. Η σχολική ικανότητα, οι σχέσεις με συνομηλίκους και η διαγωγή-συμπεριφορά κινούνται σε ενδιάμεσα κατά μέσο όρο επίπεδα.

Άλλες έρευνες με τη χρήση του ερωτηματολογίου PATEM που αποτελεί την ελληνική έκδοση των ερωτηματολογίων της Harter έχουν αποδείξει ότι οι συνάψεις της αυτοεκτίμησης με τη σχολική ικανότητα και τη διαγωγή-συμπεριφορά είναι στατιστικά σημαντικές. Μέσα από αυτές τις έρευνες η φυσική εμφάνιση και η γενική σχολική ικανότητα κατά σειρά αποτελούν τις ισχυρότερες μεταβλητές προβλέψεις των βαθμών αυτοεκτίμησης.¹¹

Μέσα από την αποσαφήνιση των όρων αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση καταλήγουμε στο ότι η αυτοαντίληψη είναι η γνωστική πτυχή του εαυτού και η αυτοεκτίμηση είναι η συναισθηματική πτυχή του εαυτού.

2.1.3. Είδη αλληλεπίδρασης

Όπως προανέφερα η αυτοαντίληψη δεν είναι έμφυτη, αλλά αναπτύσσεται και δομείται από το άτομο μέσα από την αλληλεπίδραση του με το περιβάλλον και συνειδητοποιώντας, αξιολογώντας αυτή την αλληλεπίδραση. Έτσι θεώρησα σωστό να συμπεριλάβω τα είδη αλληλεπίδρασης για να γίνει πιο κατανοητός ο ρόλος της

¹⁰ Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 77-78

¹¹ Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 70-74

αλληλεπίδρασης (η θεωρητική υπόσταση της οποίας θα παρουσιαστεί παρακάτω, βλ. κεφ. 2.4.) στη διαμόρφωση της αυτοαντίληψης.

Τα είδη αλληλεπίδρασης είναι δύο: η συμμετρική και η ασύμμετρη αλληλεπίδραση.¹²

Ως συμμετρική αλληλεπίδραση θεωρείται η αλληλεπίδραση που σε ένα επικοινωνιακό ερέθισμα υπάρχει ανταπόκριση. Πρόκειται για τη σχέση μεταξύ ενός δρώντος ατόμου και ενός αντιδρώντος ατόμου. Η συμμετρική αλληλεπίδραση μπορεί να είναι διαπροσωπική, ή και διομαδική.

Η ασύμμετρη αλληλεπίδραση είναι αντίθετη από τη συμμετρική. Είναι η αλληλεπίδραση κατά την οποία το άτομο που δέχεται ένα επικοινωνιακό ερέθισμα δεν έχει τη δυνατότητα να αντιδράσει άμεσα προς τον πομπό του ερεθίσματος. Είναι πιθανόν όμως να υπάρχουν αντιδράσεις προς άλλες κατευθύνσεις εκτός του πομπού.¹³

2.1.4. Αντικειμενοποίηση των επιδόσεων, γλώσσα και αυτοαντίληψη

Κάθε χώρα, κάθε κοινωνία βασίζεται κυρίως σε έναν κώδικα, ένα σύστημα συμβόλων, δηλαδή σε μια γλώσσα, για να επικοινωνήσει, να μελετήσει, να ερευνήσει, να εξωτερικεύσει γνώσεις, να δημιουργήσει επιδόσεις και να τις αντικειμενοποιήσει στα πλαίσια του εκπαιδευτικού της συστήματος.¹⁴

Η γλώσσα αντικειμενοποίησης των επιδόσεων του κάθε εκπαιδευτικού συστήματος είναι η γλώσσα επιδόσεων του συστήματος αυτού.

Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι η ελληνική και είναι αυτή που ορίζει των κώδικα επικοινωνίας που αντικειμενοποιεί όλες τις επιδόσεις των μαθητών και των φοιτητών όλων των βαθμίδων.¹⁵

Η γλώσσα αντικειμενοποίησης των επιδόσεων μπορεί να είναι ταυτόσημη με τη γλώσσα του μαθητή, π.χ στην περίπτωση του Έλληνα μαθητή, που έχει σαν πρώτη γλώσσα και μητρική γλώσσα τα ελληνικά. Με τους αλλοδαπούς όμως δεν υπάρχει η σχέση ταύτισης, αλλά μια ιεραρχική σχέση που καθορίζεται από το άτομο και το χρόνο απόκτησής της γλώσσας, δηλαδή ποια προηγήθηκε της άλλης μαθησιακά.¹⁶

Συγκεκριμένα αν ο μαθητής είναι μετανάστης, γεννήθηκε σε μια άλλη χώρα, κοινωνικοποιήθηκε σε μία άλλη γλώσσα και έναν άλλο πολιτισμό, η πρώτη του γλώσσα είναι αυτή της χώρας προέλευσής του. Δεν αποτελεί όμως γλώσσα αντικειμενοποίησης των επιδόσεων στη νέα του χώρα και έτσι ο μαθητής καλείται να ανταποκριθεί στις επιδόσεις μέσω ενός νέου κώδικα επικοινωνίας, στην ελληνική γλώσσα για τα δικά μας δεδομένα.¹⁷

Επομένως, αν κάποιος κοινωνικοποιηθεί σε μία άλλη γλώσσα και ενταχθεί στη συνέχεια σε ένα άλλο εκπαιδευτικό σύστημα, με διαφορετική γλώσσα

¹² Γεωργογιάννης Π. (2007), *Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση. Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και Έρευνα*. Τόμος 5^{ος}, Πάτρα, σελ. 27

¹³ Γεωργογιάννης Π. (2007), *Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση. Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και Έρευνα*. Τόμος 5^{ος}, Πάτρα, σελ. 27

¹⁴ Γεωργογιάννης Π, (2007), *Διδακτική της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης Γλώσσας*, τόμος 4^{ος}, Πάτρα σελ 94

¹⁵ Γεωργογιάννης Π, (2007), *Διδακτική της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης Γλώσσας*, τόμος 4^{ος}, Πάτρα σελ 95

¹⁶ Γεωργογιάννης Π,(2007), *Διδακτική της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης Γλώσσας*, τόμος 4^{ος}, Πάτρα σελ 96

¹⁷ Γεωργογιάννης Π, (2007), *Διδακτική της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης Γλώσσας*, τόμος 4^{ος}, Πάτρα σελ 97

αντικειμενοποίησης των επιδόσεων από αυτή που κοινωνικοποιήθηκε τότε έχουμε δύο συνισταμένες: από την πλευρά του εκπαιδευτικού συστήματος η γλώσσα που χρησιμοποιεί (η γλώσσα αντικειμενοποίησης των επιδόσεων) είναι η πρώτη γλώσσα για τον μαθητή και από την πλευρά του μαθητή είναι ιεραρχικά η δεύτερη γλώσσα, αφού η πρώτη γλώσσα γι' αυτόν είναι η γλώσσα κοινωνικοποίησής του.¹⁸ Αυτό πιθανόν να έχει συνέπειες στην αλληλεπίδραση του αλλοδαπού μαθητή με το σχολικό του περιβάλλον και τους συνομηλίκους του. Αν δεν έχει την δυνατότητα να επικοινωνήσει μαζί τους, να αλληλεπιδράσει είναι πολύ πιθανόν να νιώθει περιθωριοποιημένος, αποκομμένος από τους υπόλοιπους και ανεπιθύμητος, κάτι που θα επηρέαζε και την αυτοαντίληψή του. Η διαφορά μεταξύ της πρώτης του γλώσσας, γλώσσας κοινωνικοποίησης του με την γλώσσα αντικειμενοποίησης των επιδόσεων είναι πιθανόν να συμβάλει στο να βιώσει ο αλλοδαπός μαθητής όλα τα αρνητικά συναισθήματα που ανέφερα και να μην αναπτύξει, διαμορφώσει μια θετική και υγιή αυτοαντίληψη.

2.1.5. Ο όρος «επίδοση»

Η επίδοση ενός ατόμου, ως δραστηριότητα (συντονισμένη προσπάθεια) και ως αποτέλεσμα της δραστηριότητας σε σχέση με συγκεκριμένα κριτήρια, είναι ένα φαινόμενο κοινωνικό, που συναρτάται με την επιδίωξη κάθε ατόμου να αναγνωριστεί (νομιμοποιηθεί) στο στενότερο και ευρύτερο περίγυρό του. Την επιδίωξη αυτή για αναγνώριση στο κοινωνικό περιβάλλον μέσα από τις επιδόσεις την επιζητεί ακόμη και το μικρό παιδί και ο άρρωστος, ο οποίος θέλει να φανεί χρήσιμος στην κατάσταση που βρίσκεται. Κατά συνέπεια, η επιδίωξη-τάση του ατόμου για επίδοση συμβάλει αποφασιστικά στην επίτευξη των ατομικών (επαγγελματικών, οικογενειακών..) και κοινωνικών στόχων (οικονομικών, πολιτικών, επιστημονικών, πολιτισμικών)¹⁹

Η επίδοση αναγορεύεται σε πρόβλημα, όταν το άτομο, οι κοινωνικές ομάδες και γενικά η ίδια η κοινωνία πιέζονται ή καταπιέζονται για να την επιδείξουν σε υψηλό βαθμό. Με άλλα λόγια, αυτό συμβαίνει όταν η εξωτερική απαίτηση για επίδοση παίρνει τη μορφή καταλυτικού και ανεξέλεγκτου παράγοντα επίδρασης ή καθίσταται τελικά αυτοσκοπός. Αυτό συνεπάγεται ότι στο όνομα της αρχής της επίδοσης (σύμφωνα με την οποία «ο καθένας αμείβεται ανάλογα μ' αυτό που παράγει...»), η οποία κυριαρχεί στο κοινωνικοοικονομικό σύστημα και η οποία χαρακτηρίζεται από τον προσανατολισμό στην παραγωγή έργου, τον ανταγωνισμό και την επιλογή ατόμων, περιθωριοποιούνται σημαντικές αρχές-κανόνες που σχετίζονται με τη συλλογική αντίληψη και την αλληλεγγύη στις διαπροσωπικές σχέσεις και πολύ περισσότερο με την προσωπικότητα του ατόμου.²⁰

¹⁸ Γεωργιογιάννης Π, (2007), *Διδακτική της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης Γλώσσας*, τόμος 4^{ος}, Πάτρα σελ 103

¹⁹ Κωνσταντίνου. Χ. Ι, (2004), *Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ως παιδαγωγική λογική και σχολική πρακτική*, εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα, σελ 20 - 21

²⁰ Κωνσταντίνου. Χ. Ι, (2004), *Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ως παιδαγωγική λογική και σχολική πρακτική*, εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα, σελ 21

2.1.6. Ο όρος «σχολική επίδοση»

Ο κοινωνικός προσδιορισμός της επίδοσης ως έννοιας και περιεχομένου είναι αμφιλεγόμενος, γεγονός που έχει οδηγήσει σε διαφορετικές απόψεις ως προς τον παιδαγωγικό χαρακτήρα και τη χρήση της στο σχολείο. Με βάση τον γενικά ορισμό της επίδοσης και των διαστάσεων που έχει λάβει στην κοινωνία, στο κοινωνικοοικονομικό σύστημα διαφαίνεται εμμέσως πλην όμως σαφώς, ότι το ζήτημα της επίδοσης στο σχολείο συναρτάται άμεσα με το ρόλο που αυτή παίζει στη δομή, την οργάνωση και στον τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας γενικότερα και ειδικότερα σε διάφορους ειδικούς τομείς της (οικονομικούς, πολιτικούς κλπ.)²¹

Για να δοθεί μια κοινωνική και παιδαγωγική υπόσταση της σχολικής επίδοσης πρέπει να αναλυθεί σε τρεις επιμέρους προσανατολισμούς:²²

1. η σχολική επίδοση οφείλει να είναι προσανατολισμένη στην ατομική διαδικασία μάθησης και γενικά εξέλιξης του παιδιού. Σε ποιες δηλαδή συνθήκες μαθαίνει το παιδί, πού προοδεύει, πού έχει δυσκολίες, πού βρίσκονται οι δυνατότητες και τα πλεονεκτήματά του και τι είδους βοήθεια χρειάζεται.
2. η παιδαγωγική έννοια της σχολικής επίδοσης προσδιορίζεται από την κοινωνική διάσταση της μάθησης. Εδώ κυριαρχούν ερωτήσεις του είδους: ποιες ικανότητες κοινωνικής δράσης πρέπει να ενισχυθούν. Τι μπορεί ο μαθητής να αξιοποιήσει από τους άλλους. Πώς θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει αποδοτικά την ικανότητα επίδοσής του στη σχολική τάξη ή ομάδα. Πώς μπορεί να ενισχυθεί η από κοινού συντελούμενη μάθηση και επίδοση.
3. η σχολική επίδοση οφείλει να είναι προσδιορισμένη από τις βασικές αρχές της ενθάρρυνσης και της ενίσχυσης. Πώς μπορεί δηλαδή ο εκπαιδευτικός να ενθαρρύνει το μαθητή. Πώς μπορεί να αναπτύξει στο μαθητή ετοιμότητα για συμμετοχή και διάθεση για δημιουργία, συνεργασία κλπ. Οι προσανατολισμοί αυτοί, τουλάχιστον από θεωρητική σκοπιά, αγγίζουν το χαρακτηρισμό «ιδανικού».

Αναφορικά με το μαθητή θα υποστηρίζαμε ότι η επίδοσή του εξαρτάται από τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά του (βιολογικά, γνωστικά, ψυχοκινητικά..), από τα οικογενειακά γνωρίσματά του (μορφωτικά και κοινωνικοοικονομικά επίπεδο γονέων, οικογενειακές σχέσεις και προσδοκίες), από τον κοινωνικό περίγυρο (συνομήλικοι, πολιτισμικό και οικονομικά επίπεδο περιοχής) και από τα χαρακτηριστικά της σχολικής πραγματικότητας (σχέση εκπαιδευτικού-μαθητών, κλίμα τάξης- αυταρχικό, ανταγωνιστικό, συνεργατικό - , διδακτικά και παιδαγωγικά μέσα κλπ).²³

²¹ Κωνσταντίνου. Χ. Ι, (2004), *Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ως παιδαγωγική λογική και σχολική πρακτική*, εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα, σελ 21- 22

²² Κωνσταντίνου. Χ. Ι, (2004), *Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ως παιδαγωγική λογική και σχολική πρακτική*, εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα, σελ 26

²³ Κωνσταντίνου. Χ. Ι, (2004), *Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ως παιδαγωγική λογική και σχολική πρακτική*, εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα, σελ 23

2.1.6.1. Οι επιδόσεις στο μάθημα της γλώσσας

Η επίδοση στο μάθημα της γλώσσας αξιολογείται μέσα από τον προφορικό και τον γραπτό λόγο.

Για τους Έλληνες μαθητές που η γλώσσα αντικειμενοποίησης των γνώσεων είναι ταυτόσημη με την πρώτη τους γλώσσα δεν συναντάται κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα.

Για τους αλλοδαπούς όμως μαθητές που συνήθως είναι και δίγλωσσοι υπάρχουν κάποιες συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες. Αρχικά η γλώσσα αντικειμενοποίησης των επιδόσεων διαφέρει από την πρώτη τους γλώσσα, τη γλώσσα κοινωνικοποίησής τους. Κατά δεύτερο, οι μαθητές αυτοί καλούνται στα πλαίσια της σχολικής τους ένταξης να μάθουν να χρησιμοποιούν για να εκφράζονται και για να γράφουν μία άλλη γλώσσα, συχνά διαφορετική από τη μητρική ή πρώτη τους γλώσσα. Ο Cummins θεωρεί ότι στα παιδιά των γλωσσικών μειονοτήτων πρέπει να δίνεται πίστωση χρόνο από το σχολείο. Μέσα από μια σχηματική θεώρηση, μια διαδικασία συγκρότησης γλωσσικών δομών που σε καταστάσεις μονόγλωσσίας ή κοινωνικά αποδεκτής διγλωσσίας διαρκεί ένα διάστημα α, σε καταστάσεις διγλωσσίας λόγω μετανάστευσης μπορεί να διαρκεί 2α. Το δίγλωσσο παιδί συχνά αναπτύσσει μηχανισμούς στα πλαίσια του μονόγλωσσου σχολείου. Τέτοιος μηχανισμός είναι η μεταφορά γλωσσικών στοιχείων από τη δυνατότερη γλώσσα (π. χ. την πρώτη γλώσσα) για να συμπληρωθούν κενά στη δεύτερη γλώσσα. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχει αλληλοεξάρτηση των γλωσσών και η γλωσσική εγρήγορση του δίγλωσσου ατόμου. Ο εκπαιδευτικός όμως που είναι ανυποψίαστος ως προς τη Διγλωσσία εκλαμβάνει τον μηχανισμό που ανέφερα ως παραγωγή γλωσσικών λαθών.

24

2.1.6.2. Οι επιδόσεις στο μάθημα των μαθηματικών

Το γεγονός ότι τα μαθηματικά μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν ως γνώση ανεξάρτητη του πολιτισμικού πλαισίου είχε ως συνέπεια μόλις πρόσφατα μια μερίδα ερευνητών να μελετήσει τα προβλήματα της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης και σε σχέση με τα μαθηματικά. Τα μαθηματικά δεν μελετώνται πια από μια μονοπολιτισμική αλλά από τη πολυπολιτισμική σκοπιά. Η κουλτούρα θεωρείται ένα σημαντικό παράγοντα για μια καλή επίδοση στα μαθηματικά.

Παράλληλα η γλώσσα συνδέεται με την επίδοση των μαθητών στα μαθηματικά. Το ότι η γλώσσα και τα μαθηματικά είναι δύο ξεχωριστά γνωστικά αντικείμενα δεν ισχύει πια. Η γλώσσα ως παράμετρος του πολιτισμικού υπόβαθρου του μαθητή επιδρά στην μαθηματική του επίδοση. Η γλωσσική επάρκεια του αλλοδαπού μαθητή στη δεύτερη γλώσσα του, αυτή που χρησιμοποιείται στο σχολείο καταδεικνύει τον βαθμό κατανόησης των μαθηματικών όρων, των προβλημάτων και της συμμετοχής του στην τάξη.

²⁴ Γεωργγιάννης Π, (2007), *Διδακτική της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης Γλώσσας*, τόμος 4^{ος}, Πάτρα σελ 112 - 113

2.2. Η έννοια του εαυτού και η συσχέτισή της με την τη αυτοαντίληψη – αυτοεκτίμηση

2.2.1. Η θεωρία του Freud και οι νευροψυχαναλυτικές προσεγγίσεις της αυτοαντίληψης

Ένα μεγάλο μέρος των όσων γνωρίζουμε σήμερα για τη θεωρία της προσωπικότητας πηγάζει από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μέσα από την ψυχιατρική και τη μελέτη της διανοητικής ασθένειας (Hogan). Η ψυχαναλυτική θεωρία ταυτίζεται με ένα μελετητή, τον Sigmund Freud. Ο Freud πίστευε ότι οι πράξεις των ατόμων σπάνια είναι όπως φαίνονται, έχουν τον σκοπό που νομίζουμε και ότι οι ιδιότητες, τα κίνητρα μιας πράξης συμβολίζουν άλλα βαθιά κρυμμένα (Carver & Sheier). Το κεντρικό επιχείρημα του Freud επεκτείνεται και στην αντίληψή του ότι «κάθε άνθρωπος είναι ξένος προς τον εαυτό του (και) οι περισσότεροι άνθρωποι δεν αντιλαμβάνονται τα κίνητρα και τους λόγους των πράξεών τους».

Η ψυχαναλυτική προσέγγιση του Freud προέρχεται από την ιδέα ότι η προσωπικότητα αποτελείται από τρεις αλληλοεξαρτώμενες ψυχολογικές δυνάμεις: το αυτό (id), το εγώ (ego), και το υπερεγώ (superego). Σύμφωνα με τον Freud, η συμπεριφορά είναι μια λειτουργία της αλληλεπίδρασης αυτών των τριών συστημάτων (Hogan).²⁵

Το Αυτό (id) ορίζεται ως «όλα τα ψυχολογικής φύσεως αισθήματα που είναι έμφυτα στον άνθρωπο» είναι «το βιολογικό»²⁶ η βιολογική πτυχή του εαυτού. «Είναι όλοι οι ενστικτώδεις πόθοι, ανάγκες, επιθυμίες, ζώδεις παρορμήσεις που απαιτούν την άμεση ικανοποίησή τους – είναι ασυγκράτητες παρορμήσεις που στοχεύουν στην ευχαρίστηση» (Hogan).

Το Εγώ (ego) καθοδηγεί τις ωθήσεις του αυτό (id) και τις επαναπροσδιορίζει, ώστε η ικανοποίησή τους να μπορεί να επιτευχθεί στα πλαίσια του πραγματικού κόσμου (Bennett & Kassarian). Το εγώ αντιπροσωπεύει την πραγματικότητα και κρίνεται συχνά ως "το εκτελεστικό όργανο" της προσωπικότητας επειδή ελέγχει τις πύλες της δράσης, επιλέγει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του περιβάλλοντος στο οποίο θα αποκριθεί, και αποφασίζει ποια ένστικτα θα ικανοποιηθούν και με ποιον τρόπο" (Bennett & Kassarian).²⁷

Το ρεαλιστικό Εγώ, του οποίου η διαμόρφωση είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον οργανισμό και στο περιβάλλον, κυριαρχείται από την αρχή ενός λογικού συμβιβασμού. Αφενός προστατεύει τους κανόνες και τις αρχές της (κοινωνικής) πραγματικότητας, τροποποιώντας τις «άλογες», μη ρεαλιστικές απαιτήσεις του Αυτό, αφετέρου προστατεύει το ίδιο το Αυτό από επιζήμιες ή υπερβολικά αυστηρές απαιτήσεις, προερχόμενες από την εξωτερική πραγματικότητα.²⁸

Το υπερεγώ (superego) θεωρείται ο «ηθικός βραχίονας» της προσωπικότητας (Cohen). Αντιπροσωπεύει τις αξίες και τις ιδέες της κοινωνίας στην οποία ανήκει το άτομο. Οι κύριες «υπευθυνότητές» του είναι να αναχαιτίζει τις παρορμήσεις του

²⁵ Hogan, R., (1976). *Personality Theory: The Personological Tradition*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.

²⁶ Αγγελική Λεοντάρη, (1998) *Αυτοαντίληψη*, Γ έκδοση, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα σελ 36

²⁷ Bennett, P.D., & Kassarian, H. H., (1972). *Foundation of Marketing Series: Consumer Behavior*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc., σελ 59 – 75.

²⁸ Αγγελική Λεοντάρη, (1998), *Αυτοαντίληψη*, Γ έκδοση, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα σελ 36-37

Αυτό και να πείσει το Εγώ να αντικαταστήσει τους ενστικτώδεις στόχους του με ηθικές επιδιώξεις και να παλεύει για την τελειότητα (Cohen).²⁹

Ο Freud (1923,1946) στη θεωρία του υιοθέτησε γενικά μια παραδοσιακή έννοια της ψυχής. Θεώρησε ότι ο νους αποτελείται από μια ομάδα ιδεών, ανάλογων με εικόνες ή με περιγραφές, που αναπαριστούν τον εξωτερικό κόσμο και που μπορεί να αντιστοιχούν ή όχι σε ό,τι βρίσκεται πραγματικά έξω στον κόσμο.

Σημαντικό στην ανάπτυξη της θεωρίας για την αυτοαντίληψη ήταν το συγγραφικό έργο του Sigmund Freud (1900) που έδωσε μια καινούργια διάσταση της σημαντικότητας της εσωτερικής πνευματικής διαδικασίας. Αν και ο Freud και οι ακόλουθοί του δίστασαν να δώσουν στην αυτοαντίληψη μια περίοπτη θέση στις ψυχαναλυτικές θεωρίες τους, η κόρη του Freud, Άννα (1946), έδωσε ειδικό βάρος στην ανάπτυξη του «εγώ» και της ερμηνείας του εαυτού (self-interpretation).

Μια άλλη ψυχαναλυτική, ψυχοδυναμική προσέγγιση της αυτοεκτίμησης είναι η θεώρηση της αυτοεκτίμησης ως ένα συναίσθημα που αναπτύσσεται και συγκεκριμένα η σταδιακή ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης επηρεάζεται και επηρεάζει τις εμπειρίες και την συμπεριφορά του ατόμου. Η αυτοεκτίμηση έχει δύο πηγές: την εσωτερική πηγή (τα επιτεύγματα μας) και την εξωτερική πηγή (όσα λέγονται για μας από τους άλλους).³⁰

2.2.2. Οι απόψεις του Jung για την ψυχή και την προσωπικότητα

Ο Carl Jung είναι γνωστός ως ένας από τους πρώτους φιλόσοφους της ψυχολογίας του 20ού αιώνα (Hall&Lindzey. Ως πρώην συνάδελφος του Freud και επηρεασμένος από της ψυχαναλυτικές έννοιες, ο Jung θα είχε λογικά το προφίλ ενός ψυχαναλυτή. Εντούτοις, Jung τελικά έσπασε του δεσμούς του από τον Freud και διαμόρφωσε τη σχολή του με την ονομασία "αναλυτική ψυχολογία" (Gatchel&Mears).³¹

Το Jung θεώρησε ότι ο Freud έδωσε υπερβολική έμφαση στη σεξουαλικότητα ως κινητήρια δύναμη και ότι οι φροϋδικές έννοιες περιορίστηκαν επίσης όσον αφορά στην πνευματικότητα. Στην αρχή των αντιθέτων (principle of the opposites), "η ιδέα ότι οι ανθρώπινες εμπειρίες συνίστανται από πολικότητα ή ιδιότητες, αρετές που είναι αντίθετες και τείνουν να ισορροπήσουν μεταξύ τους" (Carver&Scheier).

Ο Jung πίστευε ότι η προσωπικότητα αποτελείται από πολλά διαφορετικά αλληλεπιδραστικά συστήματα. Το πιο δημοφιλές από τα συστήματά του είναι το εγώ (ego), προσωπικό ασυνείδητο (personal unconscious) και το συλλογικό ασυνείδητο (collective unconscious) (Hall&Lindzey). Εισήγαγε επίσης τις στάσεις της εσωστρέφειας και της εξωστρέφειας, καθώς επίσης και τις λειτουργίες της σκέψης, του αισθήματος, της αντίληψης, και της διαίσθησης (Hall&Lindzey).³²

Για τον Jung "το εγώ είναι το συνειδητό μυαλό. Αποτελείται από συνειδητές αντιλήψεις, μνήμες, σκέψεις, και συναισθήματα. Το εγώ είναι αρμόδιο για το συναίσθημα της ταυτότητας" (Hall & Lindzey).

²⁹ Cohen, D., (1981). *Consumer Behavior*, New York, NY: Random House, Inc., σελ 234 – 262.

³⁰ Robert White (1963), Στο: *History of Self-esteem* www.ehlt.flinders.edu.au/education/

³¹ Gatchel, R. J., & Mears, F. G., (1982). *Personality: Theory, Assessment, and Research*, New York, NY: St. Martin's Press.

³² Hall, C. S., & Lindzey, G., (1970). *Theories of Personality*, 2nd Edition, New York, NY: John Wiley & Sons, Inc.

"Το προσωπικό ασυνείδητο αποτελείται από εμπειρίες που ήταν κάποτε συνειδητές αλλά έχουν κατασταλεί, καταπιεστεί, ξεχαστεί και από εμπειρίες που ήταν πάρα πολύ αδύναμες για να συγκρατηθούν" (Hall & Lindzey).

Ο Jung μίλησε για τέσσερις βασικές ψυχολογικές λειτουργίες: τη συναίσθηση, την αίσθηση, τη σκέψη και την ενόραση. Η συναίσθηση αποσκοπεί στην αξιολόγηση του πόνου και της ηδονής. Η αίσθηση εφοδιάζει το άτομο με συγκεκριμένες εικόνες, αντιλήψεις και αναπαραστάσεις του κόσμου. Η σκέψη έχει στόχο την κατανόηση του εαυτού και του σύμπαντος. Τέλος, με την ενόραση, την πηγή της μυστικιστικής εμπειρίας, επιτυγχάνεται η αντίληψη μέσω του ασυνείδητου. Οι τέσσερις αυτές ψυχολογικές λειτουργίες δεν αναπτύσσονται ισότιμα. Μεταξύ των τεσσάρων λειτουργιών υπάρχουν αλληλεπιδράσεις: η μια λειτουργία μπορεί να αναπληρώσει τις αδυναμίες της άλλης ή και η μια να εναντιωθεί στην άλλη. Η αυτοπραγμάτωση προϋποθέτει μια ιδανική σύνθεση των τεσσάρων λειτουργιών, έτσι ώστε η καθεμία να έχει τόση δύναμη όσο οι άλλες.

Για τον Carl Jung , το mandala (η σανσκριτική λέξη για τον κύκλο) είναι η τέλεια συμβολική απεικόνιση του εαυτού.

2.2.3. Οι απόψεις του Maslow για την προσωπικότητα και την αυτοπραγμάτωση

Ο Abraham Maslow περιέγραψε δύο είδη αναγκών εκτίμησης, την ανάγκη για σεβασμό από τους άλλους και την ανάγκη για αυτοσεβασμό. Η αυτοεκτίμηση του Maslow συνεπάγεται με ικανότητα, αυτοπεποίθηση, μαεστρία, επίδοση, ανεξαρτησία και ελευθερία. Ο σεβασμός από τους άλλους σημαίνει αναγνώριση, αποδοχή, γόητρο (status), και εκτίμηση. Χωρίς την εκπλήρωση, ικανοποίηση αυτών των αναγκών, ο Maslow δηλώνει πως ένα άτομο νιώθει αποθαρρυνμένο, αδύναμο και κατώτερο. Για τους περισσότερους ανθρώπους η ανάγκη για εκτίμηση και υπόληψη από τους γύρω τους μειώνεται με την ηλικία (γιατί την έχουν ήδη λάβει) και η ανάγκη για αυτοεκτίμηση (να έχει και να εκδηλώνει μια θετική στάση για τον εαυτό του) γίνεται πιο σημαντική.³³

Ο Abraham Maslow δημιούργησε επίσης την γνωστή πυραμίδα ιεράρχησης των αναγκών. Η πυραμίδα αποτελείται από 5 κατηγορίες – στρώματα:

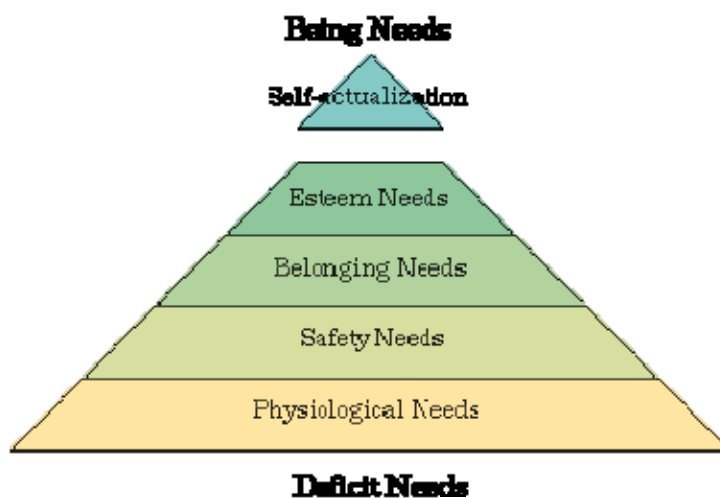
1. Τις φυσιολογικές ανάγκες (αναφέρονται στη φυσιολογία και στις λειτουργίες τους σώματος). Περιλαμβάνει τις ανάγκες του ανθρώπου για επιβίωση.
2. την ανάγκη για ασφάλεια, προστασία και σταθερότητα.
3. την ανάγκη για αγάπη και το αίσθημα ότι κάπου ανήκεις. Είναι η επιθυμία να έχεις φίλους, οικογένεια ή και ακόμη η επιθυμία να ανήκεις σε κάποια κοινότητα.
4. το τέταρτο επίπεδο είναι η ανάγκη για εκτίμηση. Ο Maslow χώρισε αυτή την κατηγορία σε δύο, στη χαμηλή και στην υψηλή. Η χαμηλή έχει να κάνει με τους γύρω μας, με τον σεβασμό που μας δείχνουν, την ανάγκη μας για δόξα, αναγνώριση, κοινωνική καταξίωση, αξιοπρέπεια ακόμη και κυριαρχία. Η υψηλή κατηγορία αναγκών εκτίμησης περιλαμβάνει την αυτοεκτίμηση, συμπεριλαμβανομένων συναισθημάτων όπως η αυτοπεποίθηση, εμπιστοσύνη, ικανότητα, ανεξαρτησία και ελευθερία. Το αρνητικό αυτής της κατηγορίας είναι η χαμηλή αυτοεκτίμηση. Ο Maslow συμφώνησε με τον Adler όταν αυτός διατύπωσε την άποψη πως η έλλειψη σεβασμού από τους άλλους και η

³³ www.wikipedia.org

χαμηλή αυτοεκτίμηση είναι η ρίζα πολλών αν όχι όλων των ψυχολογικών μας προβλημάτων.

Οι προηγούμενες τέσσερις κατηγορίες ανήκουν στην ομάδα deficit needs (ελλειμματικές ανάγκες, αν έχεις την έλλειψη θα νιώσεις την ανάγκη)

- το πέμπτο και τελευταίο επίπεδο είναι η ανάγκη για αυτοπραγμάτωση (self-actualization). Είναι μια κατηγορία διαφορετική από τις προηγούμενες, ανήκει στις ανάγκες που έχουμε ως άτομα (being needs). Είναι η αίσθηση του να έχεις καταφέρει να εκπληρώσεις κάθε σου άλλη επιθυμία, να έχεις ικανοποιήσει κάθε σου άλλη κατώτερη ανάγκη και να κατορθώσεις να αξιοποιήσεις όλες σου τις δυνατότητες. Να έχεις καταφέρει να χρησιμοποιείς όλες σου τις ιδιότητες και αισθήσεις στο μέγιστο δυνατό.³⁴

2.2.4. Συμπεριφορισμός και αυτοαντίληψη – αυτοεκτίμηση

Παρά τις προσπάθειες του William James, του John Dewey και άλλων να προσεγγίσουν και να ερευνήσουν τον εαυτό εμπειρικά επηρεασμένοι από φιλοσοφικές και θρησκευτικές αντιλήψεις, η έννοια που δημιούργησαν εξοστρακίστηκε παντελώς από το χώρο της ψυχολογίας με πρωτεργάτες αυτής της κίνησης την αμερικανική ακαδημαϊκή ψυχολογία και το κίνημα του μιχαεβιορισμού με πρώτο τον John B Watson. Ο Skinner (1971) στο βιβλίο του Πέρα από την Ελευθερία και τη Αξιοπρέπεια εξηγεί γιατί θεωρεί την έννοια του εαυτού ως μια «επικίνδυνη αυταπάτη».

Έπειτα αυτό που απασχόλησε τους συμπεριφοριστές ήταν πώς θα κατορθώσουν αν ορίσουν την έννοια του εαυτού λειτουργικά και να την μετατρέψουν ως μετρήσιμη. Μιας και αυτό δεν ήταν εφικτό, εφόσον δεν χρησιμοποιούσαν την έννοια του εαυτού, αντικατέστησαν τη λέξη «εαυτός» με την λέξη «αυτοαντίληψη». Με τη χρήση αυτού του όρου η έννοια του εαυτού παίρνει μια νέα σημασία, άλλο νόημα, το οποίο

³⁴ www.ship.edu

αναφέρεται στο σύνολο των ιδεών που έχει ένα άτομο για τον εαυτό του. Γίνεται δηλαδή μια αυτοπεριγραφή – είμαι αυτός που περιγράφω ότι είμαι. Όμως αυτό δεν θεωρείται επιστημονικά εμπεριστατωμένο και μπορεί να λειτουργήσει μόνο σε συνειδητό επίπεδο. Το άτομο όσο ειλικρινές και γνώστης του εαυτού του είναι δεν μπορεί να γνωρίζει το πάντα για τον εαυτό του.³⁵

2.2.5. Τα συστατικά του εαυτού και η αυτοαντίληψη σύμφωνα με τον William James

Ο James θεωρείται ο βασικός εμπνευστής της θεωρίας του εαυτού και οι ιδέες του υπήρξαν ιδιαίτερα πρωτοποριακές για την εποχής του.

Κατά τον James για να κατανοήσουμε τον εαυτό στην πιο πλατιά του έννοια πρέπει να το χωρίσουμε σε τρία μέρη που σχετίζονται αντίστοιχα μαζί του:

1. στα συστατικά του (its constituents), τις έννοιες που αποτελούν τη σύνθεσή του
2. τα συναισθήματα που προκαλούν, εξάπτουν (self-feelings)
3. τις πράξεις που παρακινούν (Self-seeking and Self-preservation)³⁶

Στην ανάλυση του ο James δίνει στον εαυτό μια δυναμική και πολυδιάστατη μορφή. Υπογραμμίζει την διπλή φύση του εαυτού, το Εγώ (I) και το Εμένα (Me). Το Εγώ είναι το υποκείμενο που παρατηρεί, αισθάνεται και έχει εκτελεστική λειτουργία. Το Εμένα είναι το αντικείμενο της εμπειρίας. Το «Εγώ» είναι αυτό που συμβάλει στη γνώση της συμπεριφοράς και ανάγεται περισσότερο στο χώρο της φιλοσοφίας και το «Εμένα» είναι καθαρά αντικείμενο ψυχολογίας.³⁷

Μέσα από τις *Αρχές του για τη Ψυχολογία (1890)*, ο James καθόρισε τέσσερις πτυχές του εαυτού, τις οργάνωσε ιεραρχικά με τον βαθμό σημαντικότητας τους υποδεικνύοντας τον «υλικό εαυτό» στην τελευταία βαθμίδα.

Αρχίζοντας από την λιγότερο σημαντική πτυχή συναντάμε τον υλικό εαυτό (The material Self). Το σώμα είναι το ενδότερο κομμάτι του υλικού εαυτού μας. Υλικός εαυτός θεωρείται και η οικογένειά μας γιατί είναι από την ίδια σάρκα και τα ίδια οστά όπως και εμείς. Ενστικτώδεις παρορμήσεις μας κάνουν να θέλουμε να διατηρούμε το σώμα μας, να το ντύνουμε, να εκτιμούμε και να τιμούμε την οικογένειά μας και επίσης να μαζεύουμε υλικά αγαθά, περιουσία δική μας.³⁸

Η επόμενη όψη του εαυτού μας είναι ο κοινωνικός εαυτός (The social Self). Σχετίζεται με την αναγνώρισή που λαμβάνουμε από τον περίγυρό μας. Ο James αναφέρει συγκεκριμένα « δεν είμαστε μόνο κοινωνικά ζώα, που μας αρέσει να συναναστρεφόμεστε με τους γύρω μας, αλλά έχουμε και μια έμφυτη τάση να θέλουμε να μας προσέχουν οι άλλοι, να γινόμαστε αισθητοί και να μας προσέχουν ευνοϊκά. Ως άτομα έχουμε τόσους κοινωνικούς εαυτούς όσοι είναι αυτοί που μας γνωρίζουν και έχουν σχηματισμένη μια ιδέα για μας. Αυτούς μπορούμε να τους κατηγοριοποιήσουμε σε γκρουπ, κοινωνικές ομάδες, και σε κάθε ομάδα δείχνουμε και άλλο πρόσωπο, άλλη συμπεριφορά. Για παράδειγμα ένας νεαρός που δείχνει τόσο συνεσταλμένος και συνειδητός, σοβαρός και κόσμιος μπροστά στους γονείς του και τους καθηγητές τους,

³⁵ Αγγελική Λεοντάρη, 1998 *Αυτοαντίληψη*, Γ έκδοση, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα σελ 28 - 29

³⁶ www.phychclassics.yorku.ca/James/Principles

³⁷ Αγγελική Λεοντάρη, 1998 *Αυτοαντίληψη*, Γ έκδοση, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα σελ 30- 31

³⁸ www.phychclassics.yorku.ca/James/Principles

βρίξει σαν «πειρατής» όταν βρίσκεται με τους νέους και «σκληρούς» συνομήλικους του.³⁹

Στην επόμενη πτυχή του εαυτού αναλύουμε τον πνευματικό μας εαυτό (The spiritual Self). Ο πνευματικός εαυτός ανήκει όπως και οι προηγούμενες πτυχές που ανέφερα στο Εμπειρικό Εγώ (Empirical Me) και περιέχει το έμφυτο και το υποκειμενικό «είναι» του ανθρώπου.⁴⁰ Είναι η εσωτερική, υποκειμενική αίσθηση και περιλαμβάνει τις ψυχικές διεργασίες και τα αμετάβλητα χαρακτηριστικά του Εγώ μας. Ο «πνευματικός εαυτός» μπορεί να παραλληλιστεί με αυτό που εννοούσε ο Descartes με τη φράση «σκέφτομαι άρα υπάρχω».⁴¹

Το επόμενο τμήμα του εαυτού είναι το Καθαρό Εγώ (The pure Ego) που γίνεται κατανοητό μόνο με ένα αφηρημένο, υποθετικό τρόπο. Ο ίδιος σχηματικά αναπαριστά το Καθαρό Εγώ ως εξής:

	Υλικά	Κοινωνικά	Πνευματικά
Αυτοαναζήτηση (Self-Seeking)	Σωματικές Ορέξεις και Ένστικτα Αγάπη για Καλλωπισμό, Foppery, Απληστία, Ματαιοδοξία Εποικοδομητικός Αγάπη για Στέγαση, κλπ.	Επιθυμία για ευχαρίστηση, για προσοχή, θαυμασμό κλπ. Κοινωνικοποίηση, Συναγωνισμός, Ζήλια, Αγάπη, Κυνήγι για of Υπόληψη, Φιλοδοξία, κλπ.	Διανοητικός, Ηθικός και Θρησκευτική Επιθυμία, Ευσυνειδησία
Αυτοεκτίμηση (Self-Estimation)	Προσωπική Ματαιοδοξία Μετριοφροσύνη, κλπ. Περηφάνεια για Πλούτο, Φοβος για Φτώχεια	Κοινωνική και Οικογενειακή Περηφάνια, Επιδεικτική Φιλαρέσκεια, Κενοδοξία, Ταπεινότητα, Ντροπή, κλπ.	Αίσθημα Ηθικής ή Πνευματικής Ανωτερότητας, Αγνότητα, κλπ. Αίσθημα Κατωτερότητας ή ενοχής
	Material.	Social.	Spiritual.
Self-Seeking.	Bodily Appetites and Instincts Love of Adornment, Foppery, Acquisitiveness, Constructiveness Love of Home, etc.	Desire to please, be noticed, admired, etc. Sociability, Emulation, Envy, Love, Pursuit of Honor, Ambition, etc.	Intellectual, Moral and Reli - gious Aspiration, Conscientiousness
Self-Estimation	Personal Vanity, Modesty, etc.	Social and Family Pride,	Sense of Moral or Mental

³⁹ www.phychclassics.yorku.ca/James/Principles

⁴⁰ www.phychclassics.yorku.ca/James/Principles

⁴¹ Αγγελική Λεοντόρη, 1998 *Αυτοαντίληψη*, Γ έκδοση, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα σελ 31

	Pride of Wealth, Fear of Poverty	Vainglory, Snobbery, Humility, Shame, etc.	Superiority, Purity, etc. Sense of Inferiority or of Guilt
--	-------------------------------------	---	---

To Αγνό Εγώ (The Pure Ego.)

Ακόμη διατύπωσε την άποψη ότι τα άτομα κατέχουν ταυτόχρονα μια βασική () και μια βαρομετρική () έννοια του εαυτού. Έτσι έχουν ένα πυρήνα αντιλήψεων για τον εαυτό, ο οποίος διατηρείται σχετικά σταθερός στο βάθος τους χρόνου, γύρω όπως από το βασικό αυτό πυρήνα το βαρόμετρο της έννοιας του εαυτού καταγράφει περιστασιακές μεταβολές.

Παράλληλα ο James ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τα συναισθήματα που σχετίζονται με τη αυτοαντίληψη, αυτοεκτίμηση. Όπως πρώτος ισχυρίστηκε ως ενήλικες διαμορφώνουμε μια σφαιρική άποψη για τη αξία μας ως ατόμων, πέρα των αυτοπεριγραφών και των αυτοαξιολογήσεών μας στους διάφορους τομείς της ζωής μας. Αυτή η σφαιρική άποψη είναι η αυτοεκτίμησή μας. Η αυτοεκτίμησή επηρεάζεται από τις προσωπικές φιλοδοξίες (επιδιώξεις) και τις υποκειμενικές αξιολογήσεις του ατόμου σχετικά με την επίτευξη ή όχι των επιδιωκόμενων στόχων του. Αναπτύσσουμε και διατηρούμε την αυτοαντίληψή μας μέσα από τη διαδικασία ανάληψης δράσης και σκέψης για τη δράση μας και για το πώς θα εκλάβουν οι άλλοι αυτό που κάναμε. Σκεφτόμαστε σχετικά με το τι κάναμε και μπορούμε να κάνουμε σε σύγκριση με τις προσδοκίες μας και τις προσδοκίες των άλλων, τα χαρακτηριστικά και τις επιτεύξεις των άλλων. Ο ίδιος προτείνει μια μαθηματική σχέση, η οποία ορίζει την αυτοεκτίμηση ως το πηλίκο των επιτυχιών του ατόμου προς τις επιδιώξεις ή φιλοδοξίες του:

$$\text{Αυτοεκτίμηση} = \frac{\text{επιτυχίες}}{\text{Επιδιώξεις}}$$

Τέλος σημαντικό είναι να αναφέρω πως ο James διατύπωσε υπόθεση σχετικά με την επίδραση των επιμέρους τομέων της αυτοαντίληψης με την αυτοεκτίμηση και τόνισε πως αυτές οι επιδράσεις εξαρτώνται από τη σπουδαιότητα που το ίδιο το άτομο αποδίδει στους διάφορους τομείς της ζωής του.⁴²

2.2.6. Ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη (Marsh)

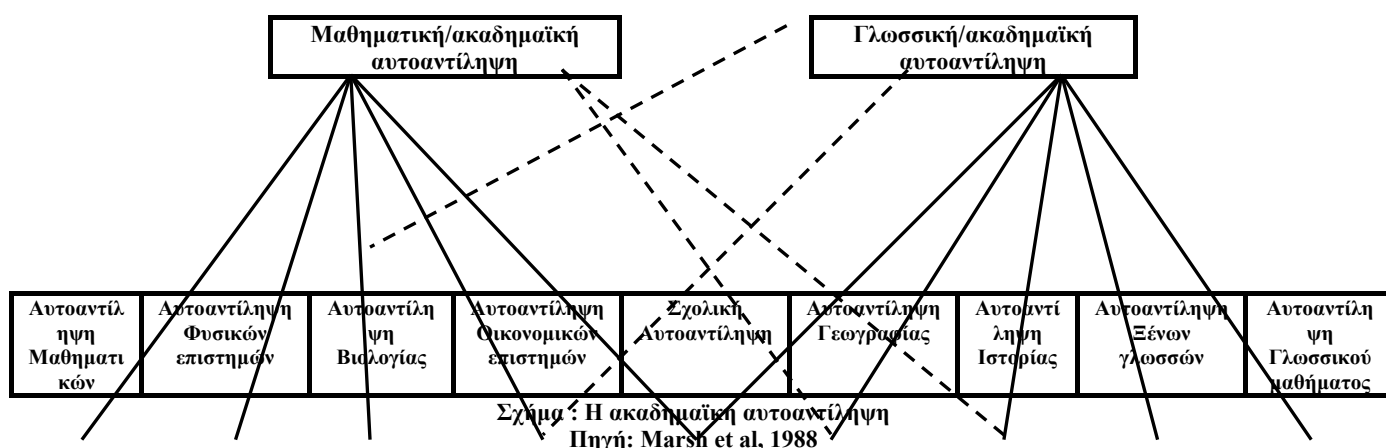
Μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας κατέστη σαφές ότι η αυτοαντίληψη είναι μια πολυδιάστατη έννοια. Ένα μέρος της αυτοαντίληψης είναι η ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη, η οποία δομείται ιεραρχικά. Ο Marsh (1988,1990)

⁴² Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 30

προχωράει σε μια περαιτέρω επεξεργασία του τμήματος της αυτοαντίληψης που αφορά την ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη. Η παραγοντική ανάλυση αποκάλυψε δύο ανώτερους παράγοντες που συγκροτούν την ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη. Αυτοί είναι: η *μαθηματική ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη* και η *γλωσσική ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη*⁴³.

Όπως φαίνεται και στο σχήμα που ακολουθεί, ο μαθητής διαμορφώνει μια εικόνα για τον εαυτό του σε σχέση με τα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται στο σχολείο. Έτσι κάνουμε λόγο για αυτοαντίληψη μαθηματικών, αυτοαντίληψη φυσικών επιστημών, βιολογίας, οικονομικών επιστημών, γεωγραφίας, ιστορίας, ξένων γλωσσών και γλωσσικού μαθήματος. Κάθε επιμέρους αυτοαντίληψη ανάγεται άμεσα σε μία από τις δύο ακαδημαϊκές αυτοαντιλήψεις (μαθηματική, γλωσσική), ενώ δεν αποκλείονται και έμμεσες αναγωγές.

Στο σχήμα οι άμεσες αναγωγές αναπαριστώνται με τις συνεχείς γραμμές, ενώ οι έμμεσες με τις διακεκομμένες

Σε σχέση με την ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη, τα ερευνητικά δεδομένα συγκλίνουν προς τα εξής σημεία: η σχολική επιτυχία συνδέεται περισσότερο με την ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη παρά με τη μη ακαδημαϊκή και γενική αυτοαντίληψη. Επιπλέον, η επιτυχία σε συγκεκριμένο ακαδημαϊκό αντικείμενο σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την αντίστοιχη αυτοαντίληψη.

Οι ίδιες έρευνες αναφέρουν και το εσωτερικό - εξωτερικό πλαίσιο αναφοράς (internal/external frame of reference), ή εσωτερικό - εξωτερικό μοντέλο.⁴⁴ Αυτό το μοντέλο επιχειρεί ερμηνεύσει τον τρόπο σχηματισμού της ακαδημαϊκής αυτοαντίληψης και πιο συγκεκριμένα το σχηματισμό της μαθηματικής και της

⁴³ Ο όρος γλωσσική ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη δεν αναφέρεται αποκλειστικά στο γλωσσικό μάθημα. Αφορά γενικότερα τα μαθήματα εκείνα που δεν έχουν να κάνουν με μαθηματικά, ή με μαθήματα που χρησιμοποιούν τα μαθηματικά, όπως η φυσική, η χημεία, κ.τ.λ..

⁴⁴ Marsh, H. (1990). *The Structure of Academic Self – Concept: The Marsh/Shavelson Model*. Journal of Educational Psychology. 82. 623 – 636.

γλωσσικής αυτοαντίληψης.⁴⁵ Σύμφωνα μ' αυτό το πλαίσιο, η ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη σχηματίζεται μέσα από μια διαδικασία συγκρίσεων. Η *εξωτερική* διαδικασία συνίσταται στις συγκρίσεις που κάνουν οι μαθητές ανάμεσα στο πώς οι ίδιοι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους όσον αφορά τις ικανότητές τους στις περιοχές των μαθηματικών και των γλωσσικών αντικειμένων και την επίδοση των άλλων μαθητών στα ίδια γνωστικά αντικείμενα. Ουσιαστικά δηλαδή πρόκειται για μια διαδικασία κοινωνικής σύγκρισης, η οποία αποτελεί τη βάση για τη διαμόρφωση της ακαδημαϊκής αυτοαντίληψης.⁴⁶

Η δεύτερη διαδικασία σύγκρισης στην οποία προβαίνει ο μαθητής είναι η *εσωτερική*. Ο μαθητής συγκρίνει τις επιδόσεις του σε κάποιο γνωστικό αντικείμενο με τις επιδόσεις του σε κάποιο άλλο γνωστικό αντικείμενο. Αυτό το εσωτερικό πλαίσιο αναφοράς αποτελεί και το δεύτερο βήμα για τη διαμόρφωση της μαθηματικής και της γλωσσικής ακαδημαϊκής αυτοαντίληψης.

Ο λόγος για τον οποίο οι ερευνητές προχώρησαν στην κατασκευή του μοντέλου με τίτλο εσωτερικό/εξωτερικό πλαίσιο αναφοράς ήταν για να εξηγήσουν το εξής: γιατί ενώ παρατηρείται μια σημαντική σχέση ανάμεσα στις επιμέρους ακαδημαϊκές αυτοαντιλήψεις και την επίδοση των μαθητών στα αντίστοιχα γνωστικά αντικείμενα, δεν παρατηρείται η ίδια συσχέτιση ανάμεσα στη μαθηματική και γλωσσική ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη. Πολύ συνοπτικά λοιπόν, σύμφωνα μ' αυτό το μοντέλο (α) υπάρχει υψηλή συσχέτιση ανάμεσα στην επίδοση στα μαθηματικά και τα γλωσσικά μαθήματα, (β) η μαθηματική ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη δε σχετίζεται σημαντικά με γλωσσική ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη, αλλά και σε έρευνες που βρίσκουν σημαντική σχέση ανάμεσα σ' αυτές τις μεταβλητές, η σχέση αυτή είναι σαφώς μικρότερη από τη σχέση ανάμεσα στην επίδοση στα αντίστοιχα γνωστικά αντικείμενα, (γ) η επίδοση στα γλωσσικά μαθήματα έχει μεγαλύτερη θετική επίδραση στη γλωσσική ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη και μικρότερη στη μαθηματική αυτοαντίληψη και (δ) η επίδοση στα γνωστικά αντικείμενα που σχετίζονται με τα μαθηματικά έχει ισχυρότερη θετική επίδραση στη μαθηματική ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη και ασθενέστερη στη γλωσσική ακαδημαϊκή.⁴⁷

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι το εσωτερικό/εξωτερικό πλαίσιο αναφοράς είναι μια διαδικασία σύγκρισης σε δύο επίπεδα: *ατομικό* και *κοινωνικό*. Αυτή η σύγκριση όπως είναι λογικό έχει και κάποια αποτελέσματα για το μαθητή, τα οποία ο Marsh (1993, 1996, Byrne 1996) συνοψίζει στο φαινόμενο που ονομάζει *Μεγάλο ψάρι σε μικρή λίμνη* (*The Big Fish Little Pond Effect*).⁴⁸ Υπενθυμίζουμε ότι ο μαθητής διαμορφώνει την ακαδημαϊκή του αυτοαντίληψη μέσα από τις συγκρίσεις που κάνει ανάμεσα στις δικές του ακαδημαϊκές επιδόσεις και τις επιδόσεις των συνομηλίκων του. Το γενικό ακαδημαϊκό επίπεδο του σχολείου ή της τάξης μπορεί να επιδράσει αρνητικά στη διαδικασία διαμόρφωσης της ακαδημαϊκής αυτοαντίληψης.

⁴⁵ Marsh, H. – Yeung, A. (1998). *Longitudinal Structural Equation Models of Academic Self-Concept and Achievement: Gender Differences in the Development of Math and English Constructs*. American Educational Research Journal. 35. σελ. 705 – 738.

⁴⁶ Φρουζάκης Γεώργιος 2001, *Η αυτοαντίληψη και η αναγνωστική ικανότητα*, διπλωματική εργασία, Ρέθυμνο.

⁴⁷ Φρουζάκης Γεώργιος 2001, *Η αυτοαντίληψη και η αναγνωστική ικανότητα*, διπλωματική εργασία, Ρέθυμνο

⁴⁸ Marsh, H. – Chessor, D. (1995). *The Effects of Gifted and Talented Programs on Academic Self-Concept: The Big Fish Strikes Again*. In: American Educational Research Journal. 32. 285 – 319.

2.3. Θεωρίες της «αυτοαντίληψης» - «αυτοεκτίμησης»

2.3.1 Η αυτοαντίληψη και οι διαστάσεις της

Η αυτοαντίληψη δεν αποτελεί ένα μονοδιάστατο οικοδόμημα, αλλά σύμφωνα με τα πορίσματα πρόσφατων ερευνών είναι ένα περίπλοκο και πολυδιάστατο σύστημα, μερικές πτυχές του οποίου αλλάζουν συνεχώς. Πολλοί σύγχρονοι ερευνητές (Epstein 1973, Kelly 1955, Markus & Nurius 1986) θεωρούν την αυτοαντίληψη μια οργανωμένη ομάδα γνωστικών δομών, οι οποίες βασίζονται στις εμπειρίες του παρελθόντος και λειτουργούν ως επιλεκτικοί μηχανισμοί, επηρεάζοντας τη συγκέντρωση της προσοχής του ατόμου σε ορισμένες πληροφορίες και επενεργώντας ως ένα ερμηνευτικό πλαίσιο.⁴⁹ Κάθε μία από τις επιμέρους εικόνες υποδηλώνει τη διαφορετική έμφαση που δίνεται σε κάθε πτυχή του εαυτού και την πολυμορφία των εμπειριών που αυτές αντανακλούν.

Αναπτύσσουμε και διατηρούμε την αυτοαντίληψή μας μέσα από τη διαδικασία ανάληψης δράσης και σκέψης για τη δράση μας και για το πώς θα εκλάβουν οι άλλοι αυτό που κάναμε. Σκεφτόμαστε σχετικά με το τι κάναμε και μπορούμε να κάνουμε σε σύγκριση με τις προσδοκίες μας και τις προσδοκίες των άλλων, τα χαρακτηριστικά και τις επιτεύξεις των άλλων.

Αυτή είναι η δυναμική πλευρά της αυτοαντίληψης και είναι σημαντική γιατί υποδεικνύει ότι μπορεί να διαμορφωθεί ή και να αλλάξει. Υπάρχει ένα μεγάλο κύμα ερευνών που δείχνει ότι είναι πιθανόν να αλλάξουμε την αυτοαντίληψη. Η αυτοαλλαγή (self-change) έρχεται μέσα από τη διαδικασία της σκέψης και αξιολόγησης μέσα από την οποία το άτομο αποκτά μια διαφορετική όψη του εαυτού του, με ένα πιο δυναμικό τρόπο και μέσα ακριβώς από την νέα οπτική το άτομο μπορεί να αναπτύξει θετικό αυτοσυναισθήμα.⁵⁰

Σύμφωνα με τον Higgins (1987,1989), τρεις είναι οι όψεις που συνδυάζονται στο σύνολο των αυτοαντιλήψεων:

- Ο πραγματικός εαυτός (actual self), ο οποίος αντιπροσωπεύει τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες που το άτομο αποδίδει στον εαυτό του.
- Ο ιδανικός εαυτός (ideal self), που αντιπροσωπεύει το είδος του ατόμου που κάποιος ελπίζει να γίνει ή που ιδανικά θα ήθελε να είναι.
- Ο δεοντικός εαυτός (ought self), ο οποίος αντιπροσωπεύει τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες που κάποιος θα έπρεπε να έχει.

Καθένας από τους τρεις αυτούς εαυτούς μπορεί να γίνεται αντιληπτός με διαφορετικό τρόπο από το ίδιο το άτομο και με διαφορετικό από τους άλλους.⁵¹

Όπως προανέφερα αυτοαντίληψη είναι πολυδιάστατη έννοια. Οι σημαντικές διαστάσεις της είναι η φυσική εμφάνιση (αυτοαντίληψη της φυσικής εμφάνισης), ο γνωστικός εαυτός, ο κοινωνικός εαυτός και η αυτοεκτίμηση.⁵²

Η εικόνα του σώματος (body image), η οποία περιέχει τον σωματικό και σεξουαλικό εαυτό, παίζει σημαντικό ρόλο στη ψυχολογική ανάπτυξη. Η εικόνα του σώματός είναι μια συμπυκνωμένη αναπαράσταση των πρόσφατων, παρελθοντικών

⁴⁹ Αγγελική Λεοντάρη, (1998), *Αυτοαντίληψη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Γ' έκδοση, σελ. 89

⁵⁰ Franken, R. (1994). *Human motivation* Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing Co. (3rd edition). σελ. 443

⁵¹ Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 21

⁵² Samuels, Shirley. C, (1977), *Enchasing self –concept in early childhood*, Human Sciences Press, σελ. 24

και φανταστικών σωματικών εμπειριών του ατόμου. Η εσωτερική πνευματική αντίληψη που έχουμε για τους εαυτούς μας μπορεί να μοιάζει με τη πραγματική σωματική μας υπόσταση μπορεί και όχι. Αν η γνωστική κατασκευή του εαυτού μας συγκρούεται με τη σωματική αντίληψη του εαυτού τότε η ολική αντίληψη του εαυτού μας δυσχεραίνεται. Για την φυσιολογική ανάπτυξη μας αυτή η ολική αντίληψη πρέπει να γίνει. Έρευνες με ενήλικες έχουν αποδείξει ότι άνθρωποι με αρνητικά συναισθήματα για το σώμα τους είναι πιθανόν να νιώθουν αρνητικά και για τους εαυτούς τους συνολικά.

Ο κοινωνικός εαυτός, που είναι άλλη μια διάσταση της αυτοαντίληψης, περιέχει τον φυλετικό, τον πολιτισμικό και τον θρησκευτικό εαυτό. Η κοινωνία στην οποία ζει ο άνθρωπος από νεαρή ηλικία επηρεάζει τα αυτοσυναισθήματά του, γιατί αυτό το σύστημα (οικογένεια, σχολείο, εκκλησία και κοινωνία ως σύνολο) παρέχει τη θέση (status) και έχει προσδοκίες που το άτομο εσωτερικεύει και παλεύει να φανεί αντάξιο σ' αυτές. Αυτές οι προσδοκίες μεταβιβάζονται στο άτομο από τους «σημαντικούς άλλους» στη ζωή τους. Αρχικά οι γονείς δημιουργούν την σύνδεση μεταξύ της κοινωνικής δομής και της προσωπικότητας. Στη συνέχεια, οι δάσκαλοι και οι συνομήλικοι βοηθούν στον καθορισμό του κοινωνικού εαυτού. Μερικοί μελετητές πρότειναν ότι κάθε αντίληψη του κοινωνικού εαυτού είναι συγκεκριμένη με βάση τις προσδοκίες του συνόλου στο οποίο το κάθε άτομο ανήκει και με το οποίο ταυτίζεται. Ο καθένας μας έχει σχεδόν αμέτρητες ταυτότητες που είναι ένα συνδυασμός των αυτοαντιλήψεων σε διάφορους ρόλους.

Μια άλλη πτυχή της αυτοαντίληψης είναι ο γνωστικός εαυτός. Γνώση είναι η διαδικασία με την οποία τα άτομα αντιλαμβάνονται και αποκομίζουν κάτι από αντικείμενα ή γεγονότα του περιβάλλοντός τους. Συγκεκριμένα οι στάσεις των παιδιών προς τους εαυτούς τους όπως και η γνώση του εαυτού τους πηγάζει από την αυξανόμενη γνώση και τις συμπεριφορές όσων τα περιβάλλουν.

2.3.2 Η αυτοεκτίμηση

Η αυτοεκτίμηση χρησιμοποιείται ευρέως στην καθημερινή απλή γλώσσα αλλά και στη ψυχολογία. Αναφέρεται στην αίσθηση του ατόμου για την αξία του, πόσο άξιο θεωρεί τον εαυτό του, αν τον εγκρίνει, αν τον εκτιμά και τελικά αν του αρέσει ή όχι.⁵³

Είναι «η θετική ή αρνητική στάση του ατόμου προς τον εαυτό του». Ένα άτομο με υψηλή αυτοεκτίμηση είναι ένα άτομο με αυτοσεβασμό, ένα άτομο που θεωρεί τον εαυτό του αξιόλογο.⁵⁴

Έχουν καθοριστεί τρία επίπεδα της αυτοεκτίμησης: τη σφαιρική (γενική αυτοεκτίμηση), global, την ενδιάμεση, intermediate, που είναι συγκεκριμένα για κάποιος τομείς όπως η ικανότητα, likability και η προσωπική δύναμη και τη περιστασιακή, situational, που περιλαμβάνει τις καθημερινές εκδηλώσεις της αυτοεκτίμησης. Η σφαιρική και η ενδιάμεση αυτοεκτίμηση επηρεάζουν την περιστασιακή.⁵⁵

Ένα άτομο μπορεί να έχει θετικά συναισθήματα για το σώμα του, αλλά ταυτόχρονα να θεωρεί τον εαυτό του κακό μαθητή, ή η στάση του να είναι πιο

⁵³ www.macses.ucsf.edu

⁵⁴ Rosenberg, M. (1968), *Conceiving the Self* Malabar, Florida: Robert E. Krieger Publishing Company σελ 54

⁵⁵ Seymour Epstein (1985), Στο: *History of Self-esteem* www.ehlt.flinders.edu.au/education/

σφαιρική, περιεκτική και να διαβαθμίζεται μεταξύ της ολικής αποδοχής και της ολικής απόρριψης. Ένα άτομο δεν αποδέχεται ή απορρίπτει τον εαυτό του με μια ολική σημασία, αλλά όλες οι διαστάσεις της αυτοαντίληψης (μία από αυτές είναι και η αυτοεκτίμηση) συμβάλλουν θετικά και σημαντικά στην ολική αυτοαποδοχή.

Ο Coopersmith (1967) συνόψισε τους παρακάτω παράγοντες που θεώρησε ότι συνδέονται σημαντικά με την αυτοεκτίμηση: η ποσότητα σεβασμού, αποδοχής και ενδιαφέροντος που δεχόμαστε μέσα από την αντιμετώπισή μας από τους σημαντικούς άλλους, το ιστορικό των επιτυχιών και της θέσης μας στον κόσμο και η ερμηνεία των εμπειριών μας.

Σύμφωνα με τη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης, που διαμορφώθηκε στη βάση της έννοιας του κοινωνικού εαυτού του James (1890/ 1963) και της οποίας οι Cooley (1902) και Mead (1934) είναι οι κυριότεροι εκπρόσωποι, η έννοια της αυτοεκτίμησης αναδύεται όταν το άτομο έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με τις απόψεις της κοινωνίας γι' αυτό.

Η γενική εκτίμηση που έχουμε για την αξία μας ως ατόμων αντιπροσωπεύει τη συνένωση στάσεων που πιστεύουμε ότι έχουν οι άλλοι απέναντι στον εαυτό μας. Η μεταφορική του έκφραση για τον «καθρεπτιζόμενο εαυτό» (looking-glass self) αναφέρεται στην άποψή του ότι ο εαυτός αποτελεί την αντανακλώμενη εκτίμηση «σημαντικών άλλων» που συνιστούν τον καθρέπτη τον οποίο ατενίζουμε επιζητώντας πληροφόρηση σχετικά με τον εαυτό μας. Θεωρώντας τον εαυτό κοινωνικό δημιούργημα οι ρίζες της σφαιρικής εκτίμησης για την αξία μας ως ατόμων τοποθετούνται στην αντίληψη που έχουμε αναφορικά με το τι σκέφτονται οι «σημαντικοί άλλοι» για μας. Προσπαθούμε δηλαδή να εκτιμήσουμε τη γνώμη ή τις στάσεις που έχουν οι άλλοι για τον εαυτό μας και μετά εσωτερικοποιούμε τις στάσεις αυτές στη δική μας αυτοεκτίμηση.⁵⁶

Η κοινωνία είναι αυτή που δίνει μορφή και νόημα στην αντίληψη του ατόμου για τον εαυτό του. Ο εαυτός θεωρείται ταυτόχρονα γνώστης ή υποκείμενο και αντικείμενο γνώσης. Τονίζεται ακόμη η σημασία που έχουν για τη συνειδητοποίηση του εαυτού η γλώσσα και οι συμβολικοί κώδικες, καθώς και η ικανότητα του ατόμου να μπαίνει στη θέση των άλλων και να βλέπει τον εαυτό του μέσα από τη δική τους σκοπιά.⁵⁷

Τόσο ο Cooley όσο και ο Mead πιστεύουν ότι οι διατομικές διαφορές στην αυτοεκτίμηση οφείλονται στο γεγονός ότι η έννοια του «γενικευμένου άλλου» ποικίλλει ανά άτομο, ανάλογα με το είδος των αξιών που ασπάζεται, αλλά και ανάλογα με το βαθμό σπουδαιότητας που τους αποδίδει η κοινωνία.⁵⁸

2.3.3 Η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης

Το άτομο αναπτύσσει, διαμορφώνει την αυτοεκτίμησή του με το πέρασμα του χρόνου, μεγαλώνοντας, ζώντας και δρώντας, αποκτώντας εμπειρίες και αλληλεπιδρώντας με τους συνανθρώπους του και με το περιβάλλον του.

Στην πρώιμη παιδική ηλικία παρόλο που η αυτοεκτίμηση αρχίζει να σχηματίζεται, να δημιουργείται, δεν είναι μετρήσιμη μέχρι την ηλικία των 5 – 6 ετών

⁵⁶ Cooley Στο: Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 22

⁵⁷ Mead (1934) Στο: Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 22

⁵⁸ Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 22-23

γιατί μέχρι τότε οι δύο λειτουργίες της αυτοεκτίμησης, η ικανότητα και η αξία ενεργούν ξεχωριστά.⁵⁹

Μεταξύ των 5 – 8 ετών η αυτοεκτίμηση γίνεται ολοένα και πιο σαφής, αντιληπτή. Τα παιδιά αρχίζουν να σχηματίζουν κάποια γνώμη σχετικά με την αξία τους και την ικανότητά τους σε πέντε τομείς: την εμφάνισή τους, την κοινωνική αποδοχή τους, την σχολική ικανότητά τους, τις αθλητικές και καλλιτεχνικές τους δεξιότητες.⁶⁰ Αυτοί οι τομείς συντελούν στη δημιουργία μιας σφαιρικής άποψης του παιδιού για τον εαυτό του. Η αυτοεκτίμηση αναδύεται στην παιδική ηλικία γιατί το παιδί είναι έτοιμο να αποκτήσει μια συμπεριφορά, να αξιολογήσει τα επιτεύγματά του με βάση την αξία του και να συνδυάσει την αξία με την ικανότητα. Μεγαλώνοντας το παιδί αυξάνει τις κοινωνικές του επαφές, τις εμπειρίες του και τις προσδοκίες του. Συνειδητοποιεί σε τι είναι καλό και σε τι όχι και τόσο, δηλαδή τι μπορεί να κάνει καλά και τι όχι. Αναπόφευκτα η αυτοεκτίμηση αρχίζει να επηρεάζει την συμπεριφορά του καθώς το παιδί προσπαθεί να διατηρήσει και να προφυλάξει την αίσθηση αυτοαξίας του ενάντια στις προκλήσεις, τα προβλήματα και τις εμπειρίες της ζωής. Η αυτοεκτίμηση λειτουργεί ως ένα φίλτρο μέσα από το οποίο κρίνουμε τις επιδόσεις μας. Με αυτό τον τρόπο καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγίσουμε μελλοντικά καθήκοντα.

Με την ενηλικίωση η αυτοεκτίμηση παύει να λειτουργεί ως ένα ενεργό φαινόμενο. Επηρεάζει πλέον συνειδητά τα συναισθήματά μας, είτε θετικά είτε αρνητικά. Συνεχώς εμπλουτίζεται και προσαρμόζεται ανάλογα με τις καταστάσεις. Οι καταστάσεις που επηρεάζουν περισσότερο την αυτοεκτίμηση ενός ενήλικα είναι οι εμπειρίες επιτυχίας - αποτυχίας, όπου τα άτομα αντιμετωπίζουν με επιτυχία ή αποτυχία κάποια κατάσταση και οι περιπτώσεις αποδοχής – απόρριψης που είναι διαπροσωπικές καταστάσεις. Ακόμη οι σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων, οι σχέσεις με συνομηλίκους και οι σχέσεις με συγγενικά πρόσωπα είναι παράγοντες που επηρεάζουν την αυτοεκτίμηση των ενηλίκων.⁶¹

2.3.4. Η ανάπτυξη της αυτοαντίληψης κατά τη σχολική ηλικία

Με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο, η γνώση του εαυτού προοδευτικά γίνεται πολυπλοκότερη. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη μιας θετικής αυτοαντίληψης είναι η αίσθηση φιλοπονίας, που αποτελεί τη βάση για μια επιτυχημένη δραστηριοποίηση στην κοινωνία και για την ανάπτυξη των αναγκαίων κοινωνικών δεξιοτήτων. Η απόκτηση αυτών των αναγκαίων δεξιοτήτων και ικανοτήτων οδηγεί σε συναισθήματα πληρότητας και ικανοποίησης. Παιδιά που δεν έχουν τις ευκαιρίες ελέγχου του κόσμου τους ή που εμποδίζονται στις προσπάθειές τους οδηγούνται σε ένα συναίσθημα κατωτερότητας ή στην πεποίθηση ότι δεν αξίζουν τίποτα.

Μέσα από έρευνες αποδείχθηκε ότι παιδιά των 8 περίπου ετών δείχνουν να κατανοούν την πνευματική και βουλητική πτυχή του εαυτού και είναι σε θέση να κάνουν τη διάκριση μεταξύ σώματος και νου. Επίσης μπορούν να κατανοήσουν την υποκειμενικότητα του εαυτού, καθώς και το γεγονός ότι κάποιος διαφέρει από τους άλλους όχι επειδή φαίνεται διαφορετικός ή έχει στην κατοχή του διάφορα υλικά αγαθά, αλλά επειδή έχει διαφορετικά συναισθήματα.

⁵⁹ Mruk (1995) Στο: The development of self-esteem, www.ehlt.flinders.edu.au/education/

⁶⁰ Harter (1983) Στο: The development of self-esteem, www.ehlt.flinders.edu.au/education/

⁶¹ Epstein (1979), The development of self-esteem, www.ehlt.flinders.edu.au/education/

Το παιδί στο σχολείο μπαίνει σε μια νέα πολιτισμική υποκατηγορία και αρχίζει να βιώνει μια σειρά από νέες διαπροσωπικές σχέσεις, τελείως διαφορετικές από εκείνες της οικογενειακής ζωής του. Αν οι πρώτες εικόνες του εαυτού είναι θετικές, θα αποτελέσουν μια ασφαλή βάση που θα επιτρέψει στο παιδί να προσαρμοστεί καλά στο καινούριο του περιβάλλον. Στο χώρο του σχολείου οι «σημαντικοί άλλοι», που αποτελούν καινούργια και αξιολογική πηγή πληροφόρησης για τον εαυτό του, είναι τώρα οι δάσκαλοι. Ο δάσκαλος με την εξουσία που ασκεί και τη αξιολόγηση που πραγματοποιεί, επηρεάζει τη συμπεριφορά, τη στάση και τη μαθησιακή αποδοτικότητα κάθε παιδιού, και έτσι το τροφοδοτεί με θετική ή αρνητική εκτίμηση.

Η πρώτη σχολική περίοδος είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη μιας επιμέρους εικόνας του εαυτού, της γενικής αυτοαντίληψης της ικανότητας ή ακαδημαϊκής αυτοαντίληψης. Σε αυτό το στάδιο το παιδί πρέπει να αποκτήσει τις σχολικές γνώσεις και δεξιότητες και να μάθει να συνεργάζεται με τους συνομηλίκους του. Αν το περιβάλλον του παιδιού (οικογένεια, σχολείο) το ενθαρρύνει και στηρίζει τις προσπάθειές του, τότε το παιδί θα αναπτύξει το συναίσθημα της φιλοπονίας και της εμπιστοσύνης στις ικανότητές του. Αν, αντίθετα, το παιδί αντιμετωπίσει επικρίσεις, ειρωνεία και απόρριψη, τότε θα του δημιουργηθεί ένα συναίσθημα κατωτερότητας και ανεπάρκειας. Μέσα στη σχολική κοινότητα το παιδί αξιολογείται σε σύγκριση με τα άλλα παιδιά και αυτή η σύγκριση φαίνεται ότι αποτελεί μια σημαντική πηγή της αυτοαντίληψης.⁶²

2.4. Η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης και η αυτοαντίληψη

Η θεωρία των συμβολικών διαντιδράσεων, όπως και άλλες εξέχουσες κοινωνιολογικές θεωρίες παρουσιάζει μια ευρύτατη προοπτική. Οι θεωρίες του George Herbert Mead και, σε μικρότερο βαθμό, του Charles Horton Cooley και του W. I. Thomas διαμόρφωσαν τον αρχικό συνεκτικό πυρήνα της.⁶³

Ο συνδυασμός του πραγματισμού και του συμπεριφορισμού διαμόρφωσε τον προσανατολισμό του Mead. Ο Mead αναγνώριζε το χρέος του στον συμπεριφορισμό του Watson, αλλά ταυτόχρονα αποσύνδεσε τη θεωρία του από αυτόν. Ο Mead επεξέτεινε τον συμπεριφορισμό προς δύο κατευθύνσεις, τη νόηση και την κοινωνία.

Δεν θεωρούσε την ανθρώπινη νόηση ως ένα πράγμα ή μια οντότητα, αλλά ως μια κοινωνική διεργασία. Οι νοητικές μας ικανότητες μας βοηθούν να ερμηνεύσουμε το νόημα των συμβόλων, ένα σύμβολο μπορεί να έχει ένα πλήθος από διαφορετικές σημασίες, ανάλογα με το πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίζεται. Τα σημαντικά σύμβολα μπορούν να λάβουν είτε φυσική μορφή είτε γλωσσική μορφή. Αυτή η ικανότητα του ανθρώπου να δημιουργεί, να αποθηκεύει και να χρησιμοποιεί τη γλώσσα τελικά τον διαφοροποιεί από τα άλλα, κατώτερα έμβια όντα. Η ύπαρξη της γλώσσας, η οποία αποτελεί ένα κοινωνικό προϊόν, επιτρέπει την ύπαρξη της νόησης. Η νόηση μπορεί να οριστεί ως μια εσωτερική συζήτηση με τον εαυτό του μέσα από τη χρήση σημαντικών συμβόλων. Το βασικό χαρακτηριστικό αυτής της στοχαστικής διεργασίας συνίσταται στην ικανότητα του ανθρώπου να «υποδύεται» τον ρόλο του άλλου στη διαντιδραστική διαδικασία. Οι άνθρωποι διαθέτουν την νοητική ικανότητα να προσαρμόζονται συνεχώς ο ένας στον άλλο, καθώς και στις

⁶² Αγγελική Λεοντάρη, (1998), *Αυτοαντίληψη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Γ' έκδοση, σελ 137 - 140

⁶³ George Ritzer, 1996, *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία*, Τόμος I, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, σελ 235

καταστάσεις, και με αυτόν τον τρόπο κατορθώνουν να κατανοήσουν τη σημασία ενός συγκεκριμένου συμβόλου.⁶⁴

Ο Blumer (1969) συνόψισε την σημαντικότητα της γλώσσας ως καθοριστικό παράγοντα για την αλληλοκατανόηση ως εξής:

- οι άνθρωποι αντιδρούν σε πράγματα ανάλογα με το νόημα που έχουν για αυτούς, (με τον όρο πράγματα εννοεί φυσικά αντικείμενα, άλλους ανθρώπους, κοινωνικούς θεσμούς και αφαιρετικές ιδέες και αξίες)
- το νόημα αυτών των πραγμάτων πηγάζει μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση που έχουμε με τους συνανθρώπους μας
- αυτό το νόημα το χειριζόμαστε και το τροποποιούμε μέσα από μια ερμηνευτική διαδικασία που χρησιμοποιούμε για να χειριστούμε αυτά που συναντούμε.⁶⁵

Ο εαυτός για τον Mead δεν είναι ένα αντικείμενο αλλά μια συνειδητή διεργασία που περιέχει αρκετές διαστάσεις:

1. την ικανότητα να ανταποκρίνεται στον εαυτό του όπως ανταποκρίνονται οι άλλοι σ' αυτόν.
2. την ικανότητα να ανταποκρίνεται κανείς στον εαυτό του όπως ανταποκρίνεται σ' αυτόν το συλλογικό περιβάλλον, ο γενικευμένος άλλος.
3. την ικανότητα του να λαμβάνει κανείς μέρος στην ίδια του τη συζήτηση με τους άλλους.
4. την ικανότητα του να αντιλαμβάνεται κανείς τι λέει και να χρησιμοποιεί αυτή την επίγνωση για να καθορίσει το τι θα κάνει στη συνέχεια.

Αυτή η διεργασία δεν είναι καθαρά νοητική και οι ικανότητες που απαιτούνται για την πραγματοποίηση της αποκτώνται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον.

Σε σχέση με τη αυτοεκτίμηση ο Mead και ο Cooley συνέδεσαν την θεωρία της αλληλεπίδρασης και κατέθεσαν τις εξής απόψεις. Κατά τον Cooley(1902) η γενική εκτίμηση που έχουμε για την αξία μας ως άτομα αντιπροσωπεύει τη συνένωση στάσεων που πιστεύουμε ότι έχουν οι άλλοι απέναντι στον εαυτό μας. Θεωρεί τον εαυτό κοινωνικό δημιούργημα και την σφαιρική αυτοεκτίμηση να πηγάζει από το τι σκέφτονται οι «σημαντικοί άλλοι» για μας. Στη θεωρία του περί αυτοεκτίμησης ο Mead (1934), υπογραμμίζει ότι η κοινωνία είναι αυτή που δίνει μορφή και νόημα στην αντίληψη του ατόμου για τον εαυτό του.⁶⁶

2.5. Κλίμακες αυτοεκτίμησης

2.5.1. Κλίμακα Coopersmith

Απάντησε στις παρακάτω ερωτήσεις, βάζοντας √, ανάλογα αν συμφωνείς ή διαφωνείς με την ερώτηση που βρίσκεται στο αριστερό μέρος της σελίδας.

⁶⁴ George Ritzer, 1996, *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία*, Τόμος I, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, σελ 236 - 245

⁶⁵ Malcom Waters, 1998, *Modern Sociological Theory*, Sage Publications, London σελ 24

⁶⁶ Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 22 - 23

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
1. Συχνά εύχομαι να ήμουν κάποιος άλλος.	☐	☐
2. Δυσκολεύομαι να μιλήσω μπροστά στην τάξη.	☐	☐
3. Υπάρχουν πολλά πράγματα στον εαυτό μου που θα άλλαζα αν μπορούσα.	☐	☐
4. Παίρνω αποφάσεις χωρίς δυσκολία	☐	☐
5. Είμαι ευχάριστος/η στην παρέα.	☐	☐
6. Στο σπίτι μου εκνευρίζομαι εύκολα.	☐	☐
7. Δυσκολεύομαι να συνηθίσω σε μια νέα κατάσταση.	☐	☐
8. Οι συμμαθητές μου με εκτιμούν πολύ.	☐	☐
9. Οι γονείς μου έχουν πολλές απαιτήσεις από εμένα.	☐	☐
10. Οι γονείς μου συνήθως λαμβάνουν υπόψη τα συναισθήματά μου.	☐	☐
11. Αλλάζω εύκολα γνώμη.	☐	☐
12. Είναι δύσκολο να δεχθώ τον εαυτό μου όπως είναι.	☐	☐
13. Όλα είναι μπερδεμένα στη ζωή μου.	☐	☐
14. Τα άλλα παιδιά συνήθως ακολουθούν τις ιδέες μου.	☐	☐
15. Δεν έχω καλή γνώμη για τον εαυτό μου.	☐	☐
16. Συχνά σκέφτομαι ότι θα ήθελα να φύγω από το σπίτι μου.	☐	☐
17. Στο σχολείο νιώθω ανήσυχος/η.	☐	☐
18. Δεν είμαι τόσο όμορφος/η όσο οι άλλοι άνθρωποι.	☐	☐
19. Όταν έχω κάτι να πω, συνήθως το λέω χωρίς δισταγμό.	☐	☐
20. Οι γονείς μου με καταλαβαίνουν.	☐	☐
21. Οι περισσότεροι άνθρωποι αρέσουν στους άλλους περισσότερο απ' ότι	☐	☐

εγώ.		
22. Συχνά νιώθω ότι οι γονείς μου με τιμωρούν.	☐	☐
23. Συνήθως απογοητεύομαι με αυτό που κάνω.	☐	☐
24. Συνήθως δε στενοχωριέμαι εύκολα.	☐	☐
25. Τα βγάζω πέρα μόνος/η μου.	☐	☐

2.5.1.1. Κριτική της κλίμακας Coopersmith

Η κλίμακα Coopersmith έχει ως στόχο την μέτρηση της αυτοαντίληψης του ατόμου. Έχει δύο κατηγορίες απαντήσεων (ναι – όχι). Έχει 24 ερωτήσεις στις οποίες καλείται να απαντήσει το υποκείμενο.

Αρχικά θα ήθελα να αναφέρω ότι η δύο κατηγορίες απάντησης είναι μειονέκτημα μιας και η αυτοαντίληψη έχει διαβαθμίσεις, έτσι δεν δίνεται στο υποκείμενο το περιθώριο για να εκφέρει ακριβώς την άποψή του, την αξιολόγησή του εαυτού του.

Έπειτα στη συγκεκριμένη κλίμακα το άτομο καλείται να απαντήσει σε ερωτήσεις που αναφέρονται σε διάφορους ρόλους που κατέχει (ως παιδί, ως άτομο, ως μαθητής) χωρίς όμως να διαχωρίζονται οι ρόλοι σε κατηγορίες. Αυτό πιθανόν να μην είναι αρκετό για την κατανόηση και επεξήγηση της αυτοαντίληψης του ατόμου αφού κάθε ρόλος του εξετάζεται επιφανειακά. Έτσι δεν φαίνεται πού το άτομο υστερεί, πού έχει αρνητικά συναισθήματα και αρνητική αξιολόγηση για τον εαυτό του. Δεν παρέχει επαρκείς πληροφορίες έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί και να ενισχυθεί η αυτοαντίληψη του ατόμου.

Ακόμη δεν διαχωρίζεται η αυτοεκτίμηση με την αυτοαντίληψη του ατόμου. Ερωτήσεις που αφορούν στην αυτοαξιολόγηση του ατόμου, αυτοεκτίμηση, τι εκτιμά το άτομο για τον εαυτό του δεν διαχωρίζονται από τις ερωτήσεις αυτοαντίληψης, τι εκτιμά το άτομο ότι εκτιμούν οι άλλοι για εκείνο.

2.5.2. Κλίμακα Rosenberg

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ
1. Γενικά, είμαι ικανοποιημένος από τον εαυτό μου				
2. Μερικές φορές δεν είμαι καθόλου καλός				
3. Νομίζω ότι σαν άτομο έχω κάποια καλά χαρακτηριστικά γνωρίσματα				
4. Είμαι σε θέση να κάνω πράγματα τόσο καλά όσο και οι				

άλλοι άνθρωποι				
5. Αισθάνομαι ότι δεν έχω πολλά πράγματα για τα οποία θα μπορούσα να είμαι περήφανος				
6. Αισθάνομαι άχρηστος μερικές φορές				
7. Αισθάνομαι ότι είμαι πρόσωπο που αξίζω, τουλάχιστον τόσο όσο οι άλλοι				
8. Νομίζω ότι θα έπρεπε να έχω περισσότερο σεβασμό για τον εαυτό μου				
9. Το μόνο που σκέφτομαι είναι ότι είμαι ένας αποτυχημένος				
10. Έχω μια θετική στάση για τον εαυτό μου				

2.5.2.1 Κριτική της κλίμακα Rosenberg

Η κλίμακα αυτοεκτίμησης Rosenberg έχει τέσσερις διαβαθμίσεις απαντήσεων (συμφωνώ απόλυτα, συμφωνώ, διαφωνώ απόλυτα, διαφωνώ) και 10 ερωτήσεις στις οποίες καλείται το υποκείμενο να απαντήσει.

Οι ερωτήσεις προσανατολίζονται ως προς τις ιδιότητες του ατόμου (καλός, άχρηστος..) και ως προς τα συναισθήματα του (περήφανος, σεβασμός..). Κατά τη γνώμη μου 10 ερωτήσεις δεν επαρκούν για να μετρήσουν την αυτοεκτίμηση του ατόμου. Πολλές πτυχές της προσωπικότητας που έχουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αυτοεκτίμησης παραλείπονται. Κάποιες ερωτήσεις αναφέρονται στο άτομο σε σχέση με τις δικές του προσωπικές του δυνατότητες και κάποιες άλλες αποσκοπούν στη σύγκριση των δυνατοτήτων του ατόμου με τους άλλους, τον περίγυρο του, χωρίς όμως να τις διαχωρίζει.

Δεν δίνει μια συνολική και κατατοπιστική εικόνα της αυτοεκτίμησης του ατόμου. Εξετάζει την αυτοεκτίμηση με ένα επιφανειακό τρόπο. Επιπλέον, δεν δίνει πληροφορίες για το πού το άτομο υστερεί, έχει αρνητική εκτίμηση για τον εαυτό του έτσι ώστε να ενισχυθεί η αυτοεκτίμησης του.

2.5.3 Κλίμακα αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης του Π. Γεωργογιάννη

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΕΩΡΓΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

τηλ/fax: 2610-969715 / 996252

e-mail: gpant@otenet.gr
georgog@upatras.gr
<http://www.kedek.gr>
<http://www.inarta.gr>

ΚΛΙΜΑΚΑ ΑΥΤΟΕΚΤΙΜΗΣΗΣ – ΑΥΤΟΑΝΤΙΑΛΗΨΗΣ

Δημογραφικά Στοιχεία

Όνομα		
Επώνυμο		
Εθνικότητα		
Γεννήθηκε στην Ελλάδα;	Ναι ☐	Όχι ☐
Πόσα χρόνια μένεις στην Ελλάδα;		
Σε ποιο σχολείο πηγαίνεις;		
Σε ποια τάξη πηγαίνεις;		
Φύλο:	α) Αγόρι ☐ β) Κορίτσι ☐	
Πόσο χρονών είσαι:	_____	
Μορφωτικό επίπεδο:	πατέρα	μητέρας
Δεν φοίτησε σε σχολείο	☐	☐
Δεν ολοκλήρωσε το Δημοτικό Σχολείο	☐	☐
Απόφοιτος Δημοτικού	☐	☐
Απόφοιτος Γυμνασίου	☐	☐
Απόφοιτος Λυκείου	☐	☐
Απόφοιτος Επαγγελματικού Λυκείου/ΤΕΕ	☐	☐
Απόφοιτος ΙΕΚ	☐	☐
Απόφοιτος ΑΤΕΙ	☐	☐
Απόφοιτος ΑΕΙ	☐	☐

Το υποκείμενο της έρευνας καταχωρεί στη διαβαθμισμένη κλίμακα αυτοεκτίμησης από το «συμφωνώ απόλυτα» μέχρι «διαφωνώ απόλυτα» το βαθμό στον οποίο θεωρεί ότι η ερώτηση ανταποκρίνεται στον εαυτό του.

- Π = Ποιότητες – Ιδιότητες = γνώρισμα, διακριτικό, ποιόν, ιδιοσυστασία, φύση, ήθος, ιδιοσυγκρασία, χαρακτήρας, ίδιον
- Σ = Συναισθήματα = αντίληψη, εντύπωση, διαίσθηση
- Δ = Δεξιότητες – Ικανότητες = επιδεξιότητα, ταλέντο, ικανότητα, δεξιούσνη, επιτηδειότητα, αξιοσύνη, δεινότητα
- Ε = Εμφανισιακά χαρακτηριστικά = εξωτερική εμφάνιση, ανάστημα, βάρος, χρώμα κ.λπ.

Κατηγορίες αυτοεκτίμησης

Κατηγορία 1: Ποιότητες – Ιδιότητες	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πάρα πολύ	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ λίγο	Δεν έχω γνώμη	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ πάρα πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
	1. Πιστεύω ότι είμαι καλός										
2. Πιστεύω ότι είμαι έξυπνος											
3. Πιστεύω ότι είμαι αγαπητός στους άλλους											
4. Πιστεύω ότι είμαι μετριοφρων											
5. Πιστεύω ότι είμαι εξωστρεφής (εκδηλωτικός)											
6. Πιστεύω ότι είμαι ευγενικός με τους γύρω μου											
7. Πιστεύω ότι είμαι εύθυμος											
8. Πιστεύω ότι είμαι ειλικρινής											
9. Πιστεύω ότι είμαι ανιδιοτελής											
10. Πιστεύω ότι είμαι ονειροπόλος (R)											

Μέγιστος αριθμός μονάδων κατηγορίας 1	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 1	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 1 σε %	

Κατηγορία 2: Συναισθήματα	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πάρα πολύ	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ λίγο	Δεν έχω γνώμη	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ πάρα πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
	11. Πιστεύω ότι είμαι ζηλιάρης (R)										
12. Αισθάνομαι ικανοποιημένος από τον εαυτό μου											
13. Αισθάνομαι περήφανος για τον εαυτό μου											
14. Αγαπώ τον εαυτό μου και επιδιώκω το καλύτερο για μένα											
15. Αισθάνομαι ότι αντιμετωπίζω τη ζωή θετικά											

Μέγιστος αριθμός μονάδων κατηγορίας 2	50
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 2	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 2 σε %	

Κατηγορία 3: Δεξιότητες – Ικανότητες	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πάρα πολύ	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ λίγο	Δεν έχω γνώμη	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ πάρα πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
	16. Πιστεύω ότι είμαι πετυχημένος										
17. Πιστεύω ότι είμαι άξιος											
18. Πιστεύω ότι είμαι χρήσιμος											
19. Πιστεύω ότι είμαι μαχητικός στην επιδίωξη των στόχων μου											
20. Πιστεύω ότι είμαι διαλλακτικός											

Μέγιστος αριθμός μονάδων κατηγορίας 3	50
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 3	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 3 σε %	

Κατηγορία 4: Εμφανισιακά χαρακτηριστικά	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πάρα πολύ	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ λίγο	Δεν έχω γνώμη	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ πάρα πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
	21. Είμαι ικανοποιημένος από την εξωτερική μου εμφάνιση										
22. Πιστεύω ότι έχω αρμονικά χαρακτηριστικά											
23. Θέλω να αλλάξω πολλά στην εμφάνισή μου (R)											
24. Φροντίζω την εξωτερική μου εμφάνιση											
25. Επιδιώκω να αρέσω στους άλλους											

Μέγιστος αριθμός μονάδων κατηγορίας 4	50
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 4	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 4 σε %	

Μέγιστος αριθμός μονάδων	250
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης σε %	

Κατηγορίες Αυτοαντίληψης

Κατηγορία 1: Ποιότητες – Ιδιότητες	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πάρα πολύ	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ λίγο	Δεν έχω γνώμη	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ πάρα πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
	26. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι καλός										

27. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι έξυπνος																			
28. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι αγαπητός στους άλλους																			
29. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι μετριόφρων																			
30. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι εξωστρεφής (εκδηλωτικός)																			
31. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι ευγενικός με τους γύρω μου																			
32. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι εύθυμος																			
33. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι ειλικρινής																			
34. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι ανιδιοτελής																			
35. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι ονειροπόλος (R)																			

Μέγιστος αριθμός μονάδων κατηγορίας 5	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 5	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 5 σε %	

Κατηγορία 2: Συναισθήματα	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πάρα πολύ	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ λίγο	Δεν έχω γνώμη	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ πάρα πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
	36. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι ζηλιάρης (R)										
37. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι ικανοποιημένος από τον εαυτό μου											
38. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι περήφανος για τον εαυτό μου											
39. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι αγαπώ τον εαυτό μου και επιδιώκω το καλύτερο για μένα											

40. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι αντιμετωπίζω τη ζωή θετικά																				
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Μέγιστος αριθμός μονάδων κατηγορίας 6	50
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 6	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 6 σε %	

<i>Κατηγορία 3: Δεξιότητες – Ικανότητες</i>	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πάρα πολύ	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ λίγο	Δεν έχω γνώμη	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ πάρα πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
	41. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι πετυχημένος										
42. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι άξιος											
43. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι χρήσιμος											
44. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι μαχητικός στην επιδίωξη των στόχων μου											
45. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι διαλλακτικός											

Μέγιστος αριθμός μονάδων κατηγορίας 7	50
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 7	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 7 σε %	

<i>Κατηγορία 4: Εμφανισιακά χαρακτηριστικά</i>	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πάρα πολύ	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ λίγο	Δεν έχω γνώμη	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ πάρα πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
	46. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι είμαι ικανοποιημένος από την εξωτερική μου εμφάνιση										

47. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι έχω αρμονικά χαρακτηριστικά																				
48. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι θέλω να αλλάξω πολλά στην εμφάνισή μου (R)																				
49. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι φροντίζω την εξωτερική μου εμφάνιση																				
50. Εκτιμώ ότι οι άλλοι πιστεύουν ότι επιδιώκω να αρέσω στους άλλους																				

Μέγιστος αριθμός μονάδων κατηγορίας 8	50
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 8	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης κατηγορίας 8 σε %	

Μέγιστος αριθμός μονάδων	250
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης σε %	

Μέγιστος αριθμός μονάδων Κλίμακας Αυτοεκτίμησης	500
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης Κλίμακας Αυτοεκτίμησης	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης Κλίμακας Αυτοεκτίμησης σε %	

2.5.3.1 Κριτική της κλίμακας Π. Γεωργογιάννη

Η κλίμακα του Π. Γεωργογιάννη μετράει την αυτοεκτίμηση και την αυτοαντίληψη του ατόμου. Αποτελείται από 50 ερωτήσεις στις οποίες καλείται να απαντήσει το άτομο. Οι 25 ερωτήσεις μετρούν την αυτοεκτίμηση και οι άλλες 25 την αυτοαντίληψη.

Το χαρακτηριστικό αυτής της κλίμακας που την κάνει να διαφέρει από τις υπόλοιπες είναι ότι διαχωρίζει την αυτοεκτίμηση και την αυτοαντίληψη. Ως αυτοεκτίμηση θεωρείται το τι πιστεύει το άτομο για τον εαυτό του και ως αυτοαντίληψη τι πιστεύει το άτομο ότι πιστεύουν οι άλλοι για εκείνο. Επιπλέον ομαδοποιεί τις ερωτήσεις σε 4 κατηγορίες. Στην αρχή της κλίμακας επεξηγείται ακριβώς τι περιλαμβάνει η κάθε κατηγορία έτσι ώστε να κατατοπίζεται επαρκώς το άτομο. Οι κατηγορίες καλύπτουν όλες σχεδόν όλες τις πτυχές της προσωπικότητας όπως το άτομο τις βιώνει, τις αντιλαμβάνεται και τις αξιολογεί. Η κατηγορία ποιότητες – ιδιότητες αποτελείται από 10 ερωτήσεις, η κατηγορία συναισθήματα από 4 ερωτήσεις, η κατηγορία δεξιότητες και η κατηγορία εμφανισιακά χαρακτηριστικά 5 ερωτήσεις.

Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι το άτομο δεν καλείται να αξιολογήσει τον εαυτό του ως προς τους ρόλους που έχει ως μέλος μια κοινωνίας αλλά ως άτομο ως προς την ολότητά του.

Επιπλέον μέσα από αυτή την κλίμακα ο ερευνητής μπορεί να εντοπίσει διαφορές ανάμεσα στην αυτοεκτίμηση και την αυτοαντίληψη του ατόμου, κατά πόσο συμπίπτει ή διαφοροποιείται η εκτίμηση του ατόμου για τον εαυτό του με την εκτίμηση που πιστεύει ότι έχουν οι άλλοι για εκείνο.

Τέλος με βάση αυτή την κλίμακα ο ερευνητής έχει μια συνολική εικόνα της αυτοεκτίμησης και της αυτοαντίληψης και μέσα από τις κατηγορίες που δεν εξετάζονται επιφανειακά αλλά με επάρκεια μπορεί να εντοπίσει σε ποιες κατηγορίες το άτομο έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη. Έτσι το άτομο μπορεί να βοηθηθεί για να αναπτύξει θετικότερα συναισθήματα για τον εαυτό του.

2.6. Κριτική των θεωριών

Οι θεωρίες που περιγράφηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια προσδίδουν μια θεωρητική υπόσταση στον εαυτό και στις πτυχές που ξεπηδούν από αυτόν όπως την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμηση. Όμως το θεωρητικό, κοινωνικό και ερευνητικό τους υπόβαθρο είναι μονοπολιτισμικό. Ως κριτήρια τους έχουν την επικρατέστερη υπόσταση του ανθρώπου που δεν είναι άλλη από την δυτική, μέσα στην οποία μεγάλωσαν, μορφώθηκαν και δραστηριοποιήθηκαν οι ίδιοι οι ερευνητές.

Στις μέρες μας είναι πια επιφανές ότι οι κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές. Τα μεταναστευτικά ρεύματα που υπήρξαν κατά την διάρκεια των αιώνων μέχρι σήμερα κατέστησαν τις κοινωνίες ένα μίγμα ανθρώπων, πολιτισμών και θρησκειών. Είναι λογικό στα πλαίσια αυτής της διαφοροποίησης, μετατροπής και ανάμιξης των κοινωνικοπολιτισμικών στοιχείων στο «χωνευτήρι» των σημερινών κοινωνιών οι θεωρίες που ανέπτυξαν οι σπουδαίοι θεωρητικοί και ερευνητές του περασμένου αιώνα να μην ανταποκρίνονται στο μέγιστο.

Νέοι ερευνητές σήμερα επιδιώκουν να διαχωρίσουν την διαμόρφωση της αυτοαντίληψης και αυτοεκτίμησης με βάση το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο των ατόμων. Υπάρχει ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον στις διαπολιτισμικές διαφορές και στην τροποποίηση της αυτοαντίληψης – αυτοεκτίμησης και τις αυτοδιεργασίες (self processes). Ο Harry Triandis (1989) επιχειρεί μια διάκριση μεταξύ των ατομικών πολιτισμών, όπως τις Ηνωμένες Πολιτείες, και των κollectιβιστικών πολιτισμών, όπως της Κίνας και άλλων ασιατικών πολιτισμών. Η αυτοεκτίμηση για τους δυτικούς πολιτισμούς βασίζεται στην επίτευξη των προσωπικών στόχων, ενώ στους λαούς της Ασίας η αυτοεκτίμηση αντλείται μέσα από την επίτευξη των κollectιβιστικών σκοπών, όπως για παράδειγμα της οικογένειας ή της κοινωνίας.

Οι Hazel Markus και Shinobu Kitayama (1991) πρότειναν ένα παρόμοιο διαχωρισμό μεταξύ των Δυτικών και των Ανατολικών πολιτισμών στην μορφοποίηση της αντίληψής τους, «ανεξάρτητοι» (independent) versus «αλληλεξαρτώμενοι» (interdependent) εαυτοί. Η ανεξάρτητα αυτοαντίληψη τονίζει την μοναδικότητα του ατόμου και την διαχώριση του εαυτού από τους άλλους. Η αλληλεξαρτώμενη αυτοαντίληψη δίνει έμφαση στην σύνδεση του ατόμου με μια κοινωνική ομάδα και στην προσαρμογή του ατόμου με την ομάδα του. Οι ίδιες διεργασίες για τη διαμόρφωση της αυτοαντίληψης είναι πιθανόν να ισχύουν και για τις δύο ομάδες μόνο που έχουν διαφορετικούς προσανατολισμούς. Για παράδειγμα, στις κollectιβιστικές κουλτούρες οι εκτιμήσεις, αξιολογήσεις που λαμβάνει το άτομο από

την οικογένεια, τους συναδέλφους και τους συνομήλικους είναι οι πρωταρχικές πηγές της αυτοεκτίμησής του και παρεπόμενα αισθήματα όπως η ντροπή και η υπερηφάνεια. Αντίθετα, στις πιο ατομικές Δυτικές κοινωνίες, τα όσα αποδίδει το άτομο στον εαυτό του βασιζόμενα στις επιτεύξεις του ίσως να είναι μια πιο σημαντική διεργασία για την αυτοεκτίμηση.

Παρόλο που το επίπεδο αυτοεκτίμησης δεν δείχνει να διαφέρει ανάλογα με τη φυλή ή την εθνικότητα (Gecas and Burke 1995), ποικίλοι κοινωνικοί παράγοντες που σχετίζονται με τη φυλή ή την εθνικότητα (όπως η κοινωνική τάξη και η φυλετική σύνθεση των σχολείων και των κοινοτήτων) επηρεάζουν την αυτοεκτίμηση. Για παράδειγμα Αфро-αμερικανοί μαθητές που φοιτούσαν σε σχολεία με επικρατέστερους τους Αфро-αμερικανούς ανέφεραν υψηλότερη αυτοεκτίμηση από Αфро-αμερικανούς που φοιτούσαν σε σχολεία που η πλειοψηφία των μαθητών ήταν λευκοί (Ross 1995).

Η νέα προσέγγιση της αυτοαντίληψης – αυτοεκτίμησης είναι ένα σημαντικό βήμα για την καλύτερη και όσο το δυνατό αρτιότερη κατανόηση των εννοιών αυτών. Όμως ο διαχωρισμός αυτός σε δύο μεγάλες πολιτισμικές ομάδες δεν επαρκεί. Η πολιτισμική προέλευση του ατόμου είναι βαρυσήμαντος παράγοντας για τη διαμόρφωση της αυτοεκτίμησής του. Κάθε πολιτισμός έχει τα δικά του μοναδικά, ξεχωριστά στοιχεία. Διαφορετικές αξίες συναντάμε και μεταξύ των ευρωπαϊκών πολιτισμών και όχι μόνο. Μια αξία είναι πρωτεύουσα για τον ένα πολιτισμό ενώ για κάποιον άλλον μια άλλη αξία είναι η πιο σημαντική. Άλλη οπτική για την εξέλιξη, ανέλιξη και πρόοδο του ατόμου είναι δυνατόν να συναντήσουμε σε μια χώρα Α σε σχέση με μια χώρα Β. Κάθε έθνος δίνει βαρύτητα στις αξίες, στους θεσμούς που θεωρεί ωφέλιμους για την πρόοδο του ως έθνος και των ανθρώπων που το αποτελούν. Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση ενός κράτους έχει άμεση επίδραση στη δομή, την κοινωνική ανάπτυξη και στα πλαίσια, το περιβάλλον που ζει ένα άτομο και δραστηριοποιείται. Σε ένα φτωχό κράτος πρωτεύουν και κυριότερος σκοπός των πολιτών του είναι η επιβίωση και η εξασφάλιση των καθημερινών αγαθών για την ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών τους. Ενώ σε ένα πλούσιο, ανεπτυγμένο κράτος η επιβίωση είναι εξασφαλισμένη, άρα οι πολίτες στέφονται προς την ικανοποίηση των κοινωνικών και ψυχολογικών αναγκών τους. Σε αυτό το παράδειγμα υπάρχει διαφορά όχι μόνο στο τρόπο ζωής των ατόμων αλλά και στις αξίες και τη νοοτροπία που έχουν. Άρα διαφορετικά διαμορφώνουν την αυτοεκτίμηση τους όσοι ζουν στην ανέχεια και διαφορετικά όσοι ζουν άνετα. Έχουν διαφορετικά κριτήρια και διαφορετικές διεργασίες για την σχηματοποίηση της (αυτό) εκτίμησης για τον εαυτό τους.

Είναι επιτακτική ανάγκη για την κατανόηση της αυτοεκτίμησης και την βελτίωσή της να γίνονται έρευνες με δείγμα άτομα διαφόρων πολιτισμών που ζουν μαζί και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Αν γίνει κατανοητό σε πιο βαθμό επιδρά το πολιτισμικό υπόβαθρο τότε θα μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την περιθωριοποίηση, απομόνωση των αλλοδαπών στις σύγχρονες κοινωνίες. Να μην νιώθουν μειονεκτικά και κατώτεροι από την κυρίαρχη πολιτισμική ομάδα. Να αναπτύσσουν θετικά αυτοσυναίσθηματα και να διαμορφώνουν ομαλά και με ένα υγιές ψυχολογικά τρόπο την αυτοαντίληψη – αυτοεκτίμησή τους.

2.7. Η διαπολιτισμική διάσταση της αυτοαντίληψης – αυτοεκτίμησης

Είναι φανερό μέσα από τις διάφορες θεωρίες που παρουσίασα ότι το πολιτισμικό υπόβαθρο, η κοινωνικοοικονομική προέλευση του ατόμου είναι βασικοί και καθοριστικοί παράγοντες για τη διαμόρφωση της αυτοεκτίμησης του ατόμου.

Οι αξίες, τα ήθη και έθιμα, η συμπεριφορά και η θέση – οι ρόλοι που αποκτά το άτομο κατά την κοινωνικοποίησή του και τη δράση του μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, μια κοινωνία, ένα έθνος είναι αυτά που καθορίζουν την αυτοαντίληψη του ατόμου, τις διεργασίες που γίνονται από το άτομο για να γνωρίσει τον εαυτό του και να αναπτύξει μια (αυτό) εκτίμηση, και μια αξιολόγηση των ικανοτήτων του και των δυνατοτήτων του.

Η διαπολιτισμική διάστασης της αυτοαντίληψης – αυτοεκτίμησης είναι μια οπτική των πτυχών αυτών του εαυτού μέσα από το πρίσμα της διαπολιτισμικότητας. Η διαπολιτισμικότητα ορίζεται ως η διαδικασία με την οποία άτομα, ομάδες ή έθνη διαφορετικών πολιτισμών αντιλαμβάνονται αναγνωρίζουν και βιώνουν την πολιτισμική ετερότητα, δημιουργούν συνθήκες συνεργασίας μεταξύ τους και υιοθετούν χαρακτηριστικά αυτών των διαφορετικών πολιτισμών. Η διαπολιτισμικότητα περιλαμβάνει κάθε μορφή έκφρασης ατόμου, ομάδας ή έθνους, συνδέεται με την διαπολιτισμική επικοινωνία, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και τη διαπολιτισμική παιδαγωγική.⁶⁷

Η διαπολιτισμική επικοινωνία παραπέμπει στην αλληλεπίδραση των ατόμων. Συγκεκριμένα την διαπολιτισμική αλληλεπίδραση, δηλαδή την επαφή μεταξύ ατόμων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο και ίσως και την ανταλλαγή πολιτισμικών στοιχείων ή συμπεριφορών. Η αλληλεπίδραση είναι ένας από τους κυριότερους παράγοντες της διαμόρφωσης της αυτοεκτίμησης, εφόσον η αυτοεκτίμηση είναι η αξιολόγηση που κάνουμε εμείς στον εαυτό μας αλλά και η αντιμετώπιση και η αξιολόγηση που δεχόμαστε από τους άλλους. Έτσι η διαπολιτισμική επικοινωνία συνδέεται άμεσα με τη διαπολιτισμική διάσταση της αυτοεκτίμησης αν το άτομο ζει και δρα σε ένα διαφορετικό πολιτισμικό πλαίσιο από αυτό που έχει κοινωνικοποιηθεί και έχει αποκτήσει, πλάσει την πολιτισμική του ταυτότητα και αντίληψη.

Μέσα από τη διαπολιτισμική προσέγγιση κάθε άτομο αντιμετωπίζεται με βάση τον πολιτισμό του, δηλαδή των αξιών, των τρόπων ζωής, των συμβολικών εκφράσεων που αναπτύσσει το άτομο μέσα από τις κοινωνικές του σχέσεις και τους θεσμούς της κοινωνίας που ζει (οικογένεια, θρησκεία, σχολείο). Κατά τη διαπολιτισμική προσέγγιση το άτομο είναι πιθανόν να αισθανθεί την απόρριψη, την ανοχή, την αποδοχή, ακόμη και την υιοθέτηση της πολιτισμική ετερότητας. Τα αισθήματα αυτά μπορούν να έχουν αρνητικό αντίκτυπο (π.χ η απόρριψη) αλλά και θετικό αντίκτυπο (π.χ η αποδοχή) στην αυτοεκτίμησή του ατόμου.⁶⁸

Η διαπολιτισμική διάσταση της αυτοαντίληψης- αυτοεκτίμησης μέσα από τη διαπολιτισμική κοινωνική ψυχολογία ερμηνεύεται λαμβάνοντας υπόψη τη συμπεριφορά του ατόμου με βάση τις πολιτισμικές διαφορές και την πολιτισμική πολυπλοκότητα, την αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων, ομάδων ή εθνών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

⁶⁷ Γεωργογιάννης Π, 2007, Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση, Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και Έρευνα, τόμος 5^{ος}, Πάτρα, σελ 35 - 36

⁶⁸ Γεωργογιάννης Π, 2007, βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση, Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και Έρευνα, τόμος 5^{ος}, Πάτρα, σελ 41 - 42

2.8 Σκοπός της έρευνας

Μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας προέκυψε ότι η αυτοαντίληψη σε σχέση με πλήθος μεταβλητών (επίδοση, κοινωνικό status μεταξύ συνομηλίκων, προ-κοινωνική συμπεριφορά, συμμετοχή σε συζητήσεις, οι επαγγελματικές φιλοδοξίες, και άλλα) τη μεγαλύτερη σχέση όπως φαίνεται από το θεωρητικό μέρος της εργασίας να έχει με τη σχολική επίδοση.

Συγκεκριμένα πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η σχέση ανάμεσα στην αυτοαντίληψη ακαδημαϊκής ικανότητας και τη σχολική επίδοση είναι θετική και σημαντική, ενώ μια σταθερή αλλά χαμηλότερη σχέση έχει διαπιστωθεί ανάμεσα στη γενική αυτοαντίληψη και τη σχολική επίδοση σε πολιτισμικά ομοιογενείς μαθητές.⁶⁹

Σκοπός μας είναι μέσα από την έρευνά μας να συσχετίσουμε την αυτοεκτίμηση – αυτοαντίληψη των ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών της Δ΄ δημοτικού με την σχολική τους επίδοση και να εξετάσουμε κατά πόσο η μεταβλητή εθνικότητα – πολιτισμική διαφορετικότητα επηρεάζει την αυτοεκτίμηση και την επίδοση τους. Θα συσχετίσουμε την εθνικότητα ως ανεξάρτητη μεταβλητή με τις κατηγορίες της αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης όπως καθορίζονται από την κλίμακα αυτοεκτίμησης - αυτοαντίληψης που θα χρησιμοποιήσουμε. Έπειτα θα συσχετίσουμε την επίδοση με τις κατηγορίες αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης να δούμε κατά πόσο υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στη σχέση τους και τέλος θα συγκρίνουμε τις σχολικές επιδόσεις των ελλήνων μαθητών με τις σχολικές επιδόσεις των αλλοδαπών μαθητών.

2.9. Υπόθεση

2.9.1. Γενική υπόθεση

Η αυτοεκτίμηση και η σχολική επίδοση των Ελλήνων μαθητών της Δ΄ τάξης δημοτικού θα διαφέρει με την αυτοεκτίμηση και σχολική επίδοση των αλλοδαπών μαθητών της Δ΄ τάξης δημοτικού.

2.9.2. Επιμέρους υποθέσεις

2.9.2.1.

Οι γηγενείς μαθητές θα έχουν υψηλότερο αίσθημα αυτοεκτίμησης από τους αλλοδαπούς μαθητές.

2.9.2.2.

Οι γηγενείς μαθητές θα έχουν καλύτερα αποτελέσματα στη σχολική επίδοση από τους αλλοδαπούς μαθητές.

2.9.2.3

Οι γηγενείς μαθητές θα έχουν καλύτερη επίδοση στη γλώσσα από τους αλλοδαπούς μαθητές

2.9.2.4

Οι γηγενείς μαθητές θα έχουν καλύτερη επίδοση στα μαθηματικά από τους αλλοδαπούς μαθητές

⁶⁹ Chapman, 1988, Coopersmith, 1967, Maruyama, Rubin & Kingsbury, 1981, Shavelson et al., 1976, West, Fish & Stevens, 1980 Στο: Αγγελική Λεοντάρη, (1998), *Αυτοαντίληψη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Γ΄ έκδοση, σελ. 167

2.9.2.5.

Η αυτοεκτίμηση συνδέεται με τη σχολική επίδοση. Μαθητές με υψηλή αυτοεκτίμηση θα έχουν καλύτερη σχολική επίδοση και το αντίστροφο.

3. Μεθοδολογία

3.1. Το δείγμα

Το δείγμα της έρευνας μας αποτέλεσαν μαθητές της Δ΄ τάξης των δημοτικών σχολείων της Πάτρας, ηλικίας μεταξύ 9 και 11 ετών. Χρησιμοποιήθηκαν 20 Έλληνες μαθητές και 20 αλλοδαποί. Χαρακτηριστικό του δείγματος ήταν ότι η πλειοψηφία των αλλοδαπών μαθητών ήταν αλβανικής καταγωγής.

3.2. Ερευνητικά εργαλεία

Για τη μέτρηση της αυτοεκτίμησης χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα αυτοεκτίμησης που κατασκεύασε ο Καθηγητής Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Πατρών Παντελής Γεωργογιάννης.

Για τον έλεγχο της σχολικής επίδοσης κατασκευάστηκαν δύο τεστ, ένα τεστ επίδοσης της γλώσσας και ένα τεστ επίδοσης για τα μαθηματικά. Οι δραστηριότητες επιλέχθηκαν με βάση τους στόχους που προνοεί το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την Γ΄ και Δ΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου.

Τρόπος ανάλυσης δεδομένων

Για την επεξεργασία και στατιστική ανάλυση των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν χρησιμοποιήσαμε την ποσοτική ανάλυση δεδομένων. Εφαρμόστηκε το στατιστικό πακέτο SPSS και συγκεκριμένα έγινε χρήση μεθόδων περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής. Τα στοιχεία/δεδομένα κωδικοποιήθηκαν και καταχωρήθηκαν σ' ένα αρχείο δεδομένων (data file), για να είναι εφικτή η στατιστική τους επεξεργασία με τη χρήση του SPSS. Μετά τον έλεγχο για την ακρίβεια των δεδομένων και τον προκαταρκτικό έλεγχο των προϋποθέσεων αρχίζει η ανάλυση των δεδομένων.

4. Παρουσίαση και ανάλυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε ενδεικτικά κάποια από τα σημαντικότερα αποτελέσματα της στατιστικής επεξεργασίας της κλίμακας αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης του Γεωργογιάννη και των επιδόσεων των δύο ομάδων του δείγματός μας, των Ελλήνων και των αλλοδαπών μαθητών συγκριτικά και σε σχέση με την αυτοεκτίμησή τους.

4.1. Επιδόσεις των Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών στη γλώσσα και τα μαθηματικά

Πίνακας 1: Οι βαθμοί που συγκέντρωσαν οι Έλληνες και οι Αλλοδαποί μαθητές στο τεστ επίδοσης της γλώσσας σε %.

ΓΛΩΣΣΑ	
Αλλοδαποί	Έλληνες
54,15	62,80
77,30	69,60
47,50	58,15
43,20	54,50
37,30	29,70
34,40	64,60
31,50	73,10
45,30	82,80
36,30	34,50
17,50	13,40
9,35	44,50
33,40	37,40
49,10	25,30
48,35	26,20
67,00	62,50
49,40	43,10
32,40	58,15
11,70	62,50
76,50	44,50
30,00	68,00

Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται αναλυτικά οι επιδόσεις του κάθε υποκειμένου της έρευνας στο τεστ επίδοσης για τη γλώσσα. Τα υποκείμενα χωρίζονται σε δύο ομάδες, τους Έλληνες και τους Αλλοδαπούς

Πίνακας 2: Παρουσίαση των μέσων όρων επίδοσης στη Γλώσσα των Ελλήνων και των Αλλοδαπών μαθητών

Εθνικότητα	Μέσος όρος επίδοση στη Γλώσσα
Αλλοδαποί μαθητές	41,58
Γηγενείς μαθητές	50,77

Ο πίνακας 2 περιλαμβάνει τους μέσους όρους της επίδοσης των δύο ομάδων στο τεστ της γλώσσας. Παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος επίδοσης των Ελλήνων είναι υψηλότερος από τον μέσο όρο επίδοσης των αλλοδαπών μαθητών.

Πίνακας 3: : Οι βαθμοί που συγκέντρωσαν οι Έλληνες και οι Αλλοδαποί μαθητές στο τεστ επίδοσης των μαθηματικών σε %.

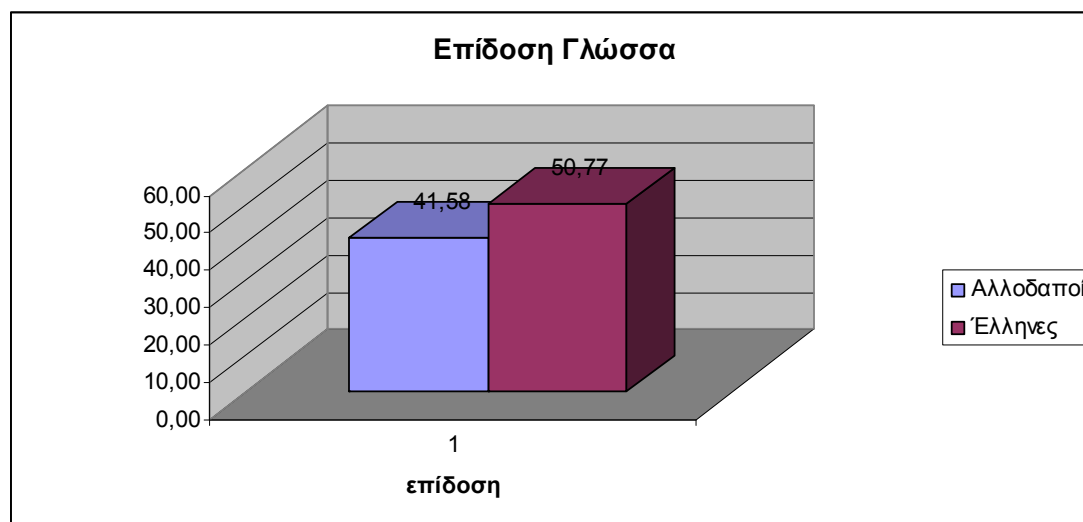
Μαθηματικά	
Αλλοδαποί	Έλληνες
63,00	96,00
85,50	97,50
42,50	65,50
53,50	85,00
59,00	71,00
52,00	76,00
59,00	79,00
90,00	90,00
31,00	49,50
52,00	47,50
46,00	61,00
85,00	84,00
85,00	57,00
78,50	65,00
94,00	88,00
58,00	79,00
62,50	62,00
40,50	86,00
100,00	69,00
25,00	85,00

Πίνακας 4: Παρουσίαση των μέσων όρων επίδοσης στα μαθηματικά των Ελλήνων και των Αλλοδαπών μαθητών

Εθνικότητα	Μέσος όρος επίδοση στα μαθηματικά
Αλλοδαποί μαθητές	63,10
Γηγενείς μαθητές	74,65

4.1.1. Συγκριτική παρουσίαση των επιδόσεων Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών στη γλώσσα

Γράφημα 1: : Οι βαθμοί που συγκέντρωσαν οι Έλληνες και οι Αλλοδαποί μαθητές στο τεστ επίδοσης της γλώσσας σε %.

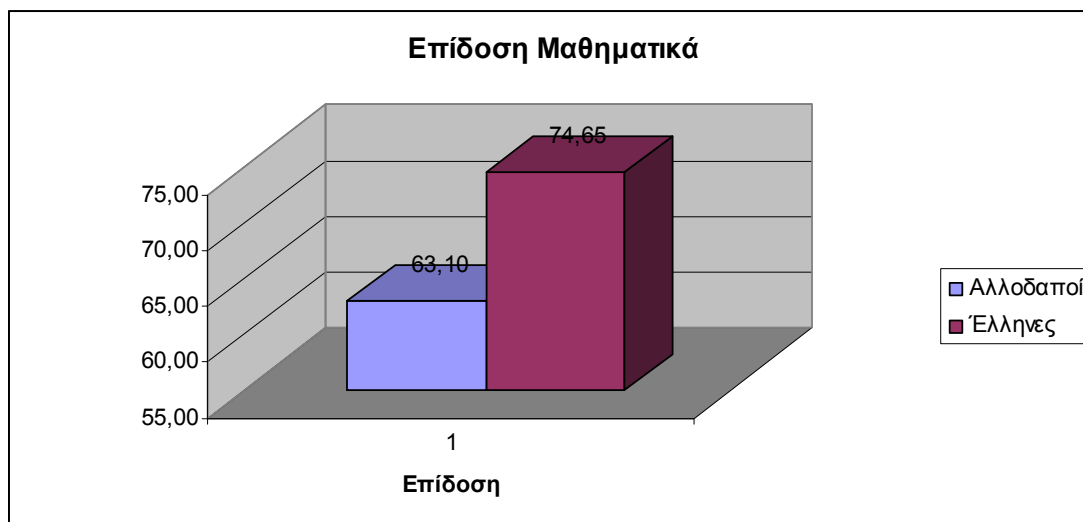
Βλέποντας τους μέσους όρους επίδοσης στη γλώσσα των ελλήνων και των αλλοδαπών μαθητών παρατηρούμε ότι υπάρχει διαφορά στην επίδοσή τους. Η επίδοσή των Ελλήνων είναι 50,77% και των αλλοδαπών είναι 41,50%. Υπάρχει μια διαφορά στους μέσους όρους, οι Έλληνες έχουν κατά 9,27%.

Μέσα από την στατιστική ανάλυση των δύο αυτών ομάδων ως προς την επίδοσή στη γλώσσα βρήκαμε ότι η εθνικότητα επηρεάζει την επίδοσή στη γλώσσα αλλά όχι σημαντικά Sig = 0,479. Η διαφορά στους μέσους όρους επίδοσης στη γλώσσα είναι πιθανόν να οφείλονται στη διγλωσσία των αλλοδαπών μαθητών. Η μητρική τους γλώσσα όπως και η γλώσσα κοινωνικοποίησής τους συχνά δεν είναι η ελληνική. Ακόμη η γλώσσα αντικειμενοποίησης των επιδόσεων, η ελληνική, δεν είναι η πρώτη τους γλώσσα αλλά η δεύτερή τους και πιθανόν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες έκφρασης γραπτού και προφορικού λόγου. Επιπλέον συχνά οι αλλοδαποί μαθητές λόγω της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο γλωσσών που κατέχουν κάνουν λάθη ή χρησιμοποιούν και τις δύο γλώσσες ταυτόχρονα για να εκφραστούν.

4.1.2. Συγκριτική παρουσίαση των επιδόσεων Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών στα μαθηματικά

Με βάση το γράφημα 2, παρατηρούμε μια αρκετά μεγάλη διαφορά μεταξύ των επιδόσεων των ελλήνων μαθητών από αυτή των επιδόσεων των αλλοδαπών μαθητών. Συγκεκριμένα η επίδοσή των Ελλήνων στα μαθηματικά είναι 74,65% και των αλλοδαπών είναι 63,10%. Οι έλληνες έχουν κατά 11,55% καλύτερη επίδοσή στα μαθηματικά από τους αλλοδαπούς

Γράφημα 2: : Οι βαθμοί που συγκέντρωσαν οι Έλληνες και οι Αλλοδαποί μαθητές στο τεστ επίδοσης των μαθηματικών σε %.

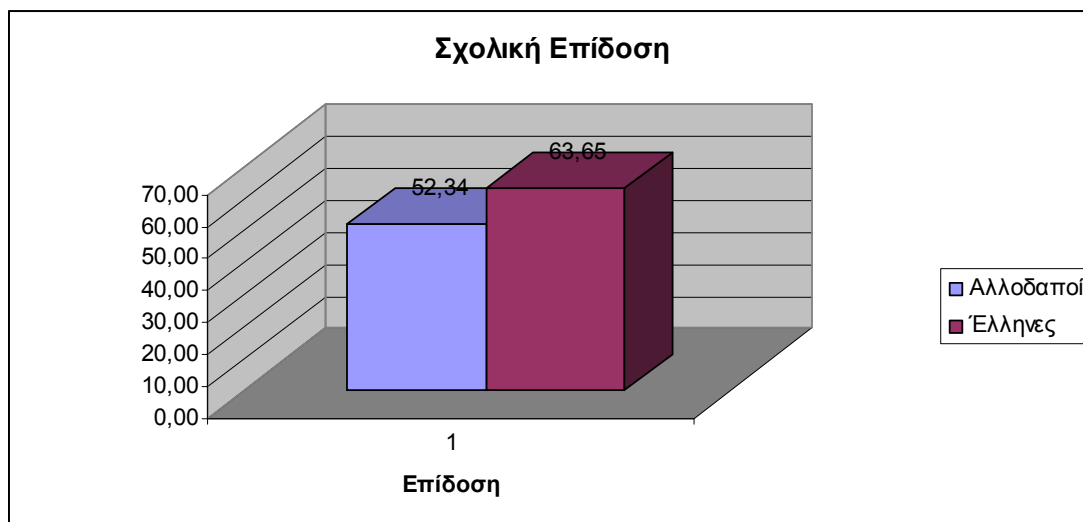

Μέσα από την στατιστική ανάλυση των δύο αυτών ομάδων ως προς την επίδοση στα μαθηματικά βρήκαμε ότι η εθνικότητα επηρεάζει την επίδοση των μαθηματικών αλλά όχι σημαντικά $Sig = 0,276$. Η διαφορά στους μέσους όρους της επίδοσης των μαθηματικών πιθανόν να οφείλεται στα κίνητρα μάθησης των δύο ομάδων. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι Έλληνες έχουν περισσότερα κίνητρα εσωτερικά και εξωτερικά από τους αλλοδαπούς. Επιπλέον έρευνες έχουν δείξει διασύνδεση της γλώσσας με τα μαθηματικά. Άρα ίσως οι αλλοδαποί μαθητές που αντιμετωπίζουν δυσκολία στη ελληνική γλώσσα ως επακόλουθο να αντιμετωπίζουν δυσκολίες και στα μαθηματικά.

4.1.3. Συγκριτική παρουσίαση της σχολικής επίδοσης (συνολική μέση επίδοση) των ελλήνων και των αλλοδαπών

Όπως φαίνεται από το γράφημα 3 και η σχολική επίδοση των ελλήνων διαφοροποιείται από την επίδοση των αλλοδαπών. Η συνολική επίδοση των ελλήνων είναι 63,65% και των αλλοδαπών είναι 52,34%. Η σχολική επίδοση των ελλήνων είναι κατά 11,31% υψηλότερη από των αλλοδαπών. Όσον αφορά στα στατιστικά δεδομένα το στατιστικό μας ήταν $sig=0,751$, άρα η εθνικότητα επηρεάζει την σχολική επίδοση των μαθητών αλλά όχι στατιστικά σημαντικά.

Γράφημα 3: Η συνολική μέση επίδοση των Ελλήνων και των Αλλοδαπών μαθητών (σύμπτυξη βαθμών των τεστ γλώσσας και μαθηματικών) σε %.

. Η σχολική επίδοση διαφέρει γιατί οι αλλοδαποί μαθητές στα πλαίσια της σχολικής τους ζωής βιώνουν διαφορετικά συναισθήματα από τους Έλληνες. Είναι η μειοψηφία, έχουν διαφορές πολιτισμικές καταβολές κυρίως από τους Έλληνες και πιθανόν να αντιμετωπίζονται με προκατάληψη από τους συμμαθητές τους και ίσως και από τον δάσκαλό τους που είναι πολύ σημαντικός για την παροχή κινήτρων και την ενθάρρυνσή τους για μάθηση και ενεργή συμμετοχή τους στη τάξη.

4.1.4. Συγκριτική παρουσίαση της αυτοεκτίμησης Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών με βάση την κλίμακα αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης του Παντελή Γεωργογιάννη.

Πίνακας 5 : Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία ιδιότητες της αυτοεκτίμησης

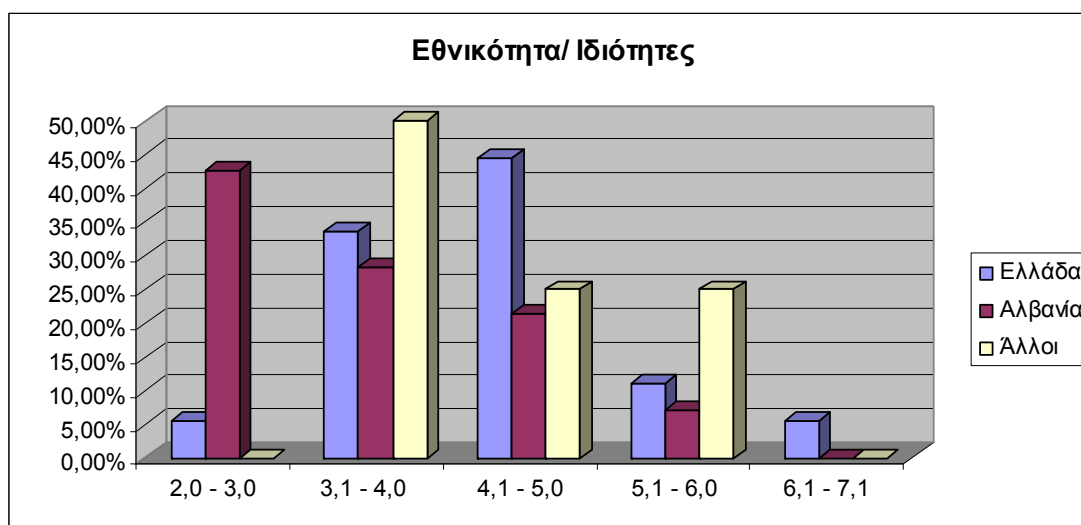
Αυτοεκτίμηση Ιδιότητες Εθνικότητα	Πολύ Υψηλή	Υψηλή	Μέτρια	Χαμηλή	Πολύ Χαμηλή
	2,0 - 3,0	3,1 - 4,0	4,1 - 5,0	5,1 - 6,0	6,1 - 7,1
Έλληνες	5,60%	33,50%	44,50%	11,20%	5,60%
Αλβανοί	42,70%	28,40%	21,30%	7,10%	0,00%
Άλλοι	0%	50%	25%	25%	0%

Συσχετίζοντας την εθνικότητα με την κατηγορία ιδιότητες της αυτοεκτίμησης παρατηρούμε ότι το 5,60% των Ελλήνων και το 42,70% των αλλοδαπών έχει υψηλή αυτοεκτίμηση σ' αυτή την κατηγορία. Το 33,50% των ελλήνων, το 28,40% των αλλοδαπών καθώς και το 50% της κατηγορίας άλλοι (μαθητές που είναι αλλοδαποί αλλά όχι αλβανοί) παρουσιάζει υψηλή αυτοεκτίμηση. Το μεγαλύτερο ποσοστό των Ελλήνων 44,50% έχει μέτρια αυτοεκτίμηση ιδιοτήτων όπως και το 21,30% των αλβανών και το 25% των άλλων μαθητών. Υψηλό ποσοστό παρουσιάζουν οι έλληνες στη χαμηλή και πολύ χαμηλή αυτοεκτίμηση με 11,20% και 5,60% αντίστοιχα. Οι Αλβανοί με ποσοστό 7,10% έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και οι άλλοι στην ίδια διαβάθμιση παρουσιάζουν ποσοστό 25%.

Παρατηρούμε ότι ο βαθμός αυτοεκτίμησης στη συγκεκριμένη κατηγορία (ιδιότητες) δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες διαφορές μεταξύ των ελλήνων και των αλλοδαπών μαθητών, αλλά τείνει οι αλλοδαποί να έχουν καλύτεροι αυτοεκτίμηση ιδιοτήτων από τους έλληνες..

Με την επεξεργασία των δεδομένων στατιστικά παρατηρούμε από το στατιστικό μας ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ της εθνικότητας και της κατηγορίας ιδιότητες της αυτοεκτίμησης, $p=0,588$

Γράφημα 4: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία ιδιότητες της αυτοεκτίμησης

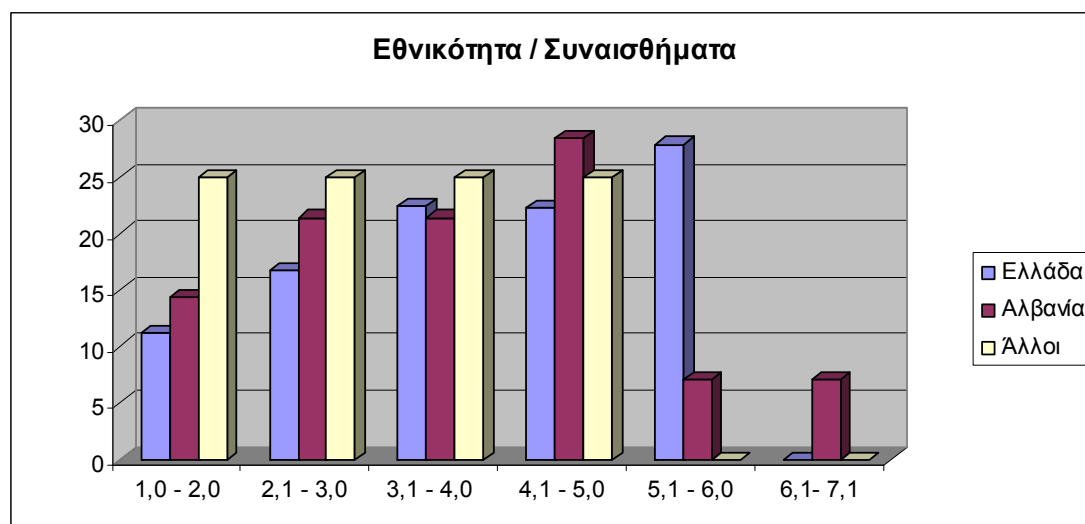
Με βάση τον πίνακα 6, παρατηρούμε ότι το 28% των ελλήνων, το 35,7% των αλβανών και το 50% των άλλων μαθητών έχουν πού υψηλή αυτοεκτίμηση. Υψηλή αυτοεκτίμηση στη συγκεκριμένη κατηγορία έχουν αντίστοιχα το 22,4% των ελλήνων, το 21,4 των αλβανών και το 25% των άλλων μαθητών. Στην μέτρια διαβάθμιση το ποσοστό των ελλήνων είναι 22,3% , των Αλβανών 28,4% και των άλλων 25%. Χαμηλή αυτοεκτίμηση συναισθημάτων έχει μόλις το 7,1% των αλλοδαπών σε αντίθεση με τους έλληνες που έχουν ένα υψηλό ποσοστό 27,9%. Τέλος ένα 7,1% των Αλβανών έχει πολύ χαμηλή αυτοεκτίμηση στη συγκεκριμένη κατηγορία.

Πίνακας 6: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία συναισθήματα της αυτοεκτίμησης

Αυτοεκτίμηση Συναισθήματα Εθνικότητα	Πολύ Υψηλή	Υψηλή	Μέτρια	Χαμηλή	Πολύ Χαμηλή
	1,0 - 3,0	3,1 - 4,0	4,1 - 5,0	5,1 - 6,0	6,1 - 7,1
Έλληνες	28	22,4	22,3	27,9	0
Αλβανοί	35,7	21,4	28,4	7,1	7,1
Άλλοι	50	25	25	0	0

Και σε αυτή την κατηγορία δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ της εθνικότητας και της αυτοεκτίμησης συναισθημάτων, $\rho=0,712$.

Γράφημα 5: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία συναισθήματα της αυτοεκτίμησης

Όπως βλέπουμε στον πίνακα 7, πολύ υψηλή αυτοεκτίμηση στην κατηγορία εμφάνιση έχει το 26,4% των Ελλήνων, το 40% των Αλβανών . Υψηλή έχει το 31,6% των Ελλήνων, το 40% των Αλβανών και το 25% των άλλων. Στη μέτρια διαβάθμιση συναντάμε το 36,9% των Ελλήνων και το 13,4% των Αλβανών. Το 6,7% των Αλβανών και το 25% των άλλων. Στη πολύ χαμηλή διαβάθμιση είναι το 5,3% των Ελλήνων και το 25% των άλλων. Σε αυτή τη κατηγορία αυτοεκτίμησης παρατηρούμε

ότι οι Αλβανοί έχουν καλύτερη αυτοεκτίμηση από τους Έλληνες αφού το 80% κυμαίνεται μεταξύ πολύ υψηλής και υψηλής αυτοεκτίμησης

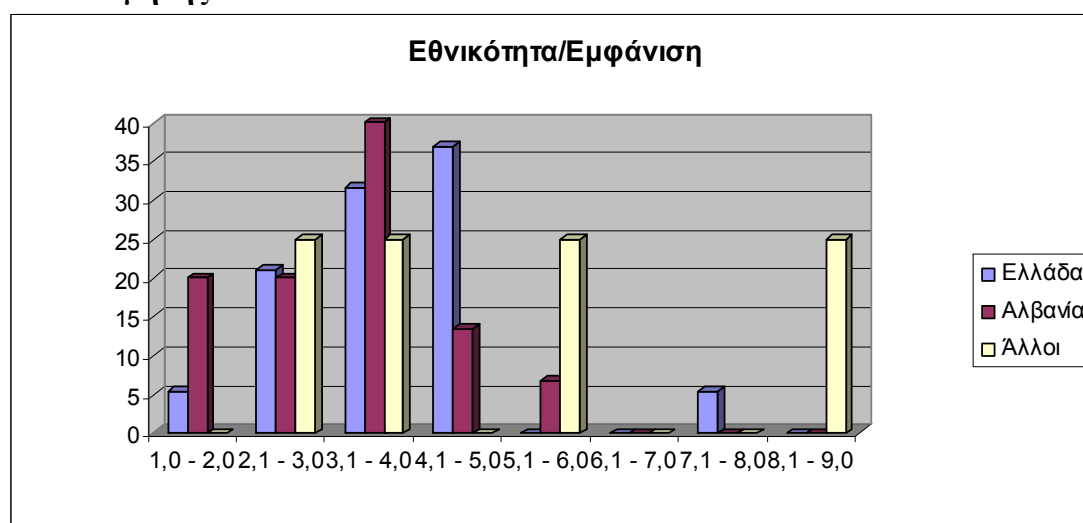
Πίνακας 7: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία εμφάνιση της αυτοεκτίμησης

Αυτοεκτίμηση Εμφάνιση Εθνικότητα	Πολύ Υψηλή 1,0 - 3,0	Υψηλή 3,1 - 4,0	Μέτρια 4,1 - 5,0	Χαμηλή 5,1 - 6,0	Πολύ Χαμηλή 6,1 - 9,0
Έλληνες	26,4	31,6	36,9	0	5,3
Αλβανοί	40	40	13,4	6,7	0
Άλλοι	0	25	0	25	25

. Επίσης φαίνεται ότι οι ομάδα άλλοι παρουσιάζει χαμηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης, το 50% έχει χαμηλή – πολύ χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Σημαντικό εδώ είναι το ότι παρατηρούμε στατιστικά σημαντική διαφορά $p=0,003$. Υπάρχει στατιστική διαφορά μεταξύ της αυτοεκτίμησης της κατηγορίας εμφάνισης με την εθνικότητα.

Γράφημα 6 : Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία εμφάνιση της αυτοεκτίμησης

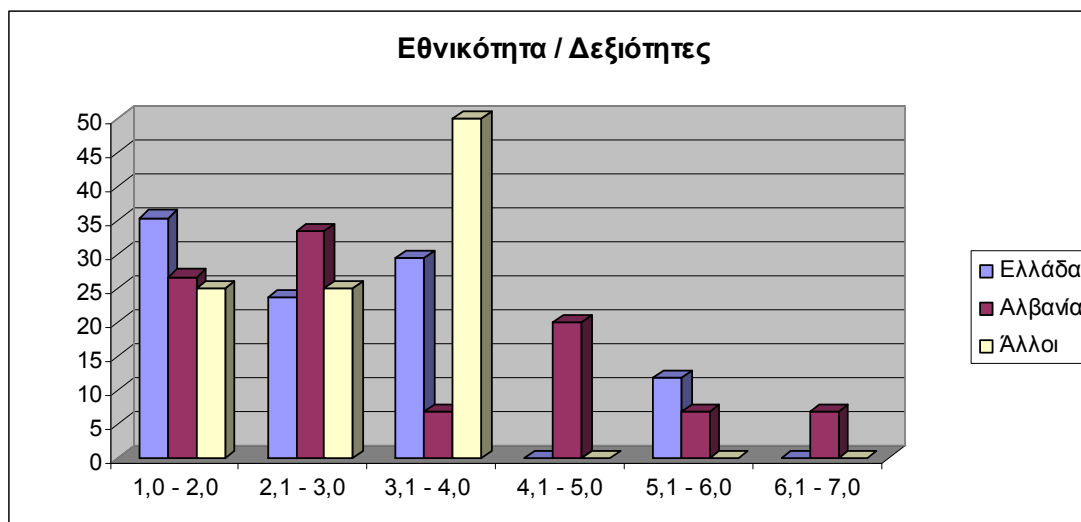
Στη κατηγορία δεξιότητες της αυτοεκτίμησης συναντάμε τα υψηλότερα ποσοστά και των τριών ομάδων, το 59% των Ελλήνων, το 60,1% των Αλβανών και το 50% των άλλων. Στη διαβάθμιση υψηλή βρίσκεται το 29,5% των Ελλήνων, το 6,7% των Αλβανών και το 50% των άλλων. Οι Αλβανοί με ποσοστό 20,1 έχουν μέτρια αυτοεκτίμηση. Χαμηλή έχουν το 11,8% των Ελλήνων και το 6,7 των Αλβανών και πολύ χαμηλή το 6,7% των Αλβανών. Σ' αυτή την κατηγορία της αυτοεκτίμησης παρατηρούμε περίπου τους ίδιους βαθμούς αυτοεκτίμησης στα δύο επίπεδα, πολύ υψηλή και υψηλή αυτοεκτίμηση, μεταξύ και των τριών ομάδων.

Πίνακας 8: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία δεξιότητες της αυτοεκτίμησης

Αυτοεκτίμηση Δεξιότητες Εθνικότητα	Πολύ Υψηλή 1,0 - 3,0	Υψηλή 3,1 - 4,0	Μέτρια 4,1 - 5,0	Χαμηλή 5,1 - 6,0	Πολύ Χαμηλή 6,1 - 7,0
Έλληνες	59	29,5	0	11,8	0
Αλβανοί	60,1	6,7	20,1	6,7	6,7
Άλλοι	50	50	0	0	0

Η ομάδα άλλοι έχουν πολύ υψηλή και υψηλή αυτοεκτίμηση όπως και το 88,5% των Ελλήνων. Οι Αλβανοί στα ίδια επίπεδα έχουν 66,8%. Σε αυτή την κατηγορία αυτοεκτίμησης δεν υπάρχει σημαντικά στατιστική διαφορά $p=0,943$, άρα υπάρχει σχέση μεταξύ εθνικότητας και αυτοεκτίμησης – δεξιότητες αλλά δεν επηρεάζει σημαντικά.

Γράφημα 7: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία δεξιότητες της αυτοεκτίμησης

4.1.5. Συγκριτική παρουσίαση της αυτοαντίληψης Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών με βάση την κλίμακα αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης του Παντελή Γεωργογιάννη.

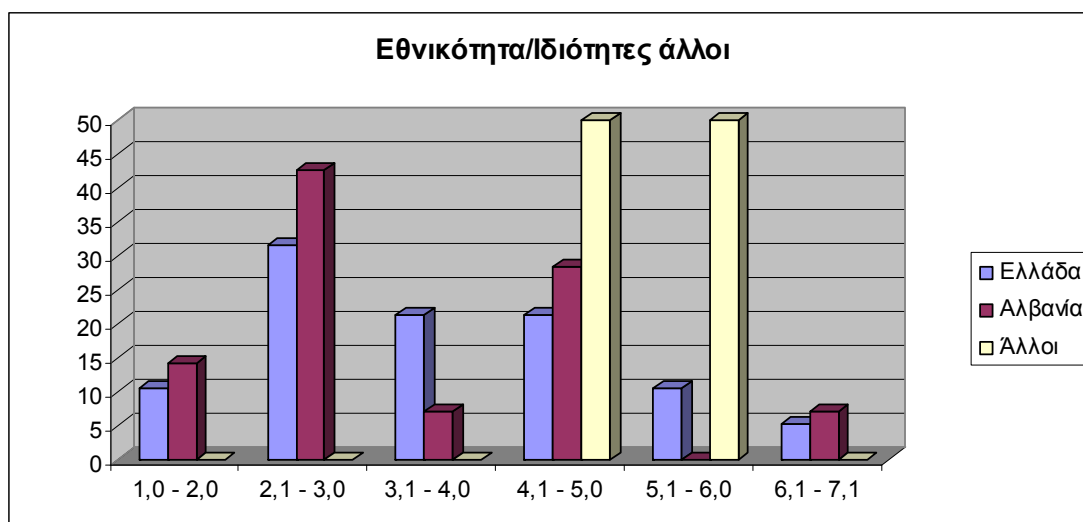
Σ' αυτή τη κατηγορία της αυτοαντίληψης πολύ υψηλή αυτοαντίληψη έχει το 56,9% των Αλβανών και το 42,2% των Ελλήνων. Υψηλή έχει το 21,2% των Ελλήνων και το 7,1% των Αλβανών. Στη μέτρια διαβάθμιση συναντάμε το 21,2% των Ελλήνων, το 28,5% των Αλβανών και το 50% των άλλων. Χαμηλή αυτοαντίληψη σε αυτή τη κατηγορία έχει το 10,6% των Ελλήνων και το 50% των άλλων. Τέλος πολύ χαμηλή αυτοαντίληψη έχει το 5,3% των Ελλήνων και το 7,1% των Αλβανών.

Πίνακας 9: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία ιδιότητες της αυτοαντίληψης

Αυτοαντίληψη Ιδιότητες (Άλλοι) Εθνικότητα	Πολύ Υψηλή	Υψηλή	Μέτρια	Χαμηλή	Πολύ Χαμηλή
	1,0 – 3,0	3,1 - 4,0	4,1 - 5,0	5,1 - 6,0	6,1 - 7,1
Έλληνες	42,2	21,2	21,2	10,6	5,3
Αλβανοί	56,9	7,1	28,5	0	7,1
Άλλοι	0	0	50	50	0

Με βάση τα ποσοστά δεν παρατηρούμε σημαντικές διαφορές στους βαθμούς αυτοαντίληψης των Ελλήνων και των Αλβανών ενώ η ομάδα άλλοι έχουν μέτρια ως χαμηλή αυτοαντίληψη ιδιοτήτων. Με βάση το στατιστικό μας $\rho=0,522$, δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά άρα η εθνικότητα επηρεάζει αλλά όχι σημαντικά την αυτοαντίληψη ιδιοτήτων.

Γράφημα 8: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία ιδιοτήτες της αυτοαντίληψης

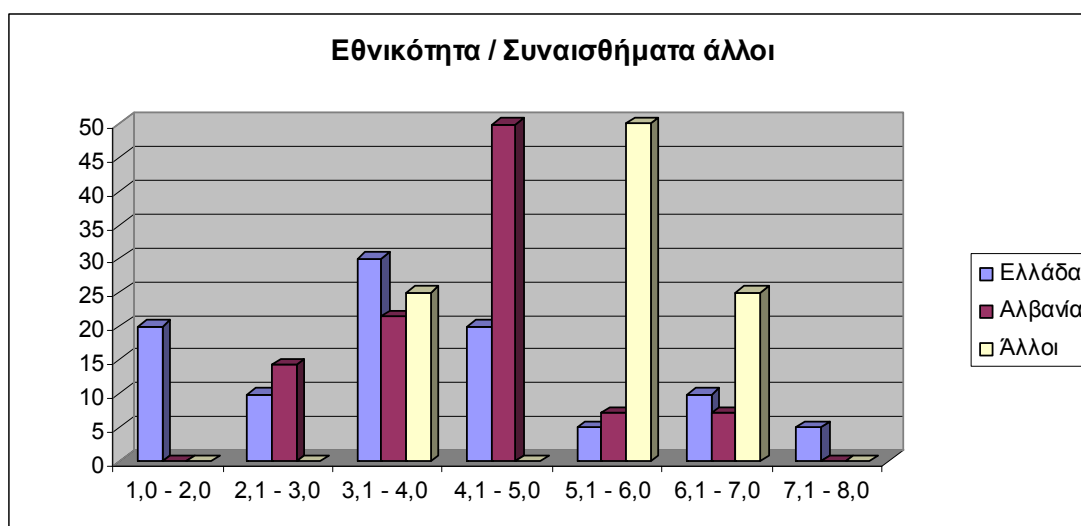
Πίνακας 10: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία συναισθήματα της αυτοαντίληψης

Αυτοαντίληψη Συναισθήματα (άλλοι) Εθνικότητα	Πολύ Υψηλή 1,0 - 3,0	Υψηλή 3,1 - 4,0	Μέτρια 4,1 - 5,0	Χαμηλή 5,1 - 6,0	Πολύ Χαμηλή 6,1 - 8,0
Έλληνες	30	30	20	5	15
Αλβανοί	14,3	21,4	49,9	7,1	7,1
Άλλοι	0	25	0	50	25

Στην κατηγορία συναισθήματα της αυτοαντίληψης το 30% των Ελλήνων και το 14,3% των Αλβανών έχει πολύ υψηλή αυτοαντίληψη. Υψηλή έχει το 30% των Ελλήνων, το 21,4% των Αλβανών και το 25% των άλλων. Στη μέτρια διαβάθμιση βρίσκεται το 20% των Ελλήνων και το 49,9% των Αλβανών. Χαμηλή αυτοαντίληψη έχει το 5% των Ελλήνων, το 7,1% των Αλβανών και το 50% της ομάδας άλλοι. Το 15% των Ελλήνων, το 7,1% των Αλβανών και το 25% των άλλων. Σε αυτή τη

κατηγορία παρατηρούμε ότι υπάρχει διαφοροποίηση των βαθμών αυτοαντίληψης μεταξύ των ομάδων. Οι έλληνες έχουν πιο υψηλή αυτοαντίληψη συναισθημάτων από τους Αλβανούς και οι Αλβανοί πιο υψηλή από τους άλλους. Και σε αυτή την κατηγορία η εθνικότητα επηρεάζει την αυτοαντίληψη αλλά δεν υπάρχει σημαντικά στατιστική διαφορά και αυτό φαίνεται από το στατιστικό μας $\rho=0,118$.

Γράφημα 9: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία συναισθήματα της αυτοαντίληψης

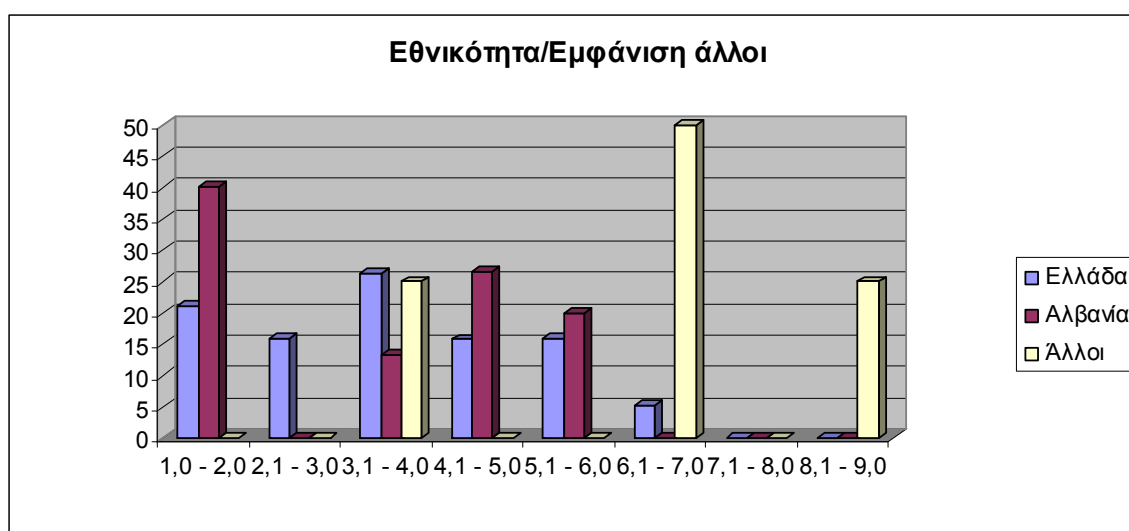
Πίνακας 11: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία εμφάνιση της αυτοαντίληψης

Αυτοαντίληψη Εμφάνιση (άλλοι) Εθνικότητα	Πολύ Υψηλή 1,0 – 3,0	Υψηλή 3,1 - 4,0	Μέτρια 4,1 - 5,0	Χαμηλή 5,1 - 6,0	Πολύ Χαμηλή 6,1 - 9,0
Έλληνες	37	26,4	15,8	15,9	5,3
Αλβανοί	40,1	13,4	26,7	20	0
Άλλοι	0	25	0	0	75

Με βάση τον πίνακα 11 βλέπουμε στη διαβάθμιση πολύ υψηλή να βρίσκεται το 37% των Ελλήνων και το 40,1% των Αλβανών. Υψηλή αυτοαντίληψη εμφάνιση έχει το 26,4% των Ελλήνων, το 13,4% των Αλβανών και το 25% των άλλων. Μέτρια έχει το 15,8% των Ελλήνων, το 26,7% των Αλβανών. Στη διαβάθμιση χαμηλή αυτοαντίληψη εμφάνιση είναι το 15,9% των Ελλήνων και το 20% των Αλβανών. Πολύ χαμηλή αυτοαντίληψη σ' αυτή την κατηγορία έχει το 5,3% των Ελλήνων και το

75% της ομάδας άλλοι. Στη κατηγορία εμφάνιση της αυτοαντίληψης υπάρχουν μικρές διαφορές μεταξύ των Ελλήνων και των Αλβανών, ενώ η ομάδα άλλοι παρουσιάζει μεγάλη διαφορά εφόσον το 75% έχει πολύ χαμηλή αυτοεκτίμηση. Το στατιστικό μας $p=0,000$ μας δείχνει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά, η εθνικότητα επηρεάζει την αυτοαντίληψη εμφάνισης σημαντικά.

Γράφημα 10: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία εμφάνιση της αυτοαντίληψης

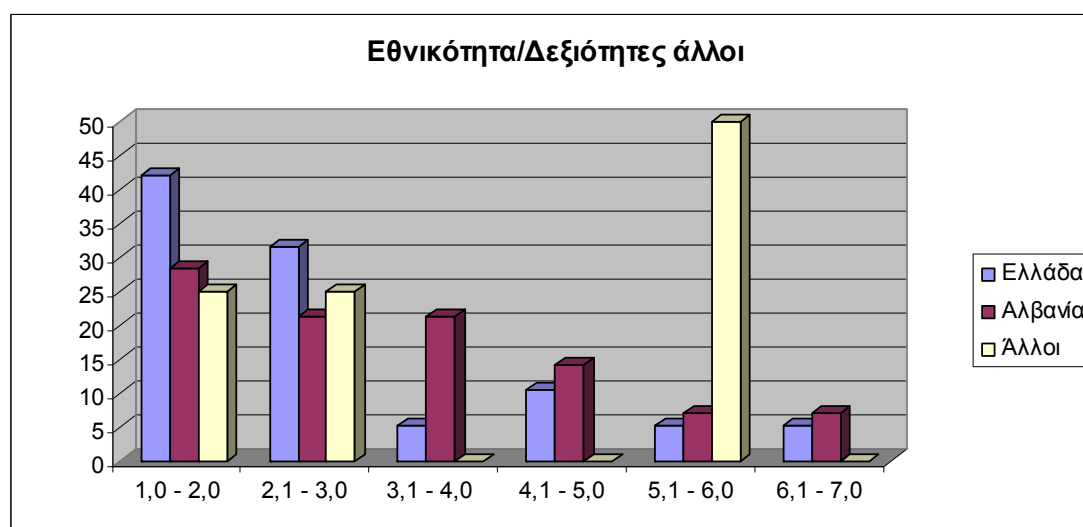
Στη κατηγορία δεξιότητες της αυτοαντίληψης με βάση τον πίνακα 12 το 73,8% των Ελλήνων έχουν, το 49,8% των Αλβανών και το 50% των άλλων πολύ υψηλή αυτοαντίληψη δεξιοτήτων. Υψηλή έχει το 5,3% των Ελλήνων, το 21,3% των Αλβανών.

Πίνακας 12: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία δεξιότητες της αυτοαντίληψης

Αυτοαντίληψη Δεξιότητες (άλλοι) Εθνικότητα	Πολύ Υψηλή	Υψηλή	Μέτρια	Χαμηλή	Πολύ Χαμηλή
	1,0 - 3,0	3,1 - 4,0	4,1 - 5,0	5,1 - 6,0	6,1 - 7,0
Έλληνες	73,8	5,3	10,6	5,3	5,3
Αλβανοί	49,8	21,3	14,2	7,1	7,1
Άλλοι	50	0	0	50	0

Το 10,6% των Ελλήνων, το 14,2% των Αλβανών έχουν μέτρια αυτοαντίληψη δεξιοτήτων. Χαμηλή έχει το 5,3% των Ελλήνων, το 7,1% των Αλβανών και το 50% της ομάδας άλλοι. Τέλος πολύ χαμηλή αυτοαντίληψη δεξιοτήτων έχει το 5,3% των Ελλήνων και το 7,1% των Αλβανών. Σε αυτή την κατηγορία οι Έλληνες έχουν λίγο καλύτερη αυτοαντίληψη σε σχέση με τους Αλβανούς. Η ομάδα άλλοι χωρίζεται σε πολύ υψηλή και χαμηλή αυτοαντίληψη δεξιοτήτων. Με βάση το στατιστικό μας $\rho=0,983$ παρατηρούμε ότι η εθνικότητα επηρεάζει την αυτοαντίληψη δεξιοτήτων αλλά όχι σημαντικά.

Γράφημα 11: Συσχέτιση εθνικότητας με την κατηγορία δεξιότητες της αυτοαντίληψης

4.2. Συσχέτιση της σχολικής επίδοσης με την αυτοεκτίμηση των μαθητών.

Για να συσχετίσουμε τη σχολική επίδοση με την αυτοεκτίμηση – αυτοαντίληψη των μαθητών θέσαμε ως εξαρτημένη μεταβλητή την επίδοση και ως ανεξάρτητες μεταβλητές τις κατηγορίες αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης όπως αυτές προκύπτουν από την κλίμακα που χρησιμοποιήσαμε. Τα στατιστικά αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει θετική σχέση αλλά όχι στατιστικά σημαντική με την κατηγορία εμφάνιση της αυτοεκτίμησης και την κατηγορία ιδιότητες της αυτοαντίληψης. Με τις υπόλοιπες μεταβλητές προέκυψε αρνητική σχέση. Συγκεκριμένα συσχετίζοντας την επίδοση με την κατηγορία ιδιότητες της αυτοεκτίμησης η σχέση (Pearson correlation) είναι $-0,014$ και το στατιστικό sig (2 tailed) είναι $0,935$, με την κατηγορία συναισθήματα της αυτοεκτίμησης η σχέση (Pearson correlation) είναι $-0,173$ και το στατιστικό sig (2 tailed) $0,314$ και με την κατηγορία δεξιότητες παρατηρούμε ότι και πάλι η σχέση είναι αρνητική $-0,206$ και το στατιστικό δεν δείχνει στατιστικά σημαντική διαφορά sig (2 tailed) $0,222$. Με την κατηγορία εμφάνιση της αυτοεκτίμησης υπάρχει θετική σχέση (Pearson correlation) $0,197$ αλλά και πάλι το στατιστικό μας sig (2 tailed) $0,229$ δεν δείχνει στατιστικά σημαντική διαφορά. Συσχετίζοντας την σχολική επίδοση με τις κατηγορίες αυτοαντίληψης προκύπτει αρνητική σχέση με τις κατηγορίες των συναισθημάτων (Pearson correlation) $-0,038$, sig (2 tailed) $0,819$, με την κατηγορία των δεξιοτήτων (Pearson correlation) $-0,165$, sig (2 tailed) $0,328$ και με την κατηγορία εμφάνιση (Pearson correlation) $-0,061$, sig (2 tailed) $0,715$. θετική

Πίνακας 13: συσχέτιση της επίδοσης με τις κατηγορίες αυτοαντίληψης - αυτοεκτίμησης

		Επί- δοση	Ιδιό- τητες	Συναισθ ή- ματα	Δεξιό- τητες	Εμφά- νιση	Ιδιοτητ. αλλοι	Συναισθ η. αλλοι	Δεξιότ . αλλοι	Εμφα νιση. αλλοι
επίδοση	Pearson Correlation	1	-,014	-,173	-,206	,197	,030	-,038	-,165	-,061
	Sig. (2-tailed)		,935	,314	,222	,229	,858	,819	,328	,715
	N	40	36	36	37	39	37	38	37	38
ιδιότητες	Pearson Correlation	-,014	1	,274	,468	,452	,519	-,069	,162	,476
	Sig. (2-tailed)	,935		,117	,005	,006	,001	,693	,361	,004
	N	36	36	34	34	36	35	35	34	35
Συναισθήμ ατα	Pearson Correlation	-,173	,274	1	,403	,177	,276	,357	,120	,035
	Sig. (2-tailed)	,314	,117		,016	,302	,109	,035	,498	,844
	N	36	34	36	35	36	35	35	34	35
δεξιότητες	Pearson Correlation	-,206	,468	,403	1	,426	,704	,453	,537	,290
	Sig. (2-tailed)	,222	,005	,016		,009	,000	,006	,001	,091
	N	37	34	35	37	37	35	35	34	35
εμφάνισ	Pearson Correlation	,197	,452	,177	,426	1	,536	,032	,023	,660
	Sig. (2-tailed)	,229	,006	,302	,009		,001	,853	,894	,000
	N	39	36	36	37	39	37	37	36	37
ιδιοτηταλο ι	Pearson Correlation	,030	,519	,276	,704	,536	1	,332	,493	,731
	Sig. (2-tailed)	,858	,001	,109	,000	,001		,045	,003	,000
	N	37	35	35	35	37	37	37	35	36
Συναισθαλ λοι	Pearson Correlation	-,038	-,069	,357	,453	,032	,332	1	,530	,236
	Sig. (2-tailed)	,819	,693	,035	,006	,853	,045		,001	,160
	N	38	35	35	35	37	37	38	36	37
δεξιοταλλοι	Pearson Correlation	-,165	,162	,120	,537	,023	,493	,530	1	,430
	Sig. (2-tailed)	,328	,361	,498	,001	,894	,003	,001		,009
	N	37	34	34	34	36	35	36	37	36
εμφαναλλο ι	Pearson Correlation	-,061	,476	,035	,290	,660	,731	,236	,430	1
	Sig. (2-tailed)	,715	,004	,844	,091	,000	,000	,160	,009	
	N	38	35	35	35	37	36	37	36	38

σχέση παρατηρούμε μεταξύ της σχολικής επίδοσης και της κατηγορίας της αυτοαντίληψης ιδιότητες, (Pearson correlation) 0,030 αλλά δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά sig (2 tailed) 0,858.

5. Συμπεράσματα

Αναλύοντας τα δεδομένα της ερευνάς μας καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα που γίνονται με βάση την ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

1. Συσχετίζοντας την αυτοεκτίμηση με την εθνικότητα, που είναι και γενική μας υπόθεση δεν εντοπίσαμε σημαντικές διαφορές στην αυτοεκτίμηση – αυτοαντίληψη μεταξύ των δύο ομάδων που αποτελούσαν το δείγμα μας, των Ελλήνων και των αλλοδαπών, ωστόσο παρατηρήσαμε μια τάση των αλλοδαπών για χαμηλότερη αυτοεκτίμηση – αυτοαντίληψη σε σχέση με τους Έλληνες.
2. Πιο συγκεκριμένα εντοπίζουμε και διαφορές μεταξύ της αυτοεκτίμησης και της αυτοαντίληψης κυρίως των αλλοδαπών συγκρίνοντας τις κατηγορίες τους ως προς το ποσοστό πολύ υψηλής και υψηλής αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης. Συγκρίνοντας την κατηγορία ιδιότητες της αυτοεκτίμησης και της αυτοαντίληψης για τους αλλοδαπούς παρατηρούμε χαμηλότερη αυτοαντίληψη (δηλαδή τι πιστεύει ο μαθητής ότι πιστεύουν οι άλλοι για αυτόν) κατά 14,2%. Διαφορά προκύπτει και ανάμεσα στην κατηγορία συναισθήματα όπου οι αλλοδαποί μαθητές παρουσιάζουν χαμηλότερη αυτοαντίληψη από ότι αυτοεκτίμηση κατά 21,4%. Στην κατηγορία εμφάνιση οι επιδόσεις αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα και στην κατηγορία δεξιότητες παρατηρούμε χαμηλότερη αυτοαντίληψη κατά 10,3%. Οι Έλληνες δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερες διαφορές μεταξύ της αυτοεκτίμησής τους και τις αυτοαντίληψής τους.
3. Την υπόθεσή μας ότι η αυτοεκτίμηση των Ελλήνων θα διαφέρει από την αυτοεκτίμηση των αλλοδαπών δεν μπορούμε να την δεχθούμε εφόσον δεν βρήκαμε στατιστικά σημαντικές διαφορές αλλά ούτε και να την απορρίψουμε εφόσον υπάρχει μια τάση των αλλοδαπών να παρουσιάζουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και ιδιαίτερα αυτοαντίληψη σε σχέση με τους Έλληνες μαθητές. Σε δύο κατηγορίες, εμφάνιση της αυτοεκτίμησης και εμφάνιση της αυτοαντίληψης βρήκαμε στατιστικά σημαντικές διαφορές με το στατιστικό μας να είναι $p=0,003$ και $p=0,000$ αντίστοιχα. Η εθνικότητα επηρεάζει σημαντικά τις δύο αυτές κατηγορίες αυτοεκτίμησης και αυτοαντίληψης.
4. Οι υποθέσεις για την επίδοση των μαθητών αν και δεν υποστηρίζονται από το στατιστικό μας, δεν κυμαίνεται μεταξύ του 0 και του 0,05, δεν απορρίπτονται. Συγκρίνοντας τα ποσοστά της επίδοσης των Ελλήνων και των αλλοδαπών μαθητών παρατηρούμε διαφορές στους μέσους όρους. Οι Έλληνες έχουν κατά 11,31% καλύτερη σχολική επίδοση από τους αλλοδαπούς. Στα μαθηματικά συγκεκριμένα οι αλλοδαποί έχουν μέσο όρο επίδοσης 63,10 και οι Έλληνες 74,65. Η επίδοση των Ελλήνων είναι κατά 11,55 καλύτερη από των αλλοδαπών. Στη γλώσσα η διαφορά είναι 9,18. Οι Έλληνες έχουν μέσο όρο επίδοσης 50,76 και οι αλλοδαποί 41,58. Εντοπίσαμε ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα στην εθνικότητα και την επίδοση αλλά όχι στατιστικά σημαντική.
5. Όσον αφορά στην τελευταία μας υπόθεση ότι η αυτοεκτίμηση – αυτοαντίληψη των μαθητών επηρεάζει την επίδοση δε βρήκαμε στατιστικά αποτελέσματα που να την υποστηρίζουν. Παρατηρήσαμε σχέση της επίδοσης με ορισμένες κατηγορίες της αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης αλλά δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική διαφορά που να επιβεβαιώνει ότι η αυτοεκτίμηση – αυτοαντίληψη επηρεάζει τη σχολική επίδοση. Σημαντικό είναι να αναφέρω ότι η σχέση

αυτοαντίληψης – σχολικής επίδοσης δεν έχει προσδιοριστεί με σαφήνεια.⁷⁰ Είναι πολλές οι μεταβλητές που παρεμβαίνουν και επηρεάζουν την αυτοαντίληψη και την σχολική επίδοση

6. Μέσα από ερευνητικά δεδομένα άλλων ερευνών παρατηρούμε ότι η σχολική επίδοση συσχετίζεται περισσότερο με την ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη και όχι τόσο με την γενική αυτοαντίληψη.⁷¹ Εμείς στην ερευνά μας δεν εξετάσαμε τον μαθητή με την ιδιότητα του μαθητή αλλά ως άτομο. Εξετάσαμε την αυτοεκτίμηση- αυτοαντίληψή του με βάση τις κατηγορίες τους, όπως καθορίζονται στην κλίμακα που χρησιμοποιήσαμε και για την επίδοσή τους κατασκευάσαμε τεστ επίδοσης. Ερευνητές υποστηρίζουν ότι γίνεται καλύτερη συσχέτιση της αυτοαντίληψης με τη σχολική επίδοση όταν ως κριτήριο σχολικής επίδοσης χρησιμοποιείται η βαθμολογία των εκπαιδευτικών.⁷² Ίσως αυτός να είναι ένας παράγοντας που δεν είχαμε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της επίδοσης και της αυτοεκτίμησης – αυτοαντίληψης.

⁷⁰ Bryne 1984, Στο: Αγγελική Λεοντάρη, (1998), *Αυτοαντίληψη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Γ΄ έκδοση, σελ. 169

⁷¹ Bryne 1984, Marsh, Relich & Smith 1983 Στο: Αγγελική Λεοντάρη, (1998), *Αυτοαντίληψη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Γ΄ έκδοση, σελ.168

⁷² Burns & Coopersmith Στο: Αγγελική Λεοντάρη, (1998), *Αυτοαντίληψη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Γ΄ έκδοση, σελ. 168

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Bennett, P.D., & Kassarian, H. H., (1972), *Foundation of Marketing Series: Consumer Behavior*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc
- Burns, R. (1984), *The self-concept: theory, measurement, development and behaviour*. London & New York: Longman
- Byrne, B. (1996), Academic Self – Concept: Its structure, Measurement, and Relation to Academic Achievement. In: Bracken, B. (ed) (1996). *Handbook of self – concept: developmental, social and clinical considerations*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Cohen, D., (1981), *Consumer Behavior*, New York, NY: Random House, Inc.,
- Franken, R. (1994), *Human motivation* Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing Co. (3rd edition).
- Gatchel, R. J., & Mears, F. G., (1982). *Personality: Theory, Assessment, and Research*, New York, NY: St. Martin's Press.
- George Ritzer, (1996), *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία*, Τόμος I, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο,
- Hall, C. S., & Lindzey, G., (1970), *Theories of Personality*, 2nd Edition, New York, NY: John Wiley & Sons, Inc
- Hogan, R., (1976), *Personality Theory: The Personological Tradition*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Huitt, W. (2004), *Self-concept and self-esteem*. Educational Psychology Interactive, Valdosta, GA: Valdosta State University
- Malcom Waters, (1998), *Modern Sociological Theory*, Sage Publications, London
- Marsh, H. – Chessor, D. (1995), *The Effects of Gifted and Talented Programs on Academic Self – Concept: The Big Fish Strikes Again*. In: American Educational Research Journal. 32
- Marsh, H. – Yeung, A. (1998), *Longitudinal Structural Equation Models of Academic Self – Concept and Achievement: Gender Differences in the Development of Math and English Constructs*. American Educational Research Journal. 35
- Marsh, H. (1990), *The Structure of Academic Self – Concept: The Marsh/Shavelson Model*. Journal of Educational Psychology
- Rosenberg, M. (1968), *Conceiving the Self* Malabar, Florida: Robert E. Krieger Publishing Company
- Samuels, Shirley. C, (1977), *Enchasing self –concept in early childhood*, Human Sciences Press
- Coopersmith, S. (1967), *The antecedents of self – esteem*. San Francisco: Freeman

- Harter, S. (1996). *Historical Roots of contemporary issues involving self – concept*. In: Bracken, B. (ed) (1996). *Handbook of self – concept: developmental, social and clinical considerations*. New York: John Willey & Sons, Inc.
- James, W. (1950), *The principles of Psychology*. New York: Dover Publications.
- Mead, G. (1967), *Mind, self & society: from the standpoint of a social behaviorist*. (Edited and with an introduction by C. W. Morris). Chicago: The university Chicago press.

Ελληνόγλωσση

- Cohen L. & Manion L. (1997), *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Έκφραση.
- Αλεξόπουλος, Δ. (1998), *Ψυχομετρία: Σχεδιασμός τεστ και ανάλυση ερωτήσεων. Τόμος Α'* Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Γεωργογιάννης Π, (2007), *Διδακτική της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης Γλώσσας*, τόμος 4^{ος}, Πάτρα
- Γεωργογιάννης Π, (2007), *Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση, Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και Έρευνα*, τόμος 5^{ος}, Πάτρα
- Γιουγκ, Κ. (1989), *Η ολοκλήρωση της προσωπικότητας*. (μετ. Αντζάκα, Σ.). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σπαγείρια.
- Γκότοβος, Α. (1994), *Παιδαγωγική αλληλεπίδραση: Επικοινωνία και κοινωνική μάθηση στο σχολείο*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg
- Ζαφειροπούλου, Μ. –Σωτηρίου, Α. (2001), *Σχέσεις μεταξύ της αυτοεκτίμησης των μαθητών και του ψυχολογικού κλίματος της τάξης τους*. Παιδαγωγική επιθεώρηση, 31
- Κατσίλης, Ι. (1997), *Περιγραφική στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες και την εκπαίδευση με έμφαση στην ανάλυση με υπολογιστές*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Κοσμόπουλος Α. (1995), *Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου*, Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη (γ' έκδοση).
- Κωνσταντίνου. Χ. Ι, (2004), *Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ως παιδαγωγική λογική και σχολική πρακτική*, εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα, σελ 23
- Μπότσαρη Μακρή, (2001) *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση, Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Φλουρής, Γ. (1989), *Αυτοαντίληψη σχολική επίδοση και επίδραση γονέων*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη
- Φρουζάκης Γεώργιος (2001), *Η αυτοαντίληψη και η αναγνωστική ικανότητα*, διπλωματική εργασία, Ρέθυμνο.
- Χατζηθεολόγου, Αι. (1999), *Αυτοαντίληψη, φύλο και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο*. Τα Εκπαιδευτικά. 49 – 50.
- Χατζηχρήστου, Χ. –Hopf, D. (1992), *Αυτοαντίληψη μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Παιδαγωγική επιθεώρηση, 17

Ιστοσελίδες

- www.ehlt.flinders.edu.au/education/ *History of Self-esteem*
- www.ehlt.flinders.edu.au/education/ *The development of self-esteem*
- www.macses.ucsf.edu *Self-Esteem*, John D. and Catherine T. MacArthur Research Network on Socioeconomic Status and Health
- www.phychclassics.yorku.ca/James/Principles

www.ship.edu

www.wikipedia.org

www.family.jrank.org *Culture: Ethnicity and Self-Esteem,*

www.chiron.valdosta.edu, *Self-concept and Self-esteem*

www.ciadvertising.org, *self-concept theory*

Παράρτημα

Τεστ Επίδοσης στη Γλώσσα

Όνομα:	
Επώνυμο:	
Τάξη:	
Σχολείο:	
Ημερομηνία:	

1. Αντέγραψε το παρακάτω κείμενο μέσα σε 2 λεπτά.

Αίσωπος (6^{ος} αιώνας π.Χ.)

Μυθογράφος. Ο Ηρόδοτος κατέγραψε την παράδοση ότι ο Αίσωπος καταγόταν από τη Φρυγία και ήταν δούλος του φιλόσοφου Ιάδμονα. Ο θρύλος τον παρουσιάζει κακόμορφο.

(κάθε λέξη βαθμολογείται με 2,5 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 1	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 1	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 1 σε %	

2. Υπογράμμισε τα επίθετα που βρίσκονται στο κείμενο:

Η μέρα σήμερα είναι εκπληκτική. Αν και χειμώνας τίποτα δεν θυμίζει τις μουντές, χειμωνιάτικες και βροχερές μέρες. Ο λαμπερός ήλιος μου χαμογελά μέσα από τα λιγοστά σύννεφα. Αποφάσισα να πάω μία μικρή βόλτα στο πευκόφυτο και καταπράσινο πάρκο της γειτονιάς μου. Εκεί πολλά παιδάκια έπαιζαν ανέμελα στις κούνιες και τις τσουλήθρες. Ήταν όλα χαρούμενα γεμάτα ενέργεια, έτοιμα να παίξουν και να χαρούν αυτή την ηλιόλουστη μέρα.

(κάθε επίθετο βαθμολογείται με 10 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 2	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 2	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 2 σε %	

3. Τα παρακάτω ουσιαστικά να τα ξεχωρίσεις και να τα βάλεις στην πτώση όπου ανήκουν:

των αγοριών, τα βαπόρια, το στολίδι, τον άνθρωπο, τους ύπνους, του δίσκου, των φυτών, τις χρονιές, των αναγκών, την ελπίδα.

Γενικ. Ενικού	Γενικ. Πληθυντ.	Αιτιατ. Ενικού	Αιτιατ. Πληθυντ.

(κάθε ουσιαστικό βαθμολογείται με 10 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 3	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 3	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 3 σε %	

4. Μετατρέψτε τον πιο κάτω διάλογο σε πλάγιο λόγο:

- Μπα! Για πού, παρακαλώ, με την τσάντα; ρωτά ο Τάσος.

- Κι εσύ για πού πρωί πρωί με τη δική σου; Μήπως για τη «λαϊκή»; τον αντιρωτά η Δέσποινα.

- Και τι έχεις μέσα; ξαναρωτά περίεργος ο Τάσος.

- Τους θησαυρούς του Σολομώντα, απαντά η Δέσποινα. Θα τους δεις και θα τρίβεις τα μάτια σου.

(κάθε πρόταση βαθμολογείται με 25 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 4	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 4	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 4 σε %	

5. Στις παρακάτω προτάσεις λείπουν τα σημεία στίξης (κόμμα, τελεία, ερωτηματικό, θαυμαστικό, παύλα, άνω κάτω τελεία, αποσιωπητικά,

εισαγωγικά). Συμπλήρωσε όλα τα σημεία στίξης που λείπουν σε κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις.

α) Από πού έρχεσαι

β) Τι ωραίο βιβλίο

γ) Τα εγγόνια έλεγαν στον παππού

Παππού, πες μας μια πολεμική ιστορία

Και ο παππούς άρχισε Εκείνα τα χρόνια θυμάμαι ξεκινήσαμε για

(κάθε σημείο στίξης βαθμολογείται με 10 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 5	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 5	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 5 σε %	

6. Συμπληρώνω τις προτάσεις του κειμένου με τις αντωνυμίες που λείπουν:

Πάρε μαζί σου, Φωτεινούλα μου, έλεγα. Πάρε με μαζί σου κι θέλεις χαρίζω. Μα όσο κι αν επέμενα και παρακαλούσα, η Φωτεινή δεν έλεγε να ακούσει. Ήξερα, πως οι μεγάλοι πολύ λίγες φορές μπορούν να συμφωνήσουν με τους μικρούς.

Αν πάθει..... η Φωτεινή;

- Γεια σου, κάνει κι η φωνή της ήταν γλυκιά, θέλεις να φέρω από το χωριό;

(κάθε αντωνυμία βαθμολογείται με 10 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 6	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 6	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 6 σε %	

7. Συμπληρώνω με τα άρθρα που ταιριάζουν:

..... γάιδαρος και αλεπού πήγαν μαζί για κυνήγι. Ξαφνικά λιοντάρι πετάχτηκε μπροστά τους. αλεπού πλησίασε το λιοντάρι και του υποσχέθηκε πως θα του έδινε γάιδαρο αν την άφηνε να φύγει. Τότε αλεπού έριξε το γάιδαρο σ' δόκανο. λιοντάρι, μόλις σιγουρεύτηκε πως γάιδαρος πιάστηκε, γύρισε κι έπιασε πρώτα αλεπού.

(κάθε άρθρο βαθμολογείται με 10 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 7	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 7	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 7 σε %	

Τεστ Επίδοσης στα Μαθηματικά

Όνομα:	
Επώνυμο:	
Τάξη:	
Σχολείο:	
Ημερομηνία:	

1. Αριθμοί και Πράξεις

(α) Να κάνεις τις πράξεις:

$$\begin{array}{r} 504 \\ + 483 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 2.809 \\ + 3.756 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 785 \\ - 234 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 5000 \\ - 978 \\ \hline \end{array}$$

(β) Μετάτρεψε την οριζόντια πρόσθεση σε κάθετη (βάλε τον έναν αριθμό κάτω από τον άλλο) και βρες το άθροισμα:

$$2.575 + 3.718 + 406 =$$

(κάθε πράξη βαθμολογείται με 20 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 1	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 1	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 1 σε %	

2. Επαλήθευσε το αποτέλεσμα της πρόσθεσης με τη πράξη της αφαίρεσης

$$\begin{array}{r} 432 \\ + 546 \\ \hline \end{array} \quad - \underline{\hspace{2cm}}$$

(κάθε πράξη βαθμολογείται με 50 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 2	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 2	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 2 σε %	

3. Να γράψεις το δεκαδικό ανάπτυγμα των φυσικών αριθμών:

$$\begin{array}{l} 55 \\ 672 \\ 8.752 \\ 13.678 \end{array} \quad \begin{array}{l} \underline{\hspace{2cm}} \\ \underline{\hspace{2cm}} \\ \underline{\hspace{2cm}} \\ \underline{\hspace{2cm}} \end{array}$$

(κάθε πράξη βαθμολογείται με 25 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 3	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 3	

Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 3 σε %	
--	--

4. Γράψε τις χιλιάδες, εκατοντάδες, δεκάδες και μονάδες των παρακάτω αριθμών:

5837

X	E	Δ	M
---	---	---	---

33047

X	E	Δ	M
---	---	---	---

--	--	--	--

(κάθε πράξη βαθμολογείται με 50 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 4	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 4	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 4 σε %	

5. Βρες το γινόμενο των πολλαπλασιασμών:

$$\begin{array}{r} 131 \\ \times 21 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 256 \\ \times 35 \\ \hline \end{array}$$

(κάθε γινόμενο βαθμολογείται με 50 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 5	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 5	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 5 σε %	

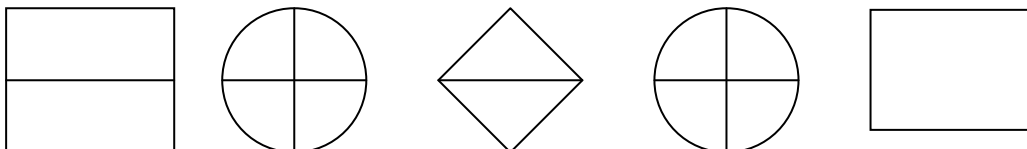
6. Κάνε τις πιο κάτω διαιρέσεις:

$$\begin{array}{r} 729 \\ \hline 6 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 393 \\ \hline 3 \end{array}$$

(κάθε διαίρεση βαθμολογείται με 50 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 6	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 6	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 6 σε %	

7. Να γράψεις με κλάσμα τι μέρος του κάθε σχήματος είναι χρωματισμένο

(κάθε κλάσμα βαθμολογείται με 20 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 7	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 7	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 7 σε %	

Γεωμετρία

8. Σχεδιάσε τα εξής γεωμετρικά σχήματα:

A. τρίγωνο με μια ορθή γωνία

B. τετράγωνο

Γ. κύκλο

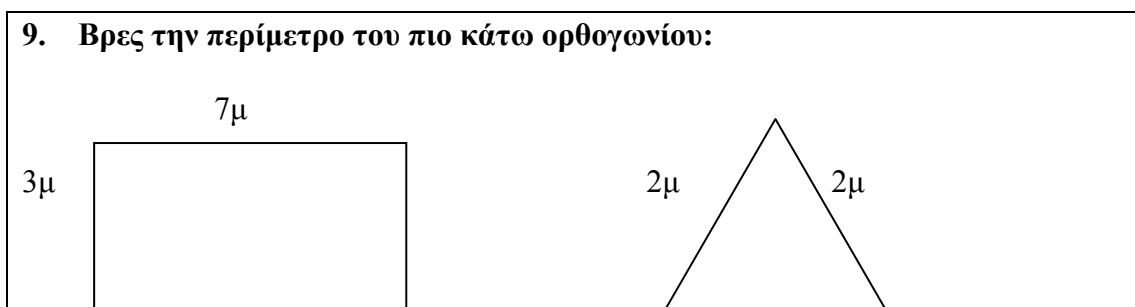
Δ. ρόμβο

Ε. ορθογώνιο

(κάθε σχήμα βαθμολογείται με 20 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 8	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 8	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 8 σε %	

9. Βρες την περίμετρο του πιο κάτω ορθογωνίου:

(κάθε περίμετρος βαθμολογείται με 50 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 9	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 9	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 9 σε %	

Μετρήσεις

10. Να γράψεις τις αντίστοιχες μονάδες μέτρησης για:

- Μήκος
- Βάρος
- Χρόνος.....
- Ύψος.....
- Χαρτονομίσματα.....

(κάθε απάντηση βαθμολογείται με 20 μονάδες)

Μέγιστος αριθμός μονάδων άσκησης 10	100
Σύνολο μονάδων αξιολόγησης άσκησης 10	
Αντιστοιχία μονάδων αξιολόγησης άσκησης 10 σε %	

